

HÄGERSTAD

från Slott till Torp

av

Sonja Palmberg

2021

Uppdaterad 2025

Innehåll

Hägerstad Frälse och Kronoskatte	4
Hägerstad Skiften	4
Hägerstad Frälse Nystad	9
Hägerstad Frälse Torp	18
Hägerstad Frälse Egna hem	32
Hägerstad Frälse Ägare och brukare	33
Hägerstad Kronoskatte	36
Hägerstad Kronoskatte Torp	50
Hägerstad Kronoskatte Järnmalmssgruva	73
Hägerstad Kronoskatte Kvarnar	75
Hägerstad Kronoskatte Träoljefabriken	76
Hägerstad Kronoskatte Varggrop	77
Hägerstad Kronoskatte Vägar och backar	78
Hägerstad Kronoskatte Ägare och brukare	79
Hägerstad Slott	84
Hägerstad Slott Torp	96
Hägerstad Slott Egna hem	96
Bron över sundet till Nystadviken	98
Naturreservatet Hägerstad slotts ekhage	99
Hägerstad Slott Ägare	101
Källor	102

Hägerstad Frälse och Kronoskatte

Enligt obekräftade uppgifter var drotsen Bo Jonsson Grip (<1335-1386) den förste kände ägaren till Hägerstad Skattegård. Det är inte känt om Skattegården var en gård vid tiden, eller redan då var delad i två gårdar. Kanske ägde han hela Hägersstad. Hägerstad kanske inte var delad i Frälse- och Skattegård.

Pergamentsbrev

Första gången Hägerstad är känt i skrift är i ett medeltida pergamentsbrev [SDHK-nr: 14124] utfärdat i Helgenäs i Västra Eds socken daterat den 17 november 1392. Lars Eskilsson ger sin hustru Kristina i morgongåva 8 1/3 tolftingar jord i Hägerstad i Hannäs socken i Norra Tjusts härad, och 6 penningars avrad i "Önda" kvarn i samma socken [*Öndals/Skedshults kvarn i Ukna socken*]. Lars Eskilsson, Peter Tomasson och Hemming, kyrkoherde i Ed, beseglar. Det framgår inte om Kristina fick jord i Frälse- eller Skattegården, eller om Hägerstad var en gård eller var delad i flera gårdar vid tiden 1392.

Tingsdom

Vid ett ting 1638 dömdes en piga att å bål brännas emedan hon befunnits vara orsaken till en stor brand å Hägerstads herrgård. "Den skall å bål brinna, som bränt haver för bondanom", heter det i landslagen av 1442.

Storskiftet

Hägerstad var vid tiden för storskiftet under 1700-talet delad i tre gårdar; Norrgården 1 mtl Frälse, Mellangården ½ mtl Kronoskatte och Oppgården ½ mtl Kronoskatte. Norrgården hade endast en ägare och förblev så. Mellangården och Oppgården hade på 1740-talet en gemensam ägare, men senare flera olika ägare. Någon gång mellan Storskiftet 1792 och Laga skifte 1867 slogs Mellangården och Oppgården samman till Hägerstad Kronoskatte 1 mtl. Även Hägerstad Skatte hade vid Laga skifte endast en ägare och förblev så tills slottet styckades av från gården 1906. Laga skifte medförde att Hägerstad Frälse flyttas ut ur byn till Stora Nystad.

Vådaskuten

Statkarlen Magnus Wilhelm Pettersson, född 1821 i Ukna, gifte sig 1842 med Cajsa Lisa Persdotter, född 1821 i Lofta. De fick en son Carl Anton, född 1844. Den 24 maj 1846 blev Magnus vådaskuten, endast 25 år gammal. Änkan och sonen flyttade till Tryserum 1847. Det framgår inte i HFL om de bodde på Skattegården eller Frälsegården.

Skiften

1742 Delning skogsmark och 1748 Delning utmark ur Lantmäteristyrelsens arkiv

- A. 1 Mantal Frälsegården
- B. Nystad [*Nystadtorpet*]
- C. Gatan Frälsegården tillhörigt
- D. Juhlaftons Torp även Frälsegården tillhörigt
- E. Skattegården
- F. Båtsmanstorpet till Skattegården
- G. Löfuddstorpet till Skattegården
- H. Nästorpet till Skattegården
- I. Skogen innehåller
 - Frälsehemmanets Inlagor och Uppodling
 - Nystadtorpets dito
 - Gatatorps dito
 - Juhlaftonstorps dito
 - Skattegårdens Inlagor och Uppodling
 - Båtsmanstorpet dito
 - Lövuddstorpet dito
 - Nästorpet dito

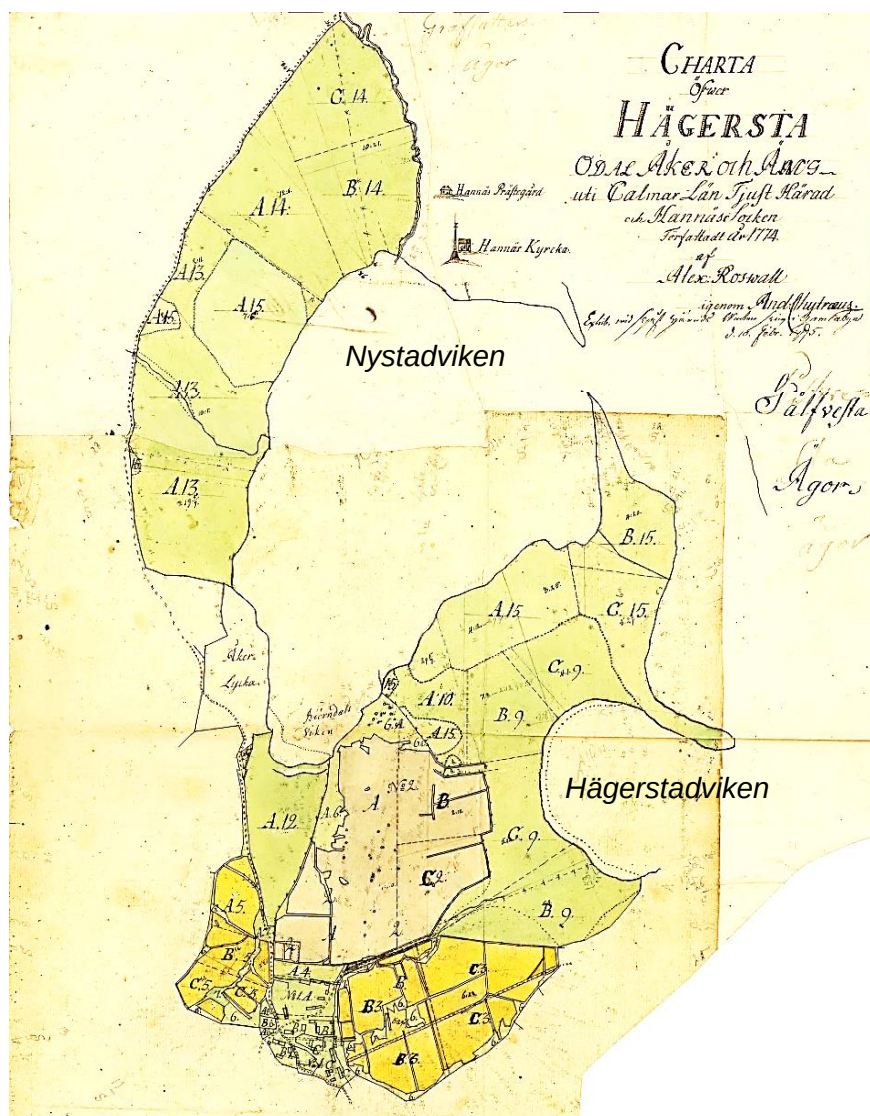
Vid delning skogs- och utmark fanns tre torp tillhörande Frälsegården:

- Nystad/Nystadtorp [Stora Nystad]
- Gatatorpet/Gatan
- Julaftonstorp

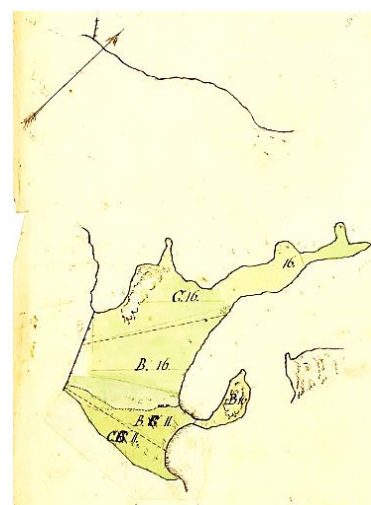
och tre torp tillhörande Skattegården:

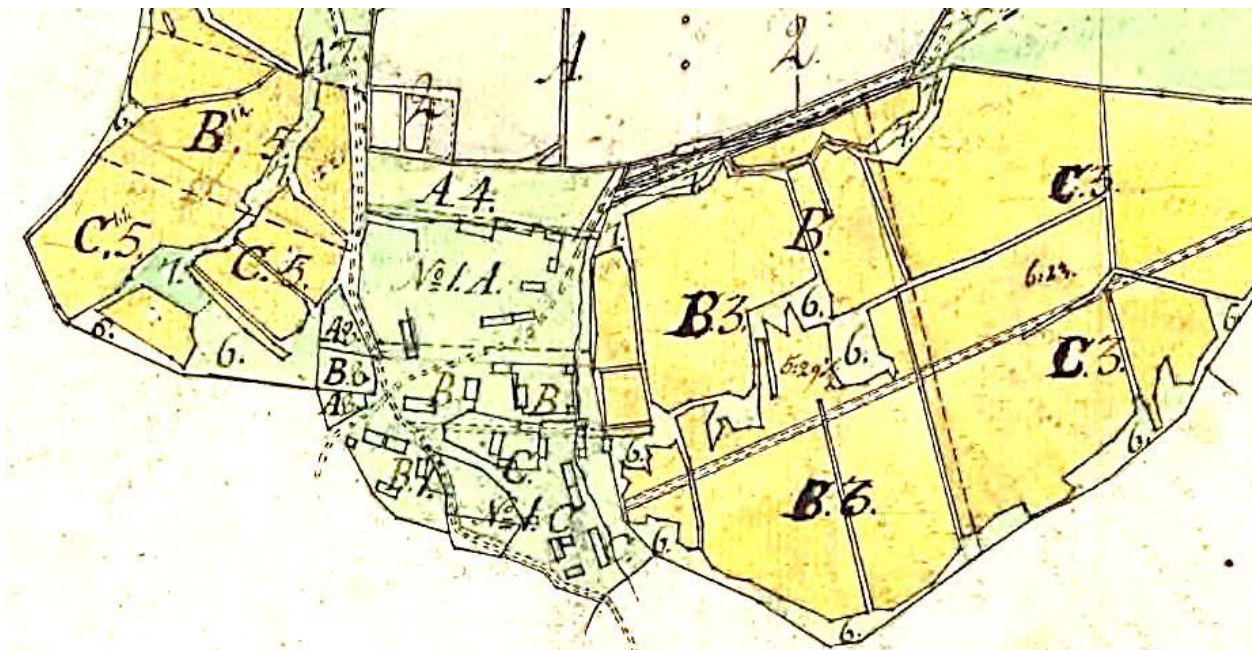
- Båtmanstorp
- Lövuddstorp [Lövudden]
- Nästorp [Näset]

Julaftonstorp och Båtmanstorp överfördes till Grävsätter enligt en förening den 15 okt 1777 i samband med att rågången rätades ut.

CHARTA
öfver
HÄGERSTA
ODAL Åker och Äng
uti Calmar Län Tjust
Härad
och Hannäs Socken
Författad År 1772
af
Alex Roswall

Nedre delen av Storskiftets karta från 1774 där bebyggelsen är koncentrerad:

A = Norrgården Hägerstad Frälse 1 mtl

B = Mellangården Hägerstad Skatte ½ mtl

C = Oppgårdens Hägerstad Skatte ½ mtl

1774 Storskifte ur Lantmäterimyndigheternas arkiv

År 1774 uti augusti månad efter vederbörlig förordnande av den 11 december 1773 företog undertecknad lantmätare laga Storskiftesdelning över Hägersta odal åker och äng uti Hannäs socken Tjust härad och Kalmar län i vederbörande jordägares närvaro, vilka angav deras andelar och befunna ägornas beskaffenhet och vidd, samt delningen efter jordägarnas överenskommelse förrättades så, som ses av följande

BESKRIVNING

Hägersta ett mantal Frälse och ett Skatte Krono, är 5 ½ mil från Söderköping har följande ägare nämligen:

A. Norrgården 1 mantal Frälse possideras [ägs] av Hans Excellence riksrådet överste marskalken samt riddaren och kommandören över Kongl. Majts orden – Högvälborne greve Herr Jacob Philip Schwerin, bebos av bönderna Sune Östensson, Petter Nilsson och Jöns Ersson hurlika tillsammans har i byamål	10 Stänger
B. Mellangården ½ hemman KronoSkatte ägs av mjölnaren Nils Grilsson och har	9
C. Oppgårdens lika med nyss föregående ägs av uppbörds mannen herr Bengt Lind och dess måg Carl Holmgren som tillsammans har jämväl	9

~~~~~
Sa 28 Stänger

Anm. 1 stång = 10 fot = 2,9690 meter

1795 Storskifte gränsbestämning

Ägare 1791-12-05

1/8 del Kronoskatte tillhörigt högvälborne herr baron översten och riddaren av Kongl. Majts. Svärdsorden E G Adelswärd

3/8 delar Dito brukspatronen ädel och högaktad Herr Lars H Hultman

1/2 Dito jordägarne Grills Nilsson som äger 1/4 del, företrädd av förmyndaren Petter Hinricksson Holmbo, och pigorna Cecilia och Catharina Nilsdöttrar vilka äga tillhopa 1/4 del, företrädda av förmyndaren Petter Hinricksson Holmbo. En av döttrarna innehar torpet Näset efter faderns förordnande.

Hägerstad Frälsegården 1 helt mantal tillhörigt översten och riddaren av Kongl. Majts. Svärdsorden högvälborne greve Herr Philip Schwerin (Eds Bruk), bebos av landbönderna Jöns Ericsson, Sune Östensson och Jonas Andersson.

Ägare 1792-04-23 / 05-08

1/8 del Kronoskatte tillhörigt högvälborne herr baron översten och riddaren av Kongl. Majts. Svärdsorden E G Adelswärd

3/8 delar Kronoskatte brukspatronen ädel och högaktad Herr Lars H Hultman

1/4 del Dito bonden Grills Nilsson

1/4 del pigorna Cecilia (Stina) och Catharina (Cajsa) Nilsdöttrar, företrädda av förmyndaren Petter Hinricksson Holmbo

Lövudden bonden Jöns Sandberg

Hägerstad Frälsegården 1 helt mantal tillhörigt översten och riddaren av Kongl. Majts. Svärdsorden högvälborne greve Herr Philip Schwerin (Eds Bruk), företrädd av bruksinspektorn Herr Anders Leiman.

Torp nämnda i handlingarna vid Storskiftet:

- Bäckefall *[Skattegården tillhörigt]*
- Tristad *[Skattegården tillhörigt]*
- Lövudden *[ägare Jöns Sandberg]*
- Kammarbo *[Skattegården tillhörigt]*
- Näset *[innehas av Stina Nilsdotter efter fadern mjölnaren Nils Grillssons förordnande]*

Hannäs Husförhörlängd 1814-1818, 1821-1825 och 1826-1829

Under de första åren i HFL *[Hannäs HusFörhörsLängd]* för Hägerstad framgår inte vilka som bor på Frälsegården och vilka som bor på Skattegården.

Det finns en befallningsman/rättare, och fyra brukare på Hägerstad, en femte ersätter en som stryks. Det går inte att utläsa vem som brukar vilken av de tre gårdarna, och inte heller vilken den fjärde/femte brukningsenheten är. Dessa personer är:

- Befallningsman Petter Kindqvist, född 1755 i Hycklinge och Lisa Jönsdotter, född 1756 i Ukna, flyttade till Ukna 1829.
- Brukare Nils Jönsson, född 1777 i Tryserum, i Solfvestad och hustru Greta Jönsdotter, född 1776 i Hannäs. Struken under 1814-1818.
- Brukare Jonas Andersson, född 1760 i Åtvid, och hustru Lena Nilsdotter, född 1750 i Hannäs. Borta 1826.
- Brukare Jonas Sunesson, född 1765 i Hannäs, och hustru Cajsa Persdotter, född 1761 i Hannäs. Borta 1830.

- Brukare Anders Sunesson, född 1767 i Hannäs, och hustru Stina Andersdotter, född 1773 i Ringarum, död 1847. Flyttar till hus 1830.
- Rättaren Johannes Jonsson född 1793 i Åtvid, och hustru Stina Carlsdotter, född 1794 i Ukna, kom från Ukna 1829.

Hannäs Husförhörlängd 1845-1849

Det finns ingen brukare eller rättare i Hägerstad i HFL, endast drängar, statardrängar och pigor.

1867 Laga skifte

Under åren 1864 till 1867 förrättades Laga skifte, kartan ritades 1864 och förrättningen avslutades den 30 december 1867. Vid tiden fanns det bara två gårdar, Hägerstad Skatte och Hägerstad Frälse. Frälsegården flyttades ut från byn till Stora Nystad. Torpen Brånstad, Bäckfall, Godtorp och Tristad, som innan tillhörde Skattegården, tillföll Frälsegården, enligt en förening träffad mellan jordägarna å 2 mantal Hägerstad, Hugo Beijer och AH Schwerin den 3 Maj 1865.

Hägerstad by vid Laga skifte 1864.

Inom ägorna för Hägerstad 3:4 Frälse Nystad finns Smedgöl och mindre delar av sjöarna Axsjön och Trehörn. Större delen av Axsjön och del av Vindommen finns inom Hägerstad 2:1 Skattes ägor. Hägerstad slott 1:1 har del i Vindommen. I Laga skifte Ägobeskrivning är upptaget landvinningar i Vindommen och Trehörn, vilket tyder på att båda sjöarna tidigare har sänkts.

Enligt en förening i Laga skifteshandlingarna 1867 fick Frälsegården fiske i Vindommen: *"erhåller fisket i hela den s.k. Björndalsviken till Kyrknotudden"*.

Hägerstad Frälse Nystad 1 mtl

Hägerstad Frälse Nystad utflyttat från Hägerstad by i samband med laga skifte 1867. HBF nr 93.

Hägerstad Nystad 1 mtl frälse

Hägerstad 3:4
HBF 2210

Den först kände ägaren till Hägerstad Frälsegård var en tysk-svensk adelsman. Johan Kasimir av Pfalz-Zweibrücken (1589-1652). Han föddes den 12 april 1589 i Zweibrücken. År 1613 sändes han till Sverige för att söka stöd för den protestantiska unionen, och 1615 gifte han sig med sin syssling prinsessan Katarina Karlsdotter Vasa (1584-1638), dotter till kung Karl IX. Efter att ha återvänt till sitt hertigdöme 1617, såg han sig samma år tvingad att fly därifrån till följd av de kejserligas framgångar i de pfalziska länderna. När han återvände till Sverige 1622 med sin hustru, förlänades han Stegeborg i Östergötland som pantlän för hemgiften.

Katarina fick förtroendet att uppfostra den blivande drottningen Kristina därför att rådet inte ansåg att Kristinas mor Maria Eleonora var tillräckligt kompetent för uppgiften. Så förutom sina egna barn hade Johan Kasimir och hans hustru även drottning Kristina boende vid sig.

Johan Kasimir, målad av David Beck.

Katarina Karlsdotter Vasa, Livrustkammaren i Stockholm.

Hertig Adolf Johann, målad av David Klöcker Ehrenstrahl.

Drottning Kristina utnämnde Johan och Katarinas son Karl Gustav till sin tronföljare eftersom hon aldrig gifte sig och fick några egna barn. Samtidigt utsåg hon Johan Kasimir till svensk hertig av Stegeborg. När drottning Kristina abdikerade den 6 juni 1654 blev Johan och Katarinas son svensk kung Karl X Gustav (1654-1660). Detta fick emellertid ingen av dem uppleva eftersom Katarina redan hade varit död i sexton år och Johan Kasimir i två. Johan gick bort den 8 juni 1652 på Stegeborgs slott, 63 år gammal.

Frälsegården ärvdes av yngste sonen Hertig Adolf Johann av Pfalz-Zweibrücken (1629-1689). Adolf Johann var 9 år när hans mor dog i december 1638, men han var kvar och uppfostrades vid hovet, som Kristinas bortskämde lillebror.

Adolf Johann gifte sig första gången vid 20 års ålder 1649 med den likaledes 20-åriga grevinnan Elsa Beata Persdotter Brahe (1629-1653). Elsa Beata Brahe dog dock redan efter fyra års äktenskap. Han gifte om sig 1661 med sin första makas kusin Elsa Elisabeth Nilsdotter Brahe (1632-1689). Adolf Johann pantsatte Frälsegården till greve Robert Douglas, som börjat sin tjänstgöring som page hos Adolfs far Johan Kasimir på Stegeborgs slott. När greve Douglas dog 1662 övergick panträtten till hans hustru grevinnan Hedvig Mörner. Adolf och Elsa Beata bodde permanent på Stegeborgs slott tills de båda avled 1689. När barnen ärvde var ekonomin var så hopplös, att barnen begärde urarva konkurs [*arvingarna avstod från arvsrätt i avsikt att slippa ansvar*].

Karl X Gustavs son, kung Karl XI (1660-1697) befann sig efter freden 1679 i en starkare position än någon tidigare kung i svensk historia. Följaktligen fick kungen riksdagen att slå fast att han hade rätt att kräva tillbaka frälsejord, det vill säga mark som kontrollerades av adelsmän som slapp skatta för den. Därmed stod det Karl XI fritt att återta egendomar och jordrätter som tidigare kungar och drottningar förlänat, förpantat eller sålt. Under de tjugo år som reduktionen välldes fram över landet återtog kungamakten omkring hälften av den svenska adelns jordinnehav. Detta drabbade även Hägerstad, trots att ägaren Adolf Johann var kungens farbror. Den 29 november 1687 indrogs Frälsegården till Kronan genom Karl XI:s reduktion.

Jacob Burenskiöld (1655-1738) erhöll Hägerstad Frälsegård genom byte med Kronan 1721. Han utmärkte sig flera gånger under skånska kriget, liksom under stora nordiska kriget, framför allt i slaget vid Warszawa 1706, och samma år upphöjdes Jacob i friherrligt stånd.

1726 instiftade Jacob Burenskiöld det stora Burenskiöldska fideikommisset, som i hela sin maktighet utbreddes sig i sju kyrksocknar från Slätbaken i öster nästan ända till Ätvidaberg i väster. Hägerstad Frälse ingick i fideikommisset till år 1929.

Fideikommiss är ett förordnande som föreskrev att viss egendom skulle, utan att kunna avyttras, tillfalla den ene efter den andre i viss ordning, oftast först till äldste sonen. Fideikommissarien, innehavaren av ett fideikommiss, disponerade, förvaltade och hade rätt till inkomster från egendomen. Huvudsyftet med en fideikommissbildning var att säkerställa att egendomen övergick till nästa generation utan att delas upp. Numera tillåts inte skapande av fideikommiss.

Jacob var gift med Elsa Appelgren (1665-1741). De fick sju barn. Trillingarna Jacob, Anders och Eva Catharina föddes 1699 och dog späda. Äldste sonen Nils dog i en duell 1721. Sonen Fale stupade i tysk-romerska kejsarens tjänst i Sicilien 1733. Det blev därför den yngste sonen kammarherre Jacob Henrik Burenskiöld (1702-1754) som ärvde fideikommisset vid faderns död 1738. Jacob Henrik dog barnlös 1754 och den friherrliga ätten Burenskiöld slöts på svärdssidan.

I och med det ärvde Jacob och Elsas äldsta dotter friherrinnan Mariana Johanna Burenskiöld (1694-1774) det Burenskiöldska fideikommisset 1754. Genom dotterns giftermål med generalmajoren i infanteriet Carl Philip von Schwerin kom fideikommisset över till den von Schwerinska ätten.

Riksrådet Jacob Philip von Schwerin (1719-1779) ärvde genom sin mor det stora Burenskiöldska fideikommisset. Han upphöjdes 1740 till grevligt stånd i Sverige. Jacob Philips son generalmajor greve Curt Philip Carl von Schwerin (1751-1828) ärvde fideikommisset, men Philip dog barnlös. Fideikommisset ärvdes då av löjtnant greve Kurt Filip Otto von Schwerin

(1795-1849), brorson till Jacob Philip von Schwerin. Även Kurt Filip Otto dog barnlös, och fideikommisset övergick till hans bror hovmarskalk Adolf Henning von Schwerin (1799-1878), som även han dog barnlös. Den Schwerinska ätten hade innehaft det Burenskiöldska fideikommisset under åren 1754 till 1878.

Juridiska processer varade under två år som och ledde till att Kurt Filip Otto och Adolf Hennings syster Sofia Vilhelmina von Schwerin (1798-1881) ärvde 1880. Genom Sofia Vilhelminas giftermål med kammarrådet Sven Lorenz Theorell (1808-1854) övergick fideikommisset därefter i släkten Theorells ägo.

Sofia Vilhelmina förordnade i sitt testamente 1880-81 att de två äldsta sönerna Johan Henrik och Carl Fredrik skulle vara *"uteslutna från all delaktighet i arvet efter henne"*. Dottern Eva Magdalena Margareta och sonen Martin Otto, samt Carl Fredrik, trots att han var fråntagen arvsrätten efter modern, blev ålagda av Kongl. Maj:t att betala stämpelavgift för lagfart samt vite. Martin Otto vistades *"å utrikes ort"* och *"icke kunnat anträffas"*. Varken Eva Magdalena Margareta eller Carl Fredrik hade tillräckliga tillgångar och heller ingen avkastning från fideikommisset. Efter flera skrivelser till Kongl. Maj:t lyckades de till slut slippa betala.

Sofia Vilhelminas son doktor Johan Henrik Theorell (1831-1915) ärvde fideikommisset fyra år efter moderns bortgång, trots att hon uttryckligen i sitt testamente hade uteslutet honom. Vid Johan Henriks bortgång 1915 ärvde hans brorson Carl Axel Theorell (1878-1929).

Det Theorellska gravmonumentet består av en hög obelisk krönt av en rovfågel. Stenarna i olika bergarter representerar de socknar som det Burenskiöldska fideikommisset innehade gårdar i. På den understa stenen står det Hannäs.

HÄGERSTAD FRÄLSE, HANNÄS SOCKEN. Vykort daterat 1904. HBF nr 175.

När Carl dog 1929 såldes Hägerstad Frälsegård till grevinnan Anna Adèle Louise Lewenhaupt (1862-1946). Anna var född Stackelberg och dotter till Reinhold Adolf Louis Stackelberg och Honorée Agnes Charlotte Marguerite Adelswärd på Stensnäs. Anna var gift med Carl Gustaf Bogeman (1884-1932). Tidigare hade Anna varit gift med legationsrådet Gustav Lewenhaupt (1844-1904). Båda äktenskapen var barnlösa. Carl Gustaf var 22 år yngre än Anna, så han fick klä sig gammalmodigt när de var ute och åkte, för hon ville att de skulle se lika gamla ut. Anna och Carl Gustaf bodde dels i Emaus vid Fuld och dels i Bogemanska villan i Saltsjöbaden Nacka.

Anna Stackelberg.

Hägerstad Frälsegård som tillhörde det Burenskiöldska fideikommisset. Troligen 1930-tal. Foto Topotek Östergötland, Östergötlands Arkivförbund. HBF nr 3002.

Svante Alfred Petersson och Olivia Karolina Samuelsdotter var hemmansägare i Falla. De valde att bli arrendatorer i Frälsegården 1906, och flyttade dit med barnen Gustaf Vilhelm, Ellen Olivia, Karl Alfred, Axel Gottfrid och Ernst Gunnar. Sonen Axel Gottfrid började tio år senare att arrendera Falla av sina föräldrar.

Sonen Karl arbetade hemma på gården hos föräldrarna. I mars 1922 gifte sig Karl med Hilda Sköld. Två veckor senare föddes sonen Karl-Gösta, och i april flyttade Hilda till Nystad. 1931 tog Karl och Hilda över arrendet efter Karls föräldrar. Året efter dog Karls far Svante av lunginflammation 1932, han hade inte ens hunnit att fylla 64 år.

Svante Alfred Petersson och Olivia Karolina Samuelsdotter. Karl sitter i knät hos sin pappa Svante, och Ellen sitter bredvid. Bakom Ellen står Gustaf. Foto år 1892-93. HBF nr 3171.

1940 köpte Karl och Hilda Frälsegården av Anna Bogeman och blev hemmansägare. Karl och Hilda brukade gården tillsammans med sonen Karl Gösta. Karl dog 1943 och därefter brukade Karl Gösta gården själv under tjugo år. Karl-Gösta kallades K-G.

Karl Gösta gifte sig med Brita, och de fick sönerna Arne och Carl-Magnus. När Karl Gösta i mars 1963 upphörde som bonde arrenderades lantbruket ut, men skogen skötte han själv.

Brita var ledamot (M) i Åtvidabergs kommunalfullmäktige. Foto Corren 1976.

Karl Gösta och Britas söner Arne och Carl-Magnus tog över Nystad 1999, men de brukade aldrig gården själva. Conny och Birgitta Gustavsson var arrendatorer vid ägarskiftet och fortsatte ända tills sönerna sålde Nystad 2014.

Nystads nya ägare är Fredrik och Linda Solgesjö. Marken är utarrenderad, men ladugården står tom. Mangårdsbyggnaden är under renovering. Både Mangårdbyggnaden och Arrendebostaden är obebodda.

Hägerstad Frälse Nystad. HBF nr 1563.

Nystad. GE 2015.

Vid Laga skifte 1867 flyttade Frälsegården ut från Hägerstad by till platsen för torpet Stora Nystad. En ny mangårdsbyggnad byggdes och torpstugan revs.

Mangårdsbyggnaden om 8 rum och 2 kök fördelade på två lägenheter, samt de två flyglarna byggdes 1868. Bostaden restaurerades och moderniserades 1948 till en lägenhet med el, vatten, avlopp, centralvärme, varmvatten, wc och badrum. Telefon fanns installerad 1916.

Byggnadsinventering Norra flygeln 1988.

Byggnadsinventering Södra flygeln 1988.

Den norra flygeln innehöll en lägenhet om ett rum och kök. Ovanpå fanns en drängkammare. Den södra flygeln var magasin.

Anna och Sture Edstrand flyttade från Skattegården till Nystad 1945. De flyttade in i "Sorkboet" som Anna kallade lägenheten i den norra flygeln. Där bodde de i fem år tills de kunde flytta in i det nybyggda Hagaborg 1950.

Enligt *Inkvarteringslistan för Hannäs socken* år 1916 fanns på gården 5 hästar, 32 kor, 6 får/getter och 7 svin.

Enligt *Lokalundersökningen 1920* för statistiska ändamål fanns på gården 6 arbetshästar och 1 föl, 1 tjur, 15 kor, 4 ungnöt och 4 kalvar, 6 lamm, 4 svin, 19 höns samt 2 bisamhällen. Totala arealen (utom vatten) togs upp till 175,9 har, och bestod av 44,9 har åker och odlad jord, 0,9 har äng, samt 30 har övrig mark. Därtill 100 har skogs- och hagmark med anmärkningen; *Ej med bestämdhet känt. Kartan finns i Borkhults Fidik.*

Å denna blankett meddelade uppgifter få ej begagnas för taxering eller beskattning utan av-
givas endast för statistiska ändamål. N:r 76

Lokalundersökning år 1920

i Hannäs socken Hannäs län hush.-sällsk.

Gården Lägenheten Torpet Jordreg.-nr. 1
Ägare Bork hult & Erik Brukare Greente & Petersson

Hästar vid 4 år o. däröver	Arbets- hästar		Vagn- och ridhästar		Unghästar (vid 1 till 3 år)		Fåglar	Ovar	Tygar	Kor	Ungdjur	Kalvar	Björnar och träkor	Lamm (under 1 år)	Götter	Avelsavin		Gödselvin (under 4 msk.)	Höns	Annan Gårdsfä	Bl- samlingen
	Vallackar	Ston	Vallackar	Ston	Hingstar och vallackar	Ston										Mod- ersvin	Parvin				
1	5						1		1	15	4	4		6			2	2	19	-	2

Gödselvärd: Finnes gödselstad med ogenomtränglig botten: Anm.

a) av cement? . . . . . ja nej

b) av annat material? . . . . . ja nej

Finnes cementserad urinbrunn? . . . . . ja nej

Uppgift lämnad den 1/9 av Mr. Brukningsdelen besökt ej besökt.

KONSTADEN STAD 1920
200-496

Enligt Svenska Gods och Gårdar 1939 var totala arealen 487 har, varav 40 har åker och 447 har skog. Taxeringsvärdet var 104 400,-. Djurbesättningen bestod av 6 hästar, 2 unghästar, 20 kor, 15 ungdjur och 8 svin. Ägare var grevinnan Bogeman. Arrendatorer var Karl och Hilda Petersson sedan 1931.

I Sveriges Bebyggelse 1957 uppges arealen till 487 har, varav 48 har åker och 439 har skog. Ekonomibyggnader fanns för 4 hästar och 45 nötkreatur [kor och ungdjur]. Ägare och brukare Karl-Gösta och Brita Petersson.

På 1960-talet fanns fyra arbetare anställda på gården; en ladugårdsskarl, en traktorförare, en skogshuggare och en hästkarl.

Ladugårdsskarl var Gunnar Johansson. Gunnar och hans hustru Edit bodde i den norra lägenheten i Arrendebostaden. Traktorförare var Allan Tillberg, som var gift med Gunnar och Edits dotter Gun-Britt. Allan och Gun-Britt hade fyra barn och bodde i den södra lägenheten i Arrendebostaden, och de flyttade sommaren 1961. Året efter på hösten 1962 flyttade Gunnar och Edit till Bredal. Arrendebostaden byggdes därefter om till en lägenhet till arrendatorn Göte Larsson som kom 1963.

Skogshuggare var Bertil Norrman, som bodde i Bjärkebo. Sture Edstrand i Hagaborg var hästkarl och körde ut det huggna timret till lastningsplatsen.

På 1960-talet gick barnen i skolan sex dagar i veckan. Fria lördagar infördes först 1968. I småskolan i Fredriksberg var det dock femdagarsvecka, en vardag var ledig varje vecka. När Stures son Göte var ledig från skolan var han med sin pappa i arbetet i lantbruket och i skogen. På sommaren var Göte med Sture när han grävde diken, gick fram och tillbaka med sålådor på gräsvallarna eller på åkrarna, vid höslåttarna körde med släppräfsan efter hästen, och efteråt när han med hjulräfsan/finräfsan drog fram det sista till hässjorna.

På sommaren fick Göte hämta hästen Torbjörn i hagen inför dagens arbete. Oftast var Torbjörn i andra änden av hagen. Ett par sockerbitar hjälpte till att locka med honom och leda honom till stallet för att selas. Bort till arbetet lunkade hästen, men när arbetet var slut sprang hästen tillbaka till stallet. På vintern stod hästen i stallet och kunde selas där. Före dagens arbete skulle hästen vattnas. Vatten tappades upp i ett stort kar och hästen drack mycket vatten. Väl hemma igen skulle hästen selas av och vattnas igen, innan han ställdes i spiltan.

Anna och Sture Edstrand på Nystad. HBF nr 1728.

Sture Edstrand och hästen Torbjörn med timmerlass på 1960-talet. HBF nr 1954.

Efter att Gunnar slutat som ladugårdskarl delade Sture och KG på mjölkningen och ladugårdsarbetet. Efter morgonmjölkningen lastades mjölksåarna på en mjölkkärra och kördes ner till mjölkbryggan vid vägen. Mjölkbilen kom från Valdemarsvik och hämtade. Korna fordrades med hö och ensilage. En giva melass i kombination med ensilage verkade så att nedbrytningen av ensilaget blev effektivare. Melass är en söt brun tjock sirapsartad substans som utvinns som en biprodukt ur sockerbetor vid tillverkningen av socker.

Så länge som K-G och Brita själva skötte lantbruket, bjöds de som arbetade på gården med sina familjer till Nystad på julbord varje julafton. Alla barnen fick då även var sin julklapp.

När K-G i mars 1963 upphörde som bonde var det gårdsauktion på alla maskiner och inventarier i lantbruket. K-G arrenderade ut lantbruket till Göte Larsson. Efter sex år slutade Göte som arrendator och det blev ånyo en gårdsauktion i mars 1969. Rudolf Johansson tillträdde som ny arrendator, och han brukade gården under tjugo år till 1989.

På 1970-talet hjälpte Göte till på gården på loven med olika arbeten när Rudolf Johansson var arrendator. Det var att hacka potatisland, som var ett ensamt och långtråkigt arbete. Därtill att ensilera grönfoder. Grönfodret kördes in på skullen och hävdes ned i en silo, en gjuten rund behållare. Göte stod i silon, tog emot grönfodret för att sprida ut det, och fick mycket foder över sig. Grönfodret varvades med myrsyra. När silon var full täcktes fodret med en presenning för att det skulle vara lufttätt. Presenningen pressades ned med ett tjugotal betongvikter. Grönfodret sjönk ihop, och silon kunde fyllas på med nytt foder vid andraskörden.

Höhässjning på en av Hägerstadsgårdarna. HBF nr 478.

Vid höskörden sattes krakar eller hässjor. Om höet var torrt sattes krakar, mindre höstackar upphängda på krakstörar. Om höet istället var vått hässjades det. När höskörden var avslutad bjöd arrendatorn på kaffe och grogg i trädgårdsmöblen.

Conny och Gittan Gustavsson kom till Nystad som arrendatorer i januari 1989. Åkerarealen var 45 har. De hade plats för 30 kor och 20 ungdjur. Efter flera ombyggnader i ladugården fanns det plats för 44 mjölkkor 1996. Conny och Gittan upphörde som arrendatorer i november 2014, och flyttade till Ukna.

Arrendebostaden

Hägerstad 3:4
HBF 2235

Arrendebostaden. Byggnaden till vänster innehöll två vedbodar, två hönsbodar och två svinstior, en av varje till varje lägenhet. GE 2016.

Arrendebostaden. HBF nr 1969.

Arrendebostaden bestående av 2 lägenheter om 2 rum och kök vardera, byggdes 1926 av byggmästare Axel Lövgren.

Första boende i den södra lägenheten var fjärdingsman Gustaf Petersson, född 1887 i Minneapolis USA, och Annie Elvira Karlsson, född 1894 i Odensvi, De flyttade in åtta dagar före jul 1926 med sina fem barn; Vera Margareta Olivia, född 1916 i Hannäs, Bengt Gunnar Vilhelm, född 1920 i Västra Ed, Eva Edit Matilda, född 1924 i Hannäs, Ulla Ann-Britt, född 1926 i Hannäs, och Bo Gustaf Bertil, född 1928 i Hannäs.

Syskonen Petersson i Arrendebostaden på 1930-talet. Fr.v. Eva, Vera, Bertil, Bengt och Ulla. T.h. deras kusin Karl-Gösta Petersson som 1943 blev Nystads ägare. HBF nr 2422.

De första boende i den norra lägenheten var ladugårdskarlen Gunnar Johansson och hans hustru Edit.

Bostaden restaurerades och moderniserades 1952 med el, vatten, avlopp, centralvärme, varmvatten, wc och badrum.

Arrendebostaden byggdes om till en lägenhet 1963 och blev bostad till arrendatorerna Göte och Anna-Lisa Larsson den 14 mars 1963. De kom från Skår i Bestorp. Göte blev änkling då Anna-Lisa dog i cancer 1965, och han upphörde som arrendatorer 1969.

Conny och Gittan Gustavsson var de sista arrendatorerna som bodde i Arrendebostaden. De flyttade in i januari 1989, och 1994 flyttade de till Nystads mangårdsbyggnad.

Kuskbostaden

N 58°08,260'

Hägerstad 3:4

E 16°19,014'

HBF 2236

Byggnadsåret för Kuskbostaden är okänt, och det framgår inte i HFL när eller av vem den var bebodd. I HFL finns ingen kusk på Hägerstad Frälse, endast på Skatte.

Kuskbostaden kallades i folkmun för Blås in, Blås ut, Kryp in och Kuskgårdet. Huset bestod endast av ett rum. På utsidan av ena gaveln fanns en trappstege som gick upp till ett utrymme på vinden.

På husets tak var vällingklockan placerad, som sköttes av kusken. Kusken var ofta även rättare. Vällingklockan är numer monterad på södra flygeln.

Enligt traditionen skulle sist boende i kuskbostaden ha varit kusken Färdig. I HFL finns ingen som heter Färdig på Frälsegården. Däremot bodde snickaren och f.d. soldaten Karl Johan Färdig, född 1848 i Björsäter, och hans hustru Karolina Charlotta Persdotter, född 1847 i Hannäs, på Skattegården. De kom från Grävsätter Nytorp i november 1906 och flyttade till Grävsätter Smedstorp i november 1907. Om det bodde någon kusk som hette Färdig på Frälsegården efter 1944 är oklart.

*Uppsättning av torpskytt vid Kuskbostaden.
Arrendebostaden i bakgrunden. SP 2017.*

Huset revs 1947 av bland andra Sture Edstrand Hagaborg. Husgrunden finns inte kvar, men var 4,5x7,5 meter enligt tidigare mätning.

Ekonomibyggnader

Byggnadsinventering Maskinhallen 1988.

Byggnadsinventering Ladugården 1988.

Ladugården uppfördes av byggmästare Axel Lövgren 1932. Anna Edstrands far, Erik Karlsson i Kulltorp i Västra Ed, grävde grunden till ladugården, tillsammans med sin medhjälpare Olle Billig. Logdelen är av äldre datum.

När Conny och Birgitta Gustavsson arrenderade Nystad moderniserade de ladugården.

Foderrummet och stalden för hästar togs bort 1990. Ny utgödsling och gödselbrunn installerades 1994. En tillbyggnad med mjölktrum ersatte det gamla mjölktrummet inne i ladugården 1996. Därmed utökades antalet platser för mjölkkor från 30 till 44. 2004 byggdes ett tak för lösdrift på baksidan av logen.

Ladugårdsgatan är uppfartsvägen från Uknavägen till ladugårdsplanen. Där ladugårdsgatan slutar och vägen går i en krök vid maskinhallen låg ett garage i trädgården mot magasinet (södra flygeln). Sedan låg efter vägen dasset, vedskjulet, svinhuset, och sist höns huset. Garaget byggde fjärdingsman Gustaf Petersson i Arrendebostaden, som parkerade sin bil där. Gustaf var farbror till ägare Karl-Gösta Petersson. Garaget flyttades senare ner garaget till sjön och användes som båthus, men det är senare rivet.

Sågen

Hägerstad 3:4
HBF 2232

Sågen var belägen på Hägerstad Frälse.

Eskil Karlsson i Ukna berättade att vägarna på landbacken var mycket dåliga förr och inte gjorda för tunga lass. Han hörde talas om att en gång på 1800-talet sågade de vid Hägerstad i Hannäs och körde virket till järnvägen i Nelhammar.

Vid Hälsingebacke var det för brant för att hästarna skulle orka komma upp där med tunga lass. De byggde en vägslinga i skogen till höger om vägen från Hannäs räknat, lite längre väg, men inte lika brant. Omvägen syns än idag i skogen vid den brantaste bergknallen.

Stående:

*Algot Hanström Ståltorp,
Uno Karlsson Gölhem,
Stig Hanström Stutgården,
Fridolf Vallentin Holmbo,
Seth Karlsson Gölhem,
Ivar Pettersson Sundstorp,
?,*

*Harald Stråberg Holmbo,
och ?*

Sittande:

*Oskar Wallentinsson Valla
och Karl Sandell Brunnstorp*

HBF nr 2199.

Torp

Inte en enda av torpstugorna på Frälsegården finns kvar, förutom Julaftonstorp som vid Storskiftet 1777 fördes över till Grävsätter. Det sista torpet som brukades var Neustad, och arrendatorn flyttade 1926. Abrahamsdal var den sist bebodda torpstugan, där siste boende flyttade ut 1929.

Inget av torpen på Frälsegården finns heller med i *Inkvarteringslistan för Hannäs socken år 1916*, vilket kan tyda på att alla redan då var i olämpligt skick för inkvartering. Det fanns inte ens ouppvärmda utrymmen för människor eller hästar.

Hur kommer det sig att inget torp finns kvar på Frälsegården när sex av torpen finns kvar på Skattegården? Enligt Anna Edstrand i Hagaborg blev alla torpen rivna under kriget. Det var ont om ved då och gick åt mycket, dels till uppvärmning eftersom vintrarna var väldigt kalla, och dels till bilarnas gengasdrift. Det gick illa åt skogen, och många som ägde stugor i skogar rev dem för att använda rivningsvirket som bränsle. En annan orsak kan vara att dagsverken som betalningsform för arrenden förbjöds genom lag 1943.

Abrahamsdal

N 58°08,097'
E 16°18,872'

Hägerstad 3:4
HBF 2223

Abrahamsdal 1940-tal. HBF nr 890.

Abrahamsdal tillkom i HFL 1821. Huset var i två våningar med två lägenheter.

Den förste torparen var Magnus Abrahamsson, född 1772 i Gärdserum, som bodde här under två år. Efter honom kom torparen Abraham Abrahamsson, född 1800 i Hannäs. och Stina Andersdotter, född 1797 i Ukna. De flyttade till Ukna 1840. I den andra lägenheten bodde fattighjonet Abraham Hansson, född 1764 i Gärdserum, och Lisa Månsdotter, född 1766 i Ukna.

Pigan Carolina Nilsdotter, född 1824 i Gryt, kom från Ukna till Näset 1842. I Näset födde hon en "oäkta" son 1845, som döptes till Carl Fredrik.

Laga skifte 1864

Efter sonens födelse flyttade Carolina till Abrahamsdal. Carl Fredrik var bara två år när han drunknade den 21 augusti 1847. Carolina flyttade tillbaka till Näset 1847, och två år senare till Tryserum.

De fjärde och sista torparna i Abrahamsdal var Carl Johan Hedman, född 1819 i Hannäs, och Hedvig Sofia Andersdotter, född 1817 i Värna. De kom från Solvestad Vinterstad 1850 och flyttade till Ukna tre år senare 1853. Efter dem bodde endast arbetarfamiljer i Abrahamsdal.

Arbetaren Carl Johan Nilsson, född 1832 i Ukna, kom från Ringarum till Abrahamsdal 1860. Året efter, 1861 dömdes han vid Hammarkinds Häradsrätt för första resan lönskaläge. Han flyttade till Johannesborg 1864, tillbaka till Abrahamsdal 1865, kom på socknen 1866, och flyttade till Rumma 1867.

Drängen Carl August Nilsson, född 1853 i Hannäs, kom till Abrahamsdal från Grävsätter Kärrebo 1868, och flyttade till Anneberg samma år. Efter honom stod Abrahamsdal tomt och saknas i HFL under åren 1869 till 1894, under 25 år!

Från 1894 beboddes Abrahamsdal endast under kortare perioder av rättare och arbetare på gården. Det tyder på att huset troligen var i mycket dåligt skick, näst intill obeboeligt.

Karl Johan Johansson, född 1862 i Kättilstad, och Anna Karolina Petersdotter, född 1859 i Ringarum, bodde i Abrahamsdal under åren 1895 till 1897. Karl Johan, som varit rättare i Hällingsfall fick tjänst som rättare på Hägerstad. Under sina två år i Abrahamsdal fick paret sitt femte barn, sonen Erik Wallentin föddes 1896. Familjen flyttade till Grävsätter 1897, där Karl Johan fick arbete som stalldräng. Sonen Erik deltog i rivningen av Abrahamsdal, se nedan.

Den sist boende var kontrollassistenten Nils Herbert Karlsson. Han bodde en kortare tid under 1928-29. Huset betecknades då som raserat i HFL. Under andra världskriget använde huvudgården boningshuset som magasin för förvaring av förnödenheter.

Boningshuset revs 1948 av Sture Edstrand i Hagaborg och Erik Johansson i Mantorp Vialund, Erik som var född i Abrahamsdal 1896, se ovan.

Husgrunden finns inte kvar, men var 9,0 x 6,7 meter enligt tidigare mätning. Det finns en källargrop som är delvis stensatt, ca 3 x 2 meter. Flera fruktträd och krusbärsbuskar finns.

Abrahamsdal Källargrund. SP 2017.

Uppsättning av torpskyt vid Abrahamsdal. Någon husgrund har inte hittats. Den har troligen försvunnit i samband med byggnad av vägen. Spisröset har spritts ut efter väggkanten. SP 2017.

Brefall

Grävsätter 2:38 eller Hägerstad 3:4

HBF 2248

När Brefall kom till och försvann är okänt. Om torpet Brefall tillhörde Skatte- eller Frälsegården är oklart. Brefalls äng tillhörde Skattegården och Brefalls hage tillhörde Frälsegården i handlingarna till delningen 1748. Enligt traditionen ska Brefall under 1720-talet varit ett båtsmanstorp under Hägerstad. Det var bebott av båtsmannen Jöns Julafton, som flyttade därifrån 1730. Torpet som sedan dess inte varit båtsmanstorp, kallades därefter Julaftonstorp efter honom.

Del av Koncept karta Delning skogs- och utmark 1742. C7 Brefalls hage och E16 Brefalls äng.

Enligt födelseboken föddes den 26 februari 1713 i Brefall en flicka som döptes till Catharina. Föräldrar var Jöns Nilsson Julafton och Kristin Nilsdotter.

Senare kan man läsa i födelseboken att 1722 föddes en flicka som döptes till Catharina. 1725 föddes Johan och 1730 föddes Per. Föräldrar till barnen var båtsman Anders Botvidsson Gråberg och Elizabet Jönsdotter Julafton, boende i Brefall. Man kan anta att Elizabet var dotter till Jöns Nilsson Julafton.

Traditionen verkar stämma att det bott en Julafton i Brefall och troligtvis bytte Brefall namn till Julaftonstorp mellan 1730 och 1736. Det framgår inte att Jöns Nilsson Julafton var båtsman, i födelseboken har han ingen titel. Däremot var Anders Botvidsson Gråberg i Brefall båtsman. Något torp Brefall finns inte i handlingarna till delningen 1748. Däremot tillhörde Brefalls hage Frälsegården och beskrevs: C. 7. *Brefalls hage, bete för 2 nöt.* I delningen av skogs- och utmark 1742-48 fanns endast Brefalls äng och Brefalls hage.

Brefalls äng överfördes till Grävsätter när rågången rätades ut i samband med storskiftet, se information under Julaftonstorp.

Brefalls hage tillhörde Frälsegården även efter Laga skifte 1867.

Brunstad – Brånstad

N 58°08,064'

Hägerstad 3:4

E 16°17,573'

HBF 2219

Torpskylt uppsatt vid Brånstad. SP 2017.

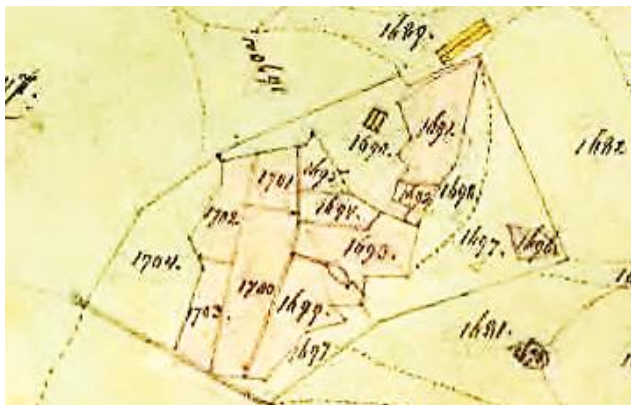
Brånstad Husgrunden. SP 2017

När Brunstad tillkom är okänt. Torpet finns inte nämnt i handlingarna i samband med Storskiftet 1775-95. Brunstad tillhörde Skattegården, men marken, åbyggnaderna och gärdesgårdarna tillföll Frälsegården vid Laga skifte 1867:

”..., varemot Herr Beyer lämnar utan ersättning äganderätten till alla åbyggnader vid torpen Tristad, Bäckfall och Brånstad; ...”

I HFL 1814 hette torpet Brunstad och bytte namn till Brånstad 1895, men redan i Laga skifte 1867 hette det Brånstad.

I HFL 1814 är Anders Nilsson, född 1769 i Ukna, och Cajsa Jönsdotter, född 1770 i Hannäs, torpare i Brunstad, men de flyttade redan 1816. Samma år efterträdde de av torparna Carl Hansson, född 1764 i Eds kapell och Sara Jönsdotter, född 1770 i Tryserum, som var torpare i Brunstad ända tills Carl dog 1839. Änkan Sara bodde kvar tills hon flyttade till Tryserum 1845.

Laga skifte 1864.

De sista torparna i Brånstad var Anders Johan Andersson, född 1860 i Gärdserum, och Klara Josefina Johansson, född 1862 i Gärdserum. De kom från Gärdserum 1902

och sex år senare flyttade de till Larssveden i april 1908. Anders Johan och Klara Josefina hade tio barn. Två av barnen hade tidigare flyttat hemifrån, ett flyttade till Norra Amerika 1909, och resterande sju barn flyttade till föräldrarna i Larssveden i nov 1909. Varför barnen bodde kvar i Brånstad i ett och ett halvt år framgår inte, men de sju barnen blev de sista boende i Brånstad.

Brånstad brukades gemensamt med Bäckfall under åren 1908 till 1915, först av Karl August Julius Andersson till 1912, och sedan av Anders Peter Dahlqvist åren till 1915. Båda brukarna bodde i Bäckfall. Från 1915 brukades Brånstad av Johan August Svahn i Neustad tills han flyttade till Näset 1918.

Arealen uppgick till cirka 4 tunnland.

Boningshuset revs sommaren 1940, och timret kördes bort påföljande vinter. Ladugården revs senare.

Husgrunden med spisorösa är 7,60 x 4,80 meter. Ladugårdsgrunden ligger ca 100 meter norr om husgrunden. Källargrop finns. Krusbärsbuskar finns.

Bäckfall

Bäckfall Husgrund. GE 2015.

N 58°08,068'
E 16°18,202'

Hägerstad 3:4
HBF 2218

Bäckfall Källargrop. SP 2017.

När Bäckfall tillkom är okänt. Den 1 juli 1789 föddes Cajsa i Bäckfall. Föräldrar var båtsman Nils Svensson och Stina Yyasdotter.

Torpet finns i handlingarna i samband med Storskiftet 1795. Bäckfall tillhörde Skattegården, men marken, åbyggnaderna och gärdesgårdarna tillföll Frälsegården vid Laga skifte 1867:

”... varemot Herr Beyer lämnar utan ersättning äganderätten till alla åbyggnader vid torpen Tristad, Bäckfall och Brånstad; ...”

Jaktkojan, som är byggd på den ena ladugårdsgrunden. GE 2015.

I HFL 1814 är Petter Jonsson, född 1780 i Hannäs, och Maja Persdotter, född 1773 i Hannäs, torpare i Bäckfall, men 1829 är de strukna.

Jaen Peter Botvidsson, född 1800 i Ukna, och Maja Cajsa Olofsdotter, född 1802 i Ukna, kom från Ukna 1835 för att bli torpare i Bäckfall. Boningshuset brann 1850 och torparparet Jaen och Maja Cajsa förlorade sina små tillgångar. En insamling gjordes av byordningsmännen för att mildra deras belägenhet. Ur protokoll 23 april 1850:

"För att mildra torp. Jaens i Bäckfall belägenhet, som genom eldsvåda förlorat sina små tillgångar, beslöt förs. att hvarje Byordningsman uppbär frivilliga gåfvor af Byen och Torpen derunder, heldst i penningar, hvilka sedermera överlämnas till Herr Pastor Öberg, som sedermera tillställer desamma den brandskadade ---"

Boningshuset byggdes upp på nytt. Sonen Carl Johan Jaensson, född 1829 i Ukna, stod för torpet, och föräldrarna bodde kvar. I HFL 1857-61 står att både Carl Johan och Jaen var sjukliga, och att Maja Cajsa var ofärdig. I HFL 1863 finns ingen i familjen kvar.

Även Brånstad brukades Bäckfall under åren 1908 till 1915, först av Karl August Julius Andersson till 1912, och sedan av Anders Peter Dahlqvist till 1915.

Anders Peter Dahlqvist, född 1856 i Frödinge, och Kristina Josefina Karlsdotter, född 1856 i Frödinge kom från Gärdserum 1912 och flyttade tillbaka till Gärdserum 1915. De var de sista torparna och även de sista boende i Bäckfall.

Därefter brukades jorden under gården och torpet var obebott.

Arealen uppgick till 5 tunnland och höll 2-3 kor. När det brukades gemensamt med Brånstad uppgick arealen till cirka 9 tunnland.

Ladugården revs i början av 1920 talet. Boningshuset revs i augusti 1942. Kyrkvärden Gustav Karlsson köpte huset för 100 kr till att användas som bränsle i bastun under vintern.

Husgrunden är 9,80 x 6,70 meter. En ladugårdsgrund är 9,60 x 8,00 meter. En ladugårdsgrund är 9,00 x 5,50 meter. Källargrop finns. Krusbärsbuskar finns.

Storskiftet 1795.

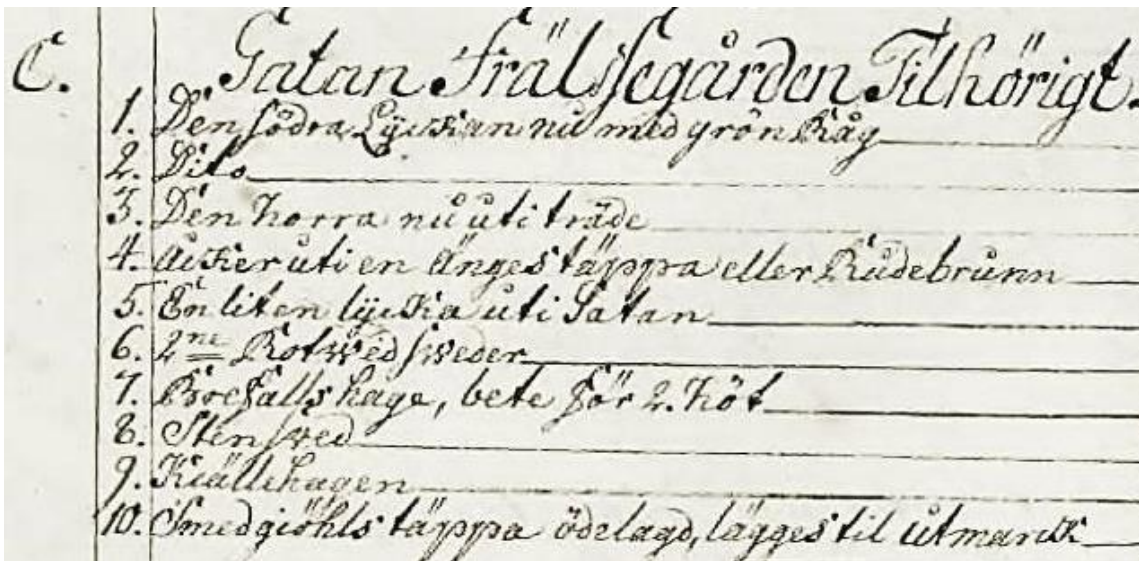
Laga skifte 1864.

Gatan, del ur Geometrisk koncept karta över Hägersta bys skog och utmark uti Hannäs socken, Tjust härad 1742.

Karta över Gatans åker och äng 1742.

Ur delning av Högersta Bys Skog och Utmark 1742-48

När Gatan tillkom och försvann är okänt. Gatan är upptaget i delningen av Hägersta bys skog och utmark 1742-48, och där även benämnt Gatatorp. I HFL finns inte Gatan med.

Gatan låg på gårdet mellan Uknavägen och nuvarande Hägersro. På den mark till Gatan som var norr om delningslinjen, och därmed kom att tillhöra Grävsätter 1877, byggdes Sparreholm före år 1800. På konceptkartan 1742 ovan finns ett hus inritat, markerat rött. Om det var ett boningshus eller en ängslada framgår inte.

Gateröret är enligt beskrivningen i Hägerstad storskitte 1795:

14. En sten, står straxt vid vägen, som går emellan Hägerstad och Hannäs 5 ½ qr hög 3 dito bred [8 dm hög 5 dm bred] omskolad, sedermera följas gärdesgårdarna till dess de stöta i sjön Vindommen ... Skälstenen Gateröret har vi inte lyckats hitta.

Godttorp – (Lycktorp)

N 58°07,891'

Hägerstad 3:4

E 16°18,954'

HBF 2225

Godttorp (Lycktorp) tillkom i HFL 1847 och är tomt i HFL från 1866. Godttorp tillhörde Hägerstad skatte före Laga skifte 1867, så länge som torpet var bebott. Marken tillföll Hägerstad Frälse, och byggnaderna tillföll Hugo Beijer efter skiftet. Informationen om Godttorp finns under Hägerstad Skatte.

Johannesberg. HSF nr 881.

Johannesberg tillkom i HFL 1833, men 1835 heter det Johannesborg. Från 1880 är torpet även benämnt Bygget. Sedan varierar namnet; Johannisborg, Johannisberg, Johannesberg och Bygget.

Torpet byggdes i två våningar om tre rum och kök samt farstu. Takhöjden var 1,95 m. På övervåningen var det snedtak längs långsidorna.

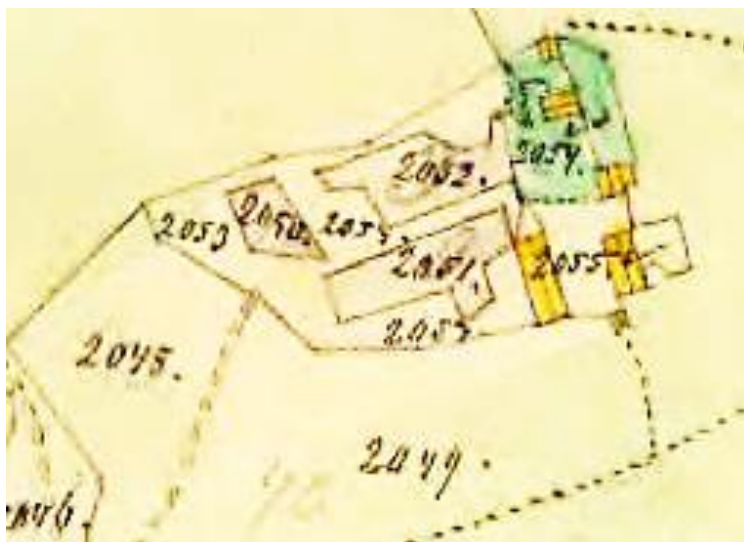
Arealen var 5 tunnland.

De första torparna 1833 var Johannes Hansson, född 1784 i Gärdserum, och Greta Jonsdotter, född 1786 i Hannäs, med barnen Carl Otto och Ina Lotta. Hustrun stod för torpet, eftersom Johannes var ofärdig och befriad från att göra dagsverken. Johannes dog 1846, och änkan Greta bodde kvar i Johannesborg tills hon dog. I HFL 1863 står att Greta var sjuklig. I slutet av januari 1877 somnade Greta in vid en ålder av 90 år och 4 månader.

*Johannesborg Källargrunden. SP 2017.**Stenen vid ingången till ladugården. SP 2017.*

De sista torparna och sista boende var Axel Edvard Andersson, född 1866 i Hannäs och Albertina Paulina Gustafsson, född 1876 i Ringarum. Axel och Paulina kom från Bäckfall 1909. De hade två barn, Knut Edvard, född 1897 i Hannäs, och Elsa Paulina, född 1901 i Hannäs. Knut flyttade till Ringarum 1914. Elsa arbetade som tjänarinna på Skattegården 1919 och flyttade till Malexander 1920. Hon utbildade sig sedan till barnmorska.

Laga skifte 1864.

Enligt Lokalundersökningen 1920 fanns i Bygget 1 arbetshäst, 1 ko och 1 ungnöt. Totala arealen togs upp till 3,45 har, varav 1,45 har åker och odlad jord. Största delen av den odlade marken nyttjades för havre och höskörd.

Den siste boende i Johanneberg, "Axel i Bygget". HBF nr 893.

"Axel i Bygget", som han kallades, körde posten med häst. Axel och torparen i Julafton byttes om med att köra posten ifrån Falerum till poststationen i Hannäs Solvesta. Axel tjänstgjorde även i kyrkan som kyrkstöt [dvs. att under gudstjänsten med en lång käpp stöta på (väcka) den församlingsbo, som råkat somna under gudstjänsten].

Paulina flyttade till Norrköping 1935, men Axel bodde ensam kvar i Johannesberg under några år. Axel blev sjuk i cancer och i augusti 1939 flyttade han till Paulina i Norrköping. Redan i september samma år dog Axel i Norrköping. Han kremerades i det då nya krematoriet i Norrköping, och gravsattes sedan på Hannäs kyrkogård.

Efter Axel och Paulina stod Bygget tomt. Huset revs någon gång efter 1942.

Husgrunden är 6,80 x 5,70 meter. Källargrunden har stensatta väggar och mäter inuti 3 x 3,5 meter.

Julaftonstorp

Grävsätter 2:3
HBF 1812/2213

Delning skogsmark och utmark, år 1744 den 6 oktober.

Julaftonstorp. SP 2005.

När Julaftonstorp tillkom är okänt. Julaftonstorp är upptaget i delningen av Hägersta bys skog och utmark 1742-48.

Enligt traditionen ska Julaftonstorp under 1720-talet varit ett båtsmanstorp under Hägerstad som hetat Brefall. Det var bebott av båtsmannen Jöns Julafton och kallades Julaftonstorp efter honom. Traditionen verkar stämma. Enligt födelseboken föddes den 26 februari 1713 i Brefall en flicka som döptes till Catharina. Föräldrar var Jöns Nilsson Julafton och Kristin Nilsdotter. Troligtvis bytte Brefall namn till Julaftonstorp mellan 1730 och 1736. Mer information finns under Brefall.

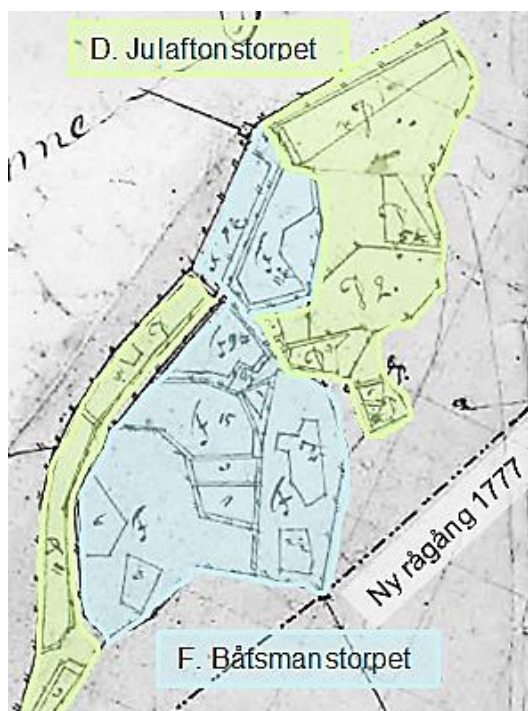
I handlingen för delning av skogs- och utmark 1744-10-06 är lägenheterna *D. Julaftonstorp*, *Frälsegården* tillhörigt och *F. Båtsmanstorp*, till *Skattegården* angivna. De gränsade till varandra, se kartan över Delning av skogs- och utmark 1742.

I samma handling står 1748-05-09 *"Vilket och Skattegårds fullmäktigen herr inspektorn sig på det högsta och krafteligen förbehåller angående Skattegårds Båtsmanstorp – Julaftonstorp kallat, som är nu på Frälsegårds tillfallna skogslott beläget, ..."*

Motstridiga uppgifter i samma handling, som kan tyda på att Båtsmanstorp inte längre var bebott, och att dess åker och hagar tillföll Julaftonstorp.

Båda två överfördes till Grävsätter enligt *"en förening den 15 okt 1777 träffad emellan respektive ägare till Grävsätter och dåvarande jordägare till Skattegården Hägerstad"*, då rågången rätades ut i samband med storskiftet, *"varmedelst icke allenast Brefallsängen utan och åtskilliga åkerlyckor med torp och hägnader tillfallit Grävsätters Säteri, med tydliga ord, att det vad som norr om denna Rågång vore beläget, såsom åker, hus och hägn skulle evärdligen tillhöra Grävsätter."*

På Grävsätters karta 1777 är Båtsmanstorps marker benämnda som Julaftonstorpets. I Grävsätters

Både Båtsmanstorp och Julaftonstorp överfördes till Grävsätter när rågången rätades ut vid storskiftet. Del av karta över Delning av Skogs- och utmark 1742.

beskrivning 1780 finns Julaftonstorpet, men inget Båtmanstorp. Troligen revs Båtmanstorp på Hägerstad i samband med att rågången rätades ut och marken flyttades över till Grävsätter, och Båtmanstorp N° 9 flyttades från Hägerstad till Gärdsnäs.

Neustad

N58°08,424'
E16°17,805'

Hägerstad 3:4
HBF 2227

Neustad Husgrunden. GE 2015.

Neustad gamla Ladugårdsgrunden. GE 2015.

Neustadt Donationshem tillkom i HFL 1860, och 1875 benämns det Neustad. Stugan var grå och omålad, och bestod av kök, rum, kammare och farstu, samt en kammare uppå.

Arealen var 9 tunnland.

De första torparna var Anders Petter Nilsson, född 1810 Västervik, och Sara Cajsa Svensdotter, född 1814 i Fröjerum i Yxnerum. Anders Petter och Sara Catharina belönades *"för ömsint vård om värnlösa barn"* Palmsöndagen [1 april] 1860, när de var torpare i Stora Nystad, och erhöll Neustadt som donationshem. De byggde torpet och flyttade dit med sina två fosterbarn från Stora Nystad 1860. Barnhusbarnet Carl Gustaf Jeffersson, född 1840 i Stockholm, kom till dem 1845, och Josefina Wilhelmina Lindström, född 1846 i Stockholm, kom 1852.

Neustad Källarruinen. GE 2015.

Laga skifte 1864.

Redan efter två år i Neustadt 1862, dog Sara Catharina 48 år gammal. Dödsorsaken saknas i dödboken. Anders gifte om sig 1864 med Gustava, född 1832 i Kil i Närke, dotter till Carl Fredrik Nilsson och Anna Stina Olofsdotter i Brunstad. De fick fem barn under åren 1864 till 1871. Första barnet Alma Christina dog endast 23 dagar gammalt. Därefter följde Carl Henrik, Maria Josefina, Carl Gustav och Anders Wilhelm.

Anders Petter Nilsson besöktes allmänt som naturläkare. En av hans specialiteter var hans egen tillverkning av *"Anderspetternilssonssmörjan"* mot reumatism.

Trots löfte att *"enbart döden skulle äga rätt att rubba dem"*, blev Anders uppsagd från Neustad när ägaren till fastigheten dog. Han startade en rättslig process, men förlorade och blev tvungen att flytta stugan. Familjen flyttade först till Solvestad 1883. Anders Petter bar stugan *"stock för stock"* till Warmvik på Bjärkebo och 1884 flyttade de till Warmvik. Gustafva fick *"kräfta i magen"*

magcancer och dog 1889 knappt 58 år gammal. Alla barnen flyttade hemifrån, och yngste sonen Anders Wilhelm emigrerade senare till Norra Amerika 1891. Anders Petter levde ensam i Warmvik tills han vid 88 års ålder dog av ålderdomssvaghet 1897. När sedan Varmvik revs återanvändes virket till att bygga Solvik i Holmbo 1934, som nu har adressen Kvarnvik Solvik.

En ny stuga byggdes i Neustad och Sven Peter Andersson, född 1828 i Hannäs, och Lotta Abrahamsdotter, född 1825 i Tryserum, flyttade till Neustad 1885. Efter åtta år flyttade de 1893 till Helligsfall.

Johan August Svahn, född 1872 i Gärdserum, och Lovisa Vilhelmina Karlsson, född 1871 i Vreta Kloster, flyttade till Neustad 1907 med sina åtta barn. Sonen Karl Svahn var då endast ett år. Senare berättade Karl att fadern körde med korna på gårdet, att han hade "e' krokroggi å' e' svebakad" [*tunn i baken*]. Senare brukade fadern även torpet Brånstad, och sammanlagda arealen uppgick till 18 tunnland. De hade då fem kor och ett par hästar. Efter elva år i Neustad flyttade Johan och Lovisa till Näset 1918.

Därefter byggdes en ny ladugård på gjuten betongplatta i Neustad.

Den näst sista torparen var Karl Emil Johansson, född 1882 i Tryserum. Han hade 5 kor och 1 par hästar. Han var ensam och brukade sälja strömming. Sonen Kalle sa: "Farsan sålde strömming billigt han, han to' bara 3 öre!".

De sista torparna och boende i Neustad var Viktor Florentin Landerdahl, född 1891 i Tryserum, och Helga Cecilia f Andersson, född 1899 i Hannäs, med dottern Iris, född 1921 i Tryserum. De kom från Tryserum 1923. Sonen Per föddes året efter 1924. Efter tre år i Neustad flyttade Viktor och Helga till Gärdserum 1926. Därefter var Neustad obebott.

Husgrunden med spisiröse är 8,60 x 6,70 meter. Den äldre ladugårdsgrunden är 14,30 x 6,00 meter. Den nyare cementslatta ladugårdsgrunden är 20,00 x 8,00 meter. Källaruinen är 3,30 x 3,30 meter och 1,60 meter hög; källarkoordinater N58°08,401', E16°19,068'.

Lilla Nystad

När Lilla Nystad tillkom är okänt. Lilla Nystad finns inte nämnt i handlingarna i samband med Storskiftet 1775-95.

I HFL 1814-18 bor änkan Karin Andersdotter, född 1743, i Lilla Nystad, men är struken 1818. Under åren 1818-34 finns endast Nystad i HFL, Lilla och Stora anges inte.

Sven Andersson, född 1773 i Tryserum, var torpare i Stora Nystad. När han blev änklings för andra gången gifte han sig med änkan Anna Persdotter, född 1803 i Vesterum, och de fick dottern Inga Lena, född 1834. Året

efter, 1835, flyttade familjen till Lilla Nystad. Sven dog 1850 och änkan Anna var fattig och vårdade fattighjonet Maria Elisabet Hagberg som var fallandesjuk [*epilepsi*]. I februari 1852 fick Anna besök av en havande ung kvinna, som födde sitt barn. Gossen döptes till August, änkan blev hans fostermor, och backstugan blev hans hem för livet. Gossen dog två år senare i januari 1854.

Dottern Inga Lena gifte sig 1857 med arbetaren Anders Peter Nilsson, född 1829 i Ukna, som flyttade till Lilla Nystad från Fuld 1858. Inga Lena och Anders fick tre barn, Carolina Amanda född 1858, Alma Helena född 1860, och Peter August född 1863.

N58°08,381'
E16°19,044'

Hägerstad 3:3
HBF2222

Lilla Nystad Husgrunden. GE 2015.

Den 12 maj, torsdagskvällen före pingst 1864 brann huset ner. Änkan Anna med dottern Inga Lena och mågen Anders Peter Nilsson, samt deras tre små barn, blev därmed de sista boende i Lilla Nystad. Församlingen betygade sitt deltagande genom en insamling av frivilliga gåvor för de hemlösa. Familjen flyttade efter branden till gården. Året efter flyttade de till Bäckfall och Anders Petter blev då torpare. Familjen utökades där med ytterligare två barn. Lilla Nystad ströks i HFL 1864. Enligt traditionen nyttjades det som var användbart efter branden vid bygget av ett boningshus i Johanneslund på Skattegården.

Husgrunden som är 5,30 x 3,00 meter ligger öster om det stora garaget/förrådet vid Hagaborg.

Stora Nystad

Hägerstad 3:4

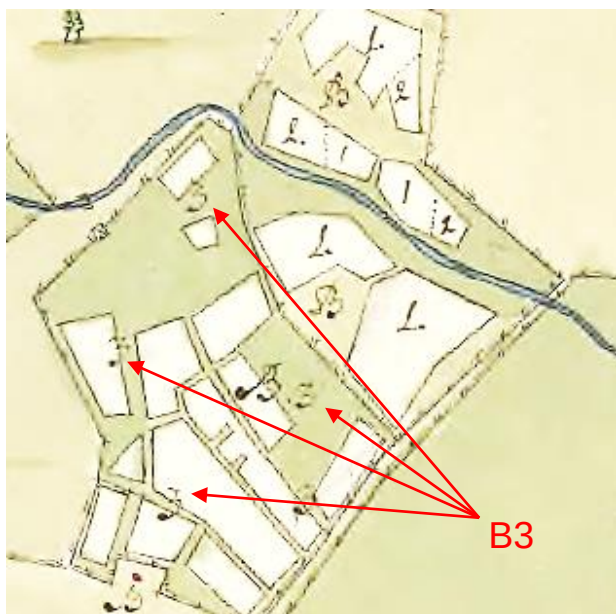
HBF 2221

När Stora Nystad tillkom är okänt. Nystad/Nystadtorpet finns i handlingarna i delningen av skogs- och utmark 1742-48, och är detsamma som Stora Nystad. Husen är dock inte inritade på kartan 1740-42. Enligt beskrivningen är B3 "Lyckan näst intill husen", så husen borde legat inom området.

Nysta finns dock i födelseboken redan tidigare. En gosse Per föddes den 16 april 1730, och en av faddrarna var Lars Månsson Silfverduk i Nysta.

I HFL 1814 benämns torpet Nystad och från 1840 står det Stora Nystad.

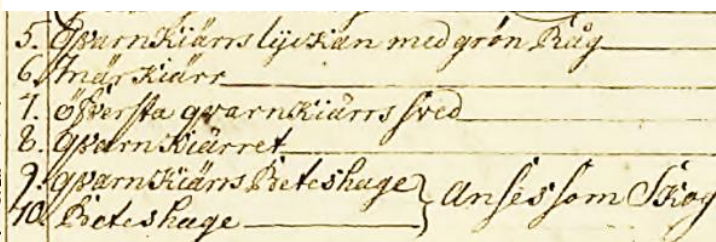
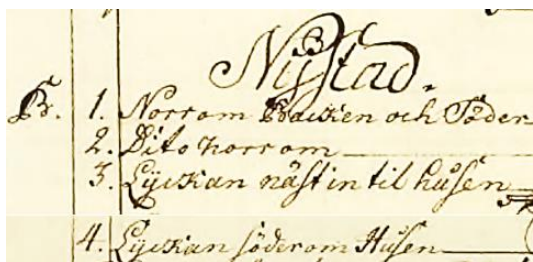
I HFL 1814 är Sven Andersson, född 1773 i Tryserum, och Maja Persdotter, född 1764 i Hannäs, torpare i Nysta. Maja dog 1828 och Sven gifte om sig med Anna Lena Melin, född 1785 i Kättilstad, som kom från Gärdserum. Anna Lena dog 1832 och Sven blev änking igen. Samma år gifte han sig med änkan Anna Persdotter, född 1803 i Vesterum, som kom från Lofta. De fick en dotter Inga Lena 1834. Året efter, 1835, flyttade familjen till Lilla Nystad.

Delning skog och utmark 1742.

Laga skifte 1864.

Delning skogsmark och utmark, år 1744 den 6 oktober.

Anders Petter Nilsson, född 1810 i Västervik, var dräng i Knillerbo, och Sara Catharina Svensdotter, född 1814 i Yxnerum, var piga i Fröjerum. Paret gifte sig på nyårsafton 1834 i Yxnerums kyrka, och 1835 flyttade de till i Stora Nystad som torpare. Vid det första husförhåret gjorde prästen en anteckning om att Sara var sjuk. Äktenskapet förblev barnlöst och de tog emot tre fosterbarn. 1844 kom från Tryserum Inga Stina Svensdotter, 10 år, född 1834. Inga var dotter till torparna Sven Jonsson och Sara Nilsdotter i Hällingsfall Källhagen. Året efter, 1845, kom Carl Gustaf Jeffersson, 5 år, född 1840, och 1852 kom Josefina Wilhelmina Lindström, 6 år, född 1846. De båda sistnämnda var barnhusbarn från Stockholm. Paret belönades *"för ömsint vård om värlösa barn"* på Palmsöndagen [1 april] 1860, och erhöll Neustadt som donationshem, dit de flyttade 1860.

Carl Anders Johansson, född 1832 i Åtvid, hade varit dräng i Grävsätter Sjöände. Han blev ny torpare i Stora Nystad 1858, redan innan Anders Petter med familj hade flyttat. Carl Anders gifte sig med fosterdottern Inga 1859, så hon flyttade inte med till Neustadt. Carl Anders och Inga fick tre döttrar, Emma Christina, född 1860, Anna Sophia, född 1863, och Emilie Charlotta, född 1865. Familjen var de sista torparna och de sista boende i torpet Stora Nystad. De flyttade till Yxnerum 1866. Boningshuset revs till förmån för Hägerstad Frälse, vars nya mangårdsbyggnad med två flyglar stod klar 1868.

Tristad - Tristadtorp

N58°07,875'
E16°18,183'

Hägerstad 3:4
HBF 2220

Tristad Husgrunden. SP 2017.

Storskiftet 1795.

När Tristad tillkom är okänt. Tristad finns i handlingarna till Storskiftet och är även inritat på storskifteskartan 1795. Tristad tillhörde Skattegården, men marken, åbyggnaderna och gårdesgårdarna tillföll Frälsegården vid Laga skifte 1867:

"..., varemot Herr Beyer lämnar utan ersättning äganderätten till alla åbyggnader vid torpen Tristad, Bäckfall och Brånstad; ..."

Enligt födelseboken föddes en flicka den 30 september 1783 i Trista som döptes till Lena. Föräldrar var Jonas Persson och Cajsa Persdotter. Faddrar var Nils Grills, Flora Lind och fru Cathrina Lind, alla i Hägersta, samt pigan Annitha Månsdotter i Grävsätter Björka.

Torpare i Tristadtorp 1814 var Anders Jonsson, född 1779 i Hannäs, och Greta Persdotter, född 1780 i Hannäs. 1829 var de strukna i HFL. I HFL 1835 ändrades namnet till Tristad.

Från 14 mars 1860 utfärdade greve Reinhold Adolf Louis Stackelberg på Stensnäs kontrakt [Tristad tillhörde då

Laga skifte 1864.

Skattegården] för torparen Nils Olofsson, född 1798 i Tryserum:

Till arrendatorn i Hägerstad skulle utföras 4 mansdagsverken (208 dgr/år) och 2 hjälpdagsverken (104 dgr/år) i veckan året om, samt 4 dagkörningar per år. Överdagsverken betalades med 1 kappe råg för mans- och ½ kappe råg för hjälpdagsverket, samt 1 kr 50 öre för dagkörning.

Arbetstiden på sommaren, från 1 april till 1 oktober, var från fem på morgonen till åtta på kvällen, medan den under mörka årstiden började och slutade med dager.

Till ägaren skulle 1 famn tegelved upphuggas och framköras årligen utan ersättning till Åhagens tegelbruk [*Storsjö Tegelbruk*]. Härjämte att björk- och alskog som årligen till lövbrott [lövtäkt] fälles, skall till famnved upphuggas att till Stensnäs framköras emot ersättning av 1 Kr 50 öre per famn. Försummelse härav pliktas med 3 Kr per famn. Spånad av 3 st tågor eller dubbelt blå.

De sista torparna och sista boende i Tristad var Oskar Jeremias Jonsson, född 1879 i Ukna, och Hulda Martina Johansson, född 1879 i Gärdserum. De kom från Ukna i april 1909, och i samband med flytten föddes Herbert Alvar. Herman Lennart föddes 1911 och Seth Harald Daniel 1916. Oskar och Hulda med sönerna Herbert, Herman och Harald flyttade tillbaka till Ukna 1917.

Husen stod kvar in på 1930-talet och boningshuset revs i början på 1940-talet. Husgrunden är 9,20 x 5,70 meter. Trolig källargrop finns. Frukträd, krusbär och humle finns.

Humlesticklingar hämtades i Tristad våren 2017 av Jan Gustafsson Berge i Lövudden. Sticklingarna fick växa till sig i krukor och planterades till hösten i Hembygdsgården Domarvik. En liten skörd av humlekottar redan året efter, användes till smaksättning vid bryggning av mjöd.

Herbert, Herman och Harald Oskarsson, födda i Tristad. Fotograf Johan E. Thorin. HBF 2608.

Egnahem

Hagaborg

Hägerstad 3:3
HBF 22-38

Hagaborg om 3 rum och kök byggdes 1950 av Arvid Karlsson, till Sture Alrik Edstrand, född 1922 i Hannäs, och Anna Linnéa Karlsson, född 1919 i Västra Ed. Sture var anställd som hästkarl på gården. Sture och Anna flyttade till Hagaborg från "Sorkboet".

Anna och Sture gifte sig 1944 och fick sonen Göte 1953. Både Anna och Sture bodde här tills de dog, Anna 2005 och Sture 2006.

Efter faderns bortgång renoverade Göte villan med bl.a. nytt badrum och kök, samt nya

3-glasfönster. Göte Edstrand flyttade från

Grävsätter tillbaka till föräldrahemmet 2006, och är nuvarande ägare och boende i Hagaborg.

Hagaborg. GE 2015.

Hägersro om 3 rum och kök byggdes 1947 av Axel Lövgren, till fjärdingsman Gustav Petersson, född 1887 i Minneapolis USA, och Annie Elvira Karlsson, född 1894 i Odensvi. Gustaf och Annie och deras fem barn kom från Arrendebostaden och var de första boende. Därefter gick Hägersro i arv till äldsta dottern Vera Petersson.

Vera var sambo med Olle Stenberg, som var Hannäs Hembygdsförenings ordförande under många år.

Nuvarande ägare av Hägersro är Färgbron Omsorg, som har bostäder med inriktning på LSS-boende med personlig assistans.

Hägersro. GE 2015.

Ägare och Brukare

Ägare

1629	- 1652	Pfalzgreven av Zweibrücken och hertigen av Stegeborg, Johan Kasimir av Pfalz-Zweibrücken (1589-1652). Gift med prinsessan Katarina Karlsdotter Vasa (1584-1638) Barn: Christina Magdalena von der Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg, Markgräfin zu Baden-Durlach; Johan Wolfgang Karl von der Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg, Pfalzgraf; Emilia Elisabeth von der Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg, Pfalzgräfin; <i>Karl X Gustav, Kung i Sverige</i> ; Countess Maria von Zweibrücken; Eleonora Katharine von der Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg, Landgräfin zu Hessen-Eschewege och <u>Adolf Johann I von Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg, Prinz</u>
1652	– 1687	Prins Pfalzgreve militär Hertig Adolf Johann I von Pfalz-Zweibrücken-Kleeburg, (1629-1689) Son till Johan Kasimir Gift med Elsa Beata Brahe af Visingsborg (1629-1653) och Elsa Elisabet Brahe (1632-1689) Barn: Gustav Adolf; Katharina of Pfalz-Zweibrücken; Maria Elisabeth Louise Pfalzgräfin von Kleeburg; Gustav Samuel Leopold of Pfalz-Zweibrücken och Adolf Johan von Wittelsbach
1687	- 1721	Indragen till Kronan genom Karl XI:s reduktion.
1721	- 1738	General landshövding friherre Jacob Burenskiöld (1655-1738), genom byte med Kronan Gift med Elsa Appelgren (1665-1741) Barn: <u>Mariana Johanna Burenskiöld</u> ; Nils Burenskiöld; Fale Burenskiöld och <u>Jakob Henrik Burenskiöld</u>
1726		<u>Burenskiöldska fideikommisset instiftas</u> och Hägerstad Frälse ingick i fideikommisset till år 1929.
1738	- 1754	Jakob Henrik Burenskiöld (1702-1754) Son till Jakob Burenskiöld Ogift och barnlös

Ägare

1754	- 1774	Friherrinnan Mariana Johanna Burenskiöld (1694 – 1774) Dotter till Jakob Burenskiöld Gift med Claus Filip von Schwerin Barn: Elsa Regina von Schwerin; <u>Jakob Filip von Schwerin</u> ; Maria Eleonora von Schwerin och Ulrika von Schwerin
1774	- 1779	Riksråd greve Jacob Philip von Schwerin (1719-1779) Gift med Charlotta Sofia Margareta von Bohlen, Reichsgräfin Barn: <u>Curt Philip Carl von Schwerin</u> ; Mariana Eleonora von Schwerin; Charlotta Philippa von Schwerin; Carl Ulrik von Schwerin; <u>Adolf Ludvig von Schwerin</u> ; Fredrik Bogislaus von Schwerin och Axel August von Schwerin
1779	- 1828	Generalmajor generaladjutant greve Curt <u>Philip</u> Carl von Schwerin (1751-1828) Eds Bruk. Gift med Ulrika Wilhelmina Putbus Barnlös
1828	- 1849	Löjtnant greve Kurt Filip Otto von Schwerin (1795-1849) Son till Adolf Ludvig von Schwerin och Margareta Catharina Ramsay Gift med Matilda Kristina Hagberg Barnlös
1849	- 1878	Hovmarskalk Adolf Henning von Schwerin (1799-1878) Son till Adolf Ludvig von Schwerin och Margareta Catharina Ramsay Bror till Kurt Filip Otto von Schwerin Barnlös
1878	- 1880	Juridiska processer
1880	- 1881	Sofia Vilhelmina von Schwerin (1798-1881) Dotter till Adolf Ludvig von Schwerin och Margareta Catharina Ramsay Syster till Adolf Henning von Schwerin Gift med justitieombudsman kammarråd häradshövding i Södra Møre Sven Lorenz Theorell (1808-1854) Barn: <u>Johan Henrik Theorell</u> , Carl Fredrik Theorell, ev. fler
1881	- 1915	Doktor läroverkskollega Johan Henrik Theorell (1831-1915) Son till Sofia Vilhelmina von Schwerin
1915	- 1929	Godsägare Carl Axel Theorell (1878-1929) Son till en avliden yngre bror till Johan Henrik
1929	- 1940	Grevinnan <u>Anna</u> Adèle Louise Lewenhaupt f Stackelberg (1862-1946) från Emaus vid Fuld. Dotter till Reinhold Adolf Louis Stackelberg och Honorée Agnes Charlotte Marguerite Adelswärd, se Hägerstad Skatteägare 1854-63. Gift med Carl-Gustaf Bogeman (1884-1932).
1940	- 1943	<u>Karl</u> Alfred Petersson, född 1891 i Minneapolis USA, död 1943, och <u>Hilda</u> Linnea Dorotea Sköld, född 1898 i Ledberg. Barn: <u>Karl Gösta</u> , född 1922 i Ledberg.
1943	- 1999	Karl-Gösta Petersson, född 1922 i Ledberg, son till Karl och Hilda Petersson, och Brita Petersson. Barn: Arne och Carl-Magnus.

Ägare

1999	- 2014	Arne och Carl-Magnus Petersson.
2014	-	Sven <u>Fredrik</u> Mattias och Linda Solgesjö.

Arrendatorer/Brukare

1600-tal		Botvid Knutsson (~1605-1699) son till Knut Nilsson Tryserum (1578-1671). En av hans sonsöner Hägerstrand blev gruvmästare vid Hägerstad gruva.
<1774	- >1791	Bönderna Sune Östensson, Petter Nilsson och Jöns Ersson
1798		Rättare Peter Andersson.
1854	- 1900	Arrendator Inspektör Carl <u>August</u> Ståhlbom, född 1821 i Ukna Högtomta, kom 1854 från Fuld, gift 1854 med Ebba Johanna Cecilia Ringström, född 1836 i Gamleby, August dog 1900 och änkan flyttade till Gärdserum 1901. Barn: Alma Augusta Maria, <u>Karl Erik Nikolaus</u> , Olga Augusta Johanna, Karl Hjalmar Albin, Karl August Rudolf, Karl Johan Vilhelm, Karl Axel Frithiof och Ebba Augusta.
1900	- 1906	Arrendator (Inspektör från 1895) Karl Erik Nikolaus Ståhlbom, född 1860 i Hägerstad, (son till August och Ebba Johanna Cecilia Ståhlbom), gift 1900 med Märta Emilia Adelaida Hallberg, född 1867 i Lomaryd i Aneby, som kom från Stockholm 1900. Flyttade till Gistad 1906.
1906	- 1931	Arrendator <u>Svante</u> Alfred Petersson, född 1858 i Ukna, gift 1886 med Olivia Karolina Samuelsdotter, född 1863 i Fagerhult. Kom från och var hemmansägare i Falla. Svante dog 1932. Barn: <u>Gustaf</u> Vilhelm, född 1887, <u>Ellen</u> Olivia, född 1888, <u>Karl</u> Alfred, född 1891 och Axel Gottfrid, född 1893, alla födda i Minneapolis USA, samt Ernst Gunnar, född 1895 i Hannäs.
1931	- 1940	Arrendator <u>Karl</u> Alfred Petersson, (son till Svante och Olivia Karolina Petersson) och <u>Hilda</u> Sköld. Barn: Karl-Gösta
1940	- 1943	Ägare <u>Karl</u> Alfred Petersson, född 1891 Minneapolis USA, död 1943, och <u>Hilda</u> , Linnea Dorotea Sköld, född 1898 i Ledberg, samt sonen Karl-Gösta, född 1922 i Ledberg.
1943	- 1963	Ägare Karl Gösta, född 1922 i Ledberg, och Brita Petersson.
1963	- 1969	Arrendator Göte Larsson.
1969	- 1989	Arrendator Rudolf och Märta Johansson.
1989-01	- 2014-11	Arrendator Conny, född 1961, och Birgitta Gustavsson, född Jonsson 1961 på Högtomta.
2014	-	Jorden har därefter utarrenderats till gårdar i grannskapet.

Hägerstad Kronoskatte 1 mtl

Hägerstad skatte. Det lilla garaget till vänster om ladugården tillhörde Sven Hydén i Labbet. Garaget flyttades 1981 till Amandas öga och blev VSS sjöbod. HBF nr 2431.

Hägerstad Gård 1 mtl kronoskatte

Hägerstad 2:1
HBF 2211

Enligt obekräftade uppgifter var drotsen Bo Jonsson Grip (<1335-1386) den förste kände ägaren till Hägerstad Skattegård. Det är inte känt om Hägerstad vid den tiden var en gård eller delad i flera gårdar.

Bo Jonsson Grip var son till riddaren Jon Tomasson Grip och Ingeborg Bosdotter Natt och Dag. Under Magnus Erikssons regeringstid var han både rådsherre och marsk. Bo Jonsson kom att genom arv och ett synnerligen skrupulöst agerande att bli den i särklass störste mark- och godsägaren i Sverige någonsin. Han lyckades att förvärva ca 1 500 gårdar i 350 socknar. Vid 1300-talets mitt ägde han ensam mellan en tredjedel och två tredjedelar av det dåtida Sverige inklusive Österland i Finland.

Bo Jonsson var gift med Margareta Petersdotter Porse. Margareta dog i barnsäng i september 1360. Sonen Jon förlöstes genom kejsarsnitt och avled inom kort. Han gifte om sig med Margareta (Greta) Lambrektsdotter Dume (-1410), och paret fick barnen Knut Bosson Margareta Bosdotter, Katarina Bosdotter och Bo Bosson, och eventuellt fler.

I sitt testamente förordnade Bo Jonsson ett kollegium av biskopar och frälsemän till förvaltare av alla sina län och lejonparten av sina egendomar, för att förhindra att den politiska makten skulle övergå till kung Albrekt efter hans död. Han testamenterade frikostiga gåvor till kyrkor och kloster. Det nyupprättade Vadstena kloster var honom extra kärt, för där skulle han läggas till vila då den dagen kom. Trots det att han till sin familj blott testamenterade en ringa del av vad han ägde, sa han sig dock att ha givet sina närmaste långt mer än vad han själv hade ärvt. Bo Jonsson Grip dog 1386.

1643 var Måns och hans hustru mantalsskrivna i ½ mtl Hägerstadh, troligen skatte N° 1. Bonden Lars och hans hustru var mantalsskrivna i ½ mtl Hägerstadh, troligen N° 2.

Madam Lindbom var den 21 september 1742 ägare till 2^{ne} halva Skattehemman i handlingarna för delningen av skogen mellan Frälsegården och Skattegårdarna. Madam Lindbom var även i oktober 1744 ensam ägare till de båda Skattegårdarna Mellangården och Oppgården.

Tre år senare den 9 maj 1748 var de 2^{ne} halva Skattehemmanen delade på två ägare. ¾ delar ägdes av Lars Bomans i Kalmar efterlevande arvingar. Resterande ¼ del ägdes av madam Granskog, änka efter köp- och handelsmannen Granskog i Karlskrona. Hägerstad var vid tiden för storskiftet på slutet av 1700-talet delad i tre gårdar; Norrgården 1

mtl Frälse, Mellangården $\frac{1}{2}$ mtl Kronoskatte och Oppgårdén $\frac{1}{2}$ mtl Kronoskatte. Norrgården Frälse hade endast en ägare och det förblev så. Oppgårdén var delad på två ägare, och Mellangården på flera ägare under storskiftet.

Någon gång mellan Storskiftet 1792 och Laga skifte 1867 slogs Mellangården och Oppgårdén samman till Hägerstad Kronoskatte 1 mtl. Vid Laga skifte hade Skattegården endast en ägare, och det förblev så ända tills slottet styckades av från gården 1906.

Oppgårdén $\frac{1}{2}$ mtl

Oppgårdén, den ena hälften (9 stänger), ägdes den 11 december 1773 i handlingarna för storskiftet av uppbördsmanen Sven Bengt Lind Torsson, född 1707 i Gamlegården i Gamleby, och hans måg Carl Holmgren, född 1751 i Hyllela i Ukna.

Bengt Lind (1707-1777), 46 år, gifte sig 1752 med Elisabeth "Elsa" Catharina Ehrenmark (1726-1798), 24 år, i Trästad i Blackstad. Året efter (1753) föddes deras första barn, dottern Catharina "Caisa" Lind i Kleva i Blackstad. Bengt och Elsa fick totalt åtta barn, sex flickor och två pojkar. 1765 flyttade familjen från Blackstad till Hägerstad.

Senare i Hägerstad träffade Caisa drängen Carl Holmgren (1751-1804), och i december 1774 rustades för bröllop. På annandagen gifte sig Caisa och Carl, och Carl blev delägare i Oppgårdén. Den 17 augusti 1776 föddes Carls och Caisas första barn, dottern Anna Caisa.

1777 dog Bengt Lind, 71 år gammal, av vattusot [*sjuklig ansamling av vätska i kroppen, ödem*] i Hägerstad. Elsa ärvde maken, och den 26 augusti 1779 i storskifteshandlingarna stod Elsa som ägare tillsammans med mågen Carl.

En förening av den 2 juni 1784 är underskriven av Catharina Elsa Ehrenmark, Thore Lind (son till Bengt Lind och Elsa Ehrenmark), Jöns Sandberg och Carl Holmgren, som tilldelade innehavaren av torpet Löfudden en evärdlig äganderätt till alla de ägor, som var avsatta på kartan och ifrån Hägerstads ägor avprickade.

Lövudden ägdes enligt storskifteshandlingarna 1779 och 1792 av Jöns Sandberg, född 1753 i Vimmerby, gift med Bengts och Elsas dotter Maria Helena Lind, född 1758 i Kleva i Blackstad.

Elsa dog i Hägerstad 1798 av håll och styng [*lunginflammation*], 73 år gammal, men hon och mågen Carl var då inte längre ägare till Oppgårdén. Carl dog 1804, 53 år gammal, då boende i Rumma Olstorp.

Någon gång mellan 1784 och 1791 sålde Elsa och mågen Carl Oppgårdén. Enligt storskifteshandlingarna den 5 december 1791 ägdes Oppgårdén $\frac{3}{8}$ delar Kronoskatte av brukspatron Lars H:son Hultman (1745-1798) och $\frac{1}{8}$ del Kronoskatte av baron Eric Göran Adelswärd (1751-1810) på Adelsnäs.

Lars Hansson Hultman, född 1745 i Västervik, var grosshandlare, skeppsredare, brukspatron. Han ägde Eds och Storebro bruk, Stensnäs, Rödsle och Gunnebo samt gård och skeppsvarv i Västervik. Lars dog i Västervik 1798. Lars var gift med jungfrun Sara Catharina Dubois, född 1763 i Stockholm, dotter till bryggaren Johan Dubois och Anna Helena Radou. Sara Chatarina dog 1834 i Västervik av ålderdomsbräcklighet, 71 år gammal.

I ett sockenstämmoprotokoll daterat den 2 augusti 1798 svarade rättsaren Peter Andersson på Hägersta slutligen för Eds bruks tillhörande hemman, vilket torde betyda att Lars ägde sina $\frac{3}{8}$ delar av Oppgårdén till sin död den 16 oktober 1798. Sara och deras fem barn ärvde Lars.

Baron Eric Göran Adelswärd på Adelsnäs var ägare till sin $\frac{1}{8}$ del i juli 1795, men ägarförhållandena för $\frac{1}{8}$ del Oppgårdén är därefter oklara.

Mellangården ½ mtl

Mellangården, den andra hälften (9 stänger), ägdes år 1773 av mjölnaren och brukaren Nils Grillsen, född ~1715. Nils drunknade tragiskt i sjön den 7 april 1790, vid en ålder av 74 år. Sonen Grills Nilsson ärvde hälften (½ del) och pigorna [döttrarna] Cecilia och Catharina Nilsdöttrar den andra hälften (½ del). Dottern Stina Nilsdotter innehade torpet Näset efter faderns förordnande.

Till julen 1792 rustades till dubbelbröllop i Mellangården. På annandagen ingick syskonen Grills och Cecilia äktenskap. Grills gifte med Maja Andersdotter från Holmbo och Cecilia med Petter Andersson från Holmbo. Var även Maja och Petter syskon?

Efter giftermålet var Mellangården uppdelad på tre ägare; ¼ del Jordägare Grills Nilsson, gift med Maja Andersdotter, ⅛ del Petter Andersson, gift med Cecilia Nilsson och ⅛ del Chatarina (Cajsa) Nilsdotter, samt att systern Stina Nilsdotter innehade torpet Näset. Dessa var ägare i juni 1794, men därefter är ägarförhållandena för Mellangården oklara.

Någon gång härefter slås Oppgårdens och Mellangården samman till Skattegården.

Skattegården 1 mtl

Den 18 april 1811 daterades ett köpekontrakt där majoren C D Nordberg och hans fru A Nordberg försålde ⅞ delar uti Kronoskatte hemmanet Hägerstad till änkefru brukspatronessan Sara Chatarina Hultman och herrar Hans och Lars Hultman. Köpeskillingen var 10 000 riksdaler banco.

Lagmannen Christian Christoffer Risselschöld och expeditionssekreterare Olof Johan Risellschöld var söner till Olof Risell, adlad Risellschöld, och Maria Dichman. Herman Dichman var bror till Maria Dichman. Christian Christoffer Risselschöld köpte Skattegården 1821 fördelat på ⅔ honom själv, ⅔ på morbrodern Herman Dichman och ⅕ på brodern Olof Johan Risellschöld. Herman Dichman avled samma år.

Olof Johan Risellschöld dog 1836 och i bouppteckningen, daterad 7 september 1836, uppräknades hans innehav av gårdar, 26 st som tillsammans uppgår till 15 ½ mantal. Fem gårdar fanns i Hannäs socken, och en av dessa var 1 mtl Hägerstad Kronoskatte N° 1 och 2.

Maria Risellschöld ärvde Skattegården efter sin far Olof Johan Risellschöld. Maria var gift med stadsrådet och friherren Johan Nordenfalk och paret bodde på Blekhem. Maria blev änka 1846 och fem år senare sålde hon gården.

Enligt arrendekontrakt var löjtnant Johan Eric Stålbom, född 1786 i Åtved, arrendator från 14 mars 1829 till 14 mars 1839. 1824 gifte sig Eric med Maria Palmqvist, född 1794 i Stockholm. De bodde på granngården Högtomta. Eric hade minst tolv barn, men de äldsta var ur ett tidigare äktenskap. Såsom årligt arrende skulle vid varje arrendeårsslut levereras till Eds bruk; 5 tunnor vete, 5 tunnor råg, 4 tunnor korn, och 1 tunna ärtor, uti ren och strid säd, och därtill kontant 200 riksdaler. Arrendekontraktet förlängdes därefter från 1839 till 1849 och från 1849 till 1859 för löjtnant Johan Eric Stålbom av Gustaf Engström på Eds Bruk.

Johan Eric och Marias son August Ståhlbom, född 1821 på Högtomta, flyttade till Hägerstad 1854 och arbetade som inspektor åt fadern. August gifte sig i december med Ebba Johanna Cecilia Ringström, född 1836 i Gamleby. De fick sedan barnen Alma Augusta Maria 1857 och Carl Erik Nicolaus 1860.

I juni 1858 överlät Johan Eric arrendet av Ett hemman Hägerstad till sin son August. Nytt arrendekontrakt skrevs av Stackelberg för August Ståhlbom gällande från 14 mars 1860 och 5 år framåt. I arrende skulle erläggas 800 riksdaler riksgälds, samt levereras i natura 10 lisp [10 lispund = 85 kg] gott och väl ansat sommarsmör. Arrendekontraktet sades upp redan i december 1863 med anledning av att Hägerstad såldes till Hugo Beijer.

Baronen och friherren Johan (Jan) Carl Adelswärd på Adelsnäs köpte den 9 mars 1851 Kronoskatte hemmanen Hägerstad N° 1 ett halvt mantal och Hägerstad N° 2 ett halvt mantal för 13 066 riksdaler 32 skillingar banco av änkefru friherrinnan Marie Nordenfalk. Jan Carl dog redan året därpå, och hans fru Maria Sleman ärvde gården.

1854 sålde Maria Skattegården till sin måg och dotter, Reinhold Adolf Louis Stackelberg och Honorée Agnes Charlotte Marguerite Adelswärd på Stensnäs. Honorée var Marias och Jan Carls dotter. Reinholds och Honorées dotter Anna Adèle Louise), gifte sig med Carl-Gustaf Bogeman, och de bosatte sig 1929 på Frälsegården Nystad som Adèle ägde.

Anton Hugo Beijer föddes i Stockholm 1836 och var son till inspektör Carl Axel Beijer och Catharina Wilhelmina Boman. Fadern hade tidigare idkat slakterirörelse. Hugo utbildade sig till musikedirektör. 1861 vid 25 års ålder kom han från Ryssby i Kalmar län till Grävsätter som arrendator.

Köpe-Bref

Jag Adolf Stackelberg upplåter och försäljer härmedelst, med min kära hustru Honorine Adelswärds samtycke, till herr Hugo Beijer på Gräfsäter, det av mig och min hustru tillhöriga, uti Hannäs socken, Tjust Härad och Kalmar Län belägna Kronoskatte hemmanet Hägerstad Ett mantal, emot en överenskommen och betingad köpeskilling stor Fyrtio tusende riksdaler riksmünt, och som ...

... undertecknat, som skedde å Stensnäs den 29 oktober 1864.

Hugo Beijer gifte sig 1867 med Anna Amalia Posse, född 1833 i Åby i Kalmar län. Paret bodde kvar på Grävsätter tills de med sina två söner Hugo och Emil kunde flytta in i det nybyggda slottet i november 1870.

1880 sålde Beijer Skattegården med slottet och träoljefabriken, och familjen flyttade i november 1881 till Torestorp 1/4 i Falerum. Beijer sålde även Falerum 1/8, Torestorp 1/4, Falerums såg, Falerums kvarn och Cederholms pappersbruk. Familjen flyttade till Stockholm 1887. Se vidare öden för familjen Beijer under Hägerstad slott.

Carolina Malmström stående invid maken Christoffer Ludvig Bäck. Fotografiet är taget i senare delen av 1890-talet av sonen Knut. HBF nr OM.BACK.000104.

Köpare i november 1880 var protokolls-sekreterare Ludvig Christoffer Bäck i Stockholm och Johanna Carolina "Lina" Malmström, född 1838 i Vårdsberg. Köpesumman för Hägerstad N° 1 och 2, vardera ett halvt mantal kronoskatte, var 75 000,-, som till fullo blivit betald. Familjen Bäck använde slottet som sommarbostad och färdigställde trädgården.

Projekt Runeberg, Geografiskt-statistiskt handlexikon öfver Sverige (1882-1883), sidan 789:

Hägerstad i Kalmar län. By i Hannäs sn, N. Tjust hd, vid sjön Vindomen. En gård, 1 mtl, tax. 40,000 kr, med tjärfabrik tax. 2,000 kr, eger i Ukna sn: Falerum 1/8 och Torestorp ¼, tills. Tax. 16,800 kr, Falerums såg 2,500 kr, qvarn 18,000 kr, Cederholms pappersbruk 3,000 kr, eller allt 82,300 kr.

Ludvig dog 1899 av arterioskleros [åderförkalkning]. Året efter flyttade änkan Lina från Stockholm till Hägerstad, men redan två år senare 1902 flyttade hon till Göteborg. Lina dog 1931 i Göteborg.

Christoffer och Linas son Knut var en flitig amatörfotograf och har bidragit med många bilder.

Tack vare honom har vi fått reda på hur den gamla mangårdsbyggnaden såg ut, hur torkladan såg ut innan den byggdes om till arrendatorsbostad, och hur Labbet såg ut när det snickarstuga.

Skattegårdens gamla mangårdsbyggnad med ladugården bakom. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000096.

Uknavägen passerar vid Skattegårdens gamla mangårdsbyggnad som revs 1919. Torkladan t.v. byggdes om till arrendatorsbostad 1906. Smedjan mitt i bilden revs runt 1980. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000019.

Vy över Nystadviken med torkladan t.v., mangårdsbyggnaden, och ladugården t.h. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000054.

Enligt Hultfredsposten 1903-05-15 beviljades löjtnant trävaruhandlare Axel Francis Fridolin Aubertin i Västervik lagfart för ett halvt mantal kronoskatte Hägerstad nr 1 och ett halvt mantal kronoskatte Hägerstad nr 2 i Hannäs socken, som löjtnanten för 60 000,- köpte av änkefru Karolina Bäck. Aubertin var bördig från Köpenhamn och gift med Anna Gottfrieda Amalia Nilsson.

(Form. n:o 1)
1901.

RIKSTELEFON

Telegrafverket tillhörig Abonenten tillhörig

Ledningens längd + km.

Nr 6

Hägerstad Centraltelefonstation.
Hannäs Vexeltelefonstation.

KONTRAKT.

Till *Leutenant A. F. Aubertin*

såsom abonnent upplåter Kongl. Telegrafverket från och med den 1 Januari 1903 två rikstelefonapparater, uppsatte jämte en mindre extra klocka med ledning inomhus å Hägerstad Skattegård och genom gemensam direkt ledning stående i förbindelse med Telegrafverkets Vexeltelefonstation i Hannäs, åliggande det abonnenten att bekosta och underhålla denna ledning.

af den 18. 1901
19.12.1900

Rikstelefon installerades 1903 med Hannäs N° 6:

Till Leutenant A. F. Aubertin såsom abonnent upplåter Kongl. Telegrafverket från och med den 1 Januari 1903 två rikstelefonapparater, uppsatte jämte en mindre extra klocka med ledning inomhus å Hägerstad Skattegård och genom gemensam direkt ledning stående i förbindelse med Telegrafverkets Vexeltelefonstation i Hannäs, åliggande det abonnenten att bekosta och underhålla denna ledning.
Den årliga abonnemangsavgiften var 83 kronor.

Kontraktet överläts 1905 till konsul Hj. Ängqvist på grund av egendomsöverlåtelse. 1910 överläts kontraktet igen av samma orsak till hemmansägaren Johan Karl Andersson.

Hur de två telefonapparaterna som installerades 1901 såg ut vet vi inte, men den på bilden t.h. är den apparat som satt i hallen i Skattegårdens mangårdsbyggnad när telefonväxeln i Hannäs automatiserades i oktober 1964 och anslöts till det automatiserade Åtvidabergsområdet med riktnummer 0120. Därefter fick vid telefonering användas de i rikstelefonkatalogen angivna 5-siffriga telefonnumren. I och med automatiseringen fick apparaterna ersättas av telefoner med nummerskiva eller fingerskiva, eller vardaglig petmoj. Televerkets station i Valdemarsvik hölls dock fortfarande öppen för telefonering från talhytt.

1905 blev trävaruhandlare Axel Emil Hjalmar Ängqvist (1865-1922), dansk vice-konsul i Västervik, ägare till gården. I samband med köpet styckade Ängqvist av slottet med udden och Gravholmen samt torpet Johanneslund från Skattegården, och sålde till en stiftelse för hem åt pensionerade guvernanter för 35 000,-.

1910 köpte Karl Andersson (1857-1932) Hägerstad Skattegård på offentlig auktion. Karl Andersson var ägare till Olandersgården i Ljungebo. Arrendatorn på Skattegården, Erik Lundén, var intresserad och hade tänkt att köpa gården. Då kom "Karl Andersa", som han kallades, iklädd en tjock vadmalsrock, i släde efter en liten nordsvensk märr. "Karl Andersa"

började bjuda och auktionsroparna kände inte igen honom. Budgivningen började att gå allt trögare, men "Karl Andersa" hängde med i alla fall. Så kom den sedvanliga väntetiden före köp och då sa auktionsroparen, "jag skulle vilja veta lite om säkerhet och sådant, eftersom jag inte känner dig". Då tog han fram en bankbok från Falerums bank och sa: "titta i den där". "Då slår vi till direkt", blev svaret. Ja, han var inte barskrapad, inte. Köpesumman var 45 000,-

Karl och hans hustru Augusta (1860-1931) med barnen, Johan Axel, Anna, Ester och Gustaf flyttade till gården 1913. Karl Ernst och Axel hade redan flyttat hemifrån.

När de flyttade 1913, drev de djuren ända från Ljungebo till Hägerstad. Framkomna till Falerum fick djuren lägga sig ner och vila och sedan fortsatte de igen. I Hägerstad orkade inte de små nordsvenska hästarna att dra plogen i den styva leran. De blev då tvungna att köpa in ardennerhästar som hade mer kraft att ge när den tungarbetade lerjorden skulle plöjas. Men inte nog med det, "Karl Andersa" han behövde inte sälja Ljungebo för att få det att gå ihop ekonomiskt, utan behöll Ljungebo ända tills 1982.

Karl och Augusta med barnen fr.v.

Sigrid Anna Maria (1890- 1977),
Karl Gustaf Torsten (1896-1964),
Ester Sofia (1894-1976) och
Johan Axel (1889-1966).

HBF nr 2609.

Foto Johan E. Thorin.

Karl och Augustas son Karl Gustaf Torsten Karlsson (1896-1964) gifte sig 1922 med Karin Maria Emilia Petersson (1899-1992). Samtidigt började de att arrendera gården av Gustafs föräldrar. Gustaf och Karin fick tre döttrar; Dagny 1924, Britta 1926 och Gunvor 1928. 1927 köpte Gustaf och Karin gården. Gustaf dog 1964.

Karl Gustaf Torsten Karlsson. Lantbrukare, Kyrkvärd, ledamot i kyrko- och skolrådet. Porträttgalleri 1932.

Dopklänningen har använts av Karl och Karins tre döttrar, barnbarn och barnbarnsbarn. Den användes första gången 1924 när Dagny döptes, och 2016 hade den använts vid 37 dop.

När slottet var byggt och familjen Beijer hade flyttat dit, blev den gamla mangårdsbyggnaden arbetarbostad istället. Arbetarbostaden blev åter mangårdsbyggnad 1905 när slottet styckades av från gården. 1919 revs den gamla mangårdsbyggnaden för att ge plats för en ny. Huvudbyggnaden om 6 rum och kök byggdes 1920 av byggmästare Axel Lövgren. Den

restaurerades och moderniserades 1947 och 1955 med el, vatten, avlopp, centralvärme, varmvatten, wc och badrum.

Byggnadsinventering Hägerstad Skatte 1887.

Hägerstad Skatte. GE 2015.

Namn å by, hemman eller lägenhet	Namn å vederbörande ägare eller innehavare	Inkvarteringsutrymme				Vanligen finnes vid gården följande antal				Finnes halm, ved och vatten i tillräcklig mängd för inkvarteringsbehov	Till-
		Antal rum, som kunna upptäckas	Antal rum, som rymmas i upptäckta rum	Sommaridrymme dessutom i magasin, lador, fogar m. m. antal man	Lärymme under tak i stallar och andra uthus kan beräknas för antal hästar	hästar över 3 år	nötkreatur över 2 år	får och getter	svin		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Näset	C. Lööfgren	1	4	8	7		4	4	2	ja	
Annalång	A. Öjersjö	1	3	8			2			ja	
Hägerstad Skatte	H. Andersson	6	15	100	40	3	36	9	3	ja	

Enligt Inkvarteringslistan för Hannäs socken år 1916 (pga. 1:a världskriget) fanns i på gården 3 hästar, 36 kor, 9 får och getter och 3 svin.

Å denna blankett meddelade uppgifter få ej begagnas för taxering eller beskattning utan användas endast för statistiska ändamål. Nr 78

Lokalundersökning år 1920

i Hannäs socken H. Andersson hush.-sällsk.

Gården Lägenheten Torpet Hägerstad 1-2-1 Jordreg.nr

Ägare Johan H. Andersson Brukare Gen. Samson

Arbets- hästar	Vagn- och ridhästar	Ungdjur (vid 1 till 2 år)	Ston	Örar	Tjurar	Kor	Ungnö	Kalvar	Skop och fälar	Lamm (under 1 år)	Getar	Kallingar (under 1 år)	Avelsvin Piggar	Andra svin	Andra fåglar	Andra djur	Bl- sallat
3	3	-	-	-	2	2	1	15	5	4	10	8	1	1	10	-	-

Gödselvärd: Finnes gödselstad med ogenomtränglig botten: ja Anm.

a) av cement? ja nej

b) av annat material? ja nej

Finnes cementerad urinbrunn? ja nej

Uppgift lämnad den 19/9 av Bruckner Brukningsdelen besökt ej besökt.

Enligt Lokalundersökningen 1920 för statistiska ändamål fanns på gården 6 arbetshästar och 2 föl, 2 oxar, 1 tjur, 15 kor, 5 ungnöt och 4 kalvar, 10 får och 8 lamm, 1 svin och 3 kultingar,

samt 10 höns. Totala arealen (utan vatten) togs upp till 267 har, och bestod av 45,8 har åker och odlad jord och 150 har skogs- och hagmark.

1939 var totala arealen 350 har, varav 60 har åker och 290 har skog. Taxeringsvärdet var 80 600,-. Under egendomen löd sex torp. Djurbesättningen bestod av 10 hästar, 2 unghästar, 34 kor, 15 ungdjur och 10 svin.

1957 uppgavs arealen till 354 har, varav 60 har åker och 294 har skog. Taxeringsvärdet var 383 000,-. Plats fanns i ladugården för 7 hästar och 32 nötkreatur.

Karl Emil Simonsson, född 1888 i Ukna, och hans hustru Sigrid Karolina Karlsson, född 1895 i Ukna, hade varit torpare i Lövudden. Karl Emil började arbeta som jordbruksarbetare på gården och de flyttade med sina barn till gården 1918. Dottern Anna Birgit Kristina, född 1929 i Hannäs, förlorade de i en tragisk drunkningsolycka 1937, endast 7 år gammal. Änkefru Elin Tauvon på Hägerstad slott hade en hund. Birgit sprang efter hunden och hunden sprang ut på tunn is. Birgit följde efter och isen brast för flickan.

Axel Pettersson var arrendator på Skattegården under åren 1935-1946. I Östergötlands Dagblad kunde man den 3 november 1943 läsa:

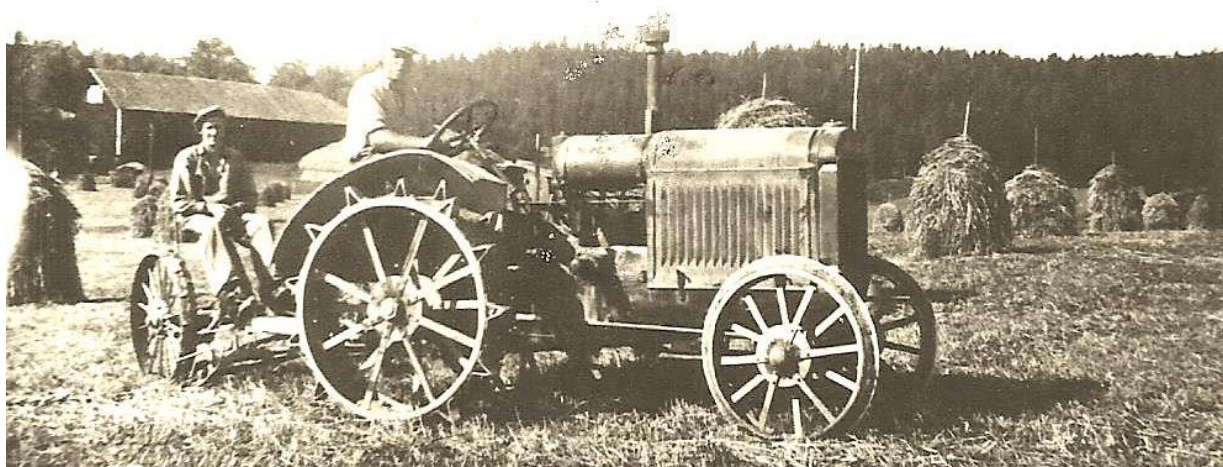
Fruktsam kossa. En ganska säregen händelse har inträffat hos lantbrukare Axel Petersson, Hägerstad. En ko nedkom nämligen häromdagen med tre välskapade kalvar. Likheten mellan kalvarna var frapperande, således hade de var sin vit stjärna i huvudet och vägde precis 19 kg per styck. Alla tre voro kvigkalvar.

Anna och Sture Edstrand började arbeta den 1 april 1945 hos arrendatorn Axel Pettersson. Bägge fick arbete i ladugården, men innan året var slut fick de arbete i Frälsegården och flyttade dit. Även Axels två söner Bertil och Karl arbetade på gården. Axel började bli gammal och hade bara ett år kvar på arrendet, så han slutade när tiden gick ut. Sonen Bertil flyttade till Flemma gård i Vreta kloster, som han arrenderade tillsammans med sina två svågrar.

Karl Evert Pettersson blev kvar på Hägerstad. Han gifte sig med Dagny, som var dotter till gårdens ägare Gustaf och Karin Karlsson. Kalle bodde i arrendatorsbostaden, men huset var i stort behov av renovering. Ett provisoriskt rum och kök inreddes i hönshuset, och där bodde Kalle och Dagny under tiden som arrendatorsbostaden moderniserades.

Kalle och Dagny arrenderade gården av Dagnys föräldrar under åren 1946-1966. De fick barnen Ingegerd Marianne Carlsson (1948), Lennart Karl-Gustaf Petersson (1950) och Lena Anne Marie Rosander (1963).

Torsten Malmersjö var arrendator under åren 1966-1984, och efter honom Torbjörn och Gun Hägerklew under åren 1984-1992. När Karin gick bort 1992 sålde barnen gården till Torbjörn och Gun.

Höslåtter i slutet på 1940-talet. Arrendatorn Karl Pettersson på traktorn och drängen Axel Engstrand i Labbet på slåttermaskinen. HBF nr 2206.

Arrendatorsbostaden. GE 2015.

Arrendatorsbostaden byggdes från början som torklada, en lada för att torka virke i. Torkladan byggdes sedan om till arrendatorsbostad, och blev bebodd 1906. Bostaden om 5 rum och kök moderniserades 1947 med el, vatten, avlopp, centralvärme, varmvatten och wc, samt en ny veranda byggdes.

Den första boende i bostaden var arrendatorn Peter Erik Valdemar Lundén, född 1875 i Gladhammar, som kom från Gladhammar 1906. Han gifte sig 1909 med Edla Josefina Teresia Dahlborn, född 1881 i Djursdala. De flyttade till Odensvi 1913.

Anställda på Hägerstad skattegård fotograferade med torkladan i bakgrunden. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000003.

Arrendatorsbostaden ~1915. HBF nr 755.

Arrendatorsbostaden renoverades 1947. HBF nr 2204.

Statbostaden Labbet

Hägerstad 1:3
HBF 2238

Labbet. GE 2015.

Enligt traditionen byggdes statbostaden Labbet 1903 som snickarstuga. Knut Bäcks bilder visar att stugan fanns redan på 1890-talet. Troligen kan den även ha innehållit en bostad. Någon speciell snickare fanns inte anställd på gården.

Snickarstugan Labbet fotograferad av Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000087.

Snickarstugan Labbet fotograferad av Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000013.

Byggnaden byggdes om och till 1918, och till två lägenheter, vilka användes som arbetarbostäder. På 1940-talet var endast den nyare lägenheten bebodig.

Den 28 mars 1945 flyttade Anna och Sture Edstrand in i Labbet. De bodde i den bebodiga lägenheten. Den andra använde de till förvaring av cyklar och redskap. Den var så förskräckligt dålig att folk inte kunde bo där. Senare revs den äldre delen som tidigare varit snickarstuga, och en ny lägenhet byggdes till. Labbet hade åter två lägenheter.

Sven Hydén och Anna-Lisa var de sista fast boende i Labbet, den andra lägenheten var redan tom, och de flyttade på 1960-talet.

Därefter frånsåldes Labbet till fritidsbostad, men återköptes år 2009.

Statbostaden Labbet. HBF nr 2195.

Byggnadsinventering Ladugården med Loge 1987.

Vagnslider 1987.

Ekonomibyggnaderna är uppförda 1875-76. Någon gång under första halvan av 1900-talet rödfärgades ladugården av de båda jordbruksarbetarna Karl Emil Simonsson i Skattegården och Karl Peter Fabian Johansson i Johanneslund. När den ene gubben stod på backen och den andre var högt uppe på stegen, ville det sig inte bättre än att rödfärgshinken tippade, och föll så olyckligt att den kom rakt över huvudet på den gubbe som stod på backen.

Hövolmar framför Skattegårdens ladugård. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000138.

Skattegårdens ladugård och vällingklocka som signalerade arbetspassens start och slut t.h. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000086.

Karl Petersson lastar hö till skullen. Ferguson Deering 10-20 t.h. i bild. HBF nr 753.

Arvid Carlsson och Gustav Karlsson. HBF nr 2205.

Dass och vedbod. HBF nr 1605.

Byggnadsinventering Hönshuset 1987.

Hönshuset innehöll snickarbod t.v. och hönshus t.h. Huset byggdes ut på vänstra gaveln och inreddes provisoriskt till rum och kök 1946, så att Kalle och Dagny kunde bo där under den tid som arrendebostaden renoverades.

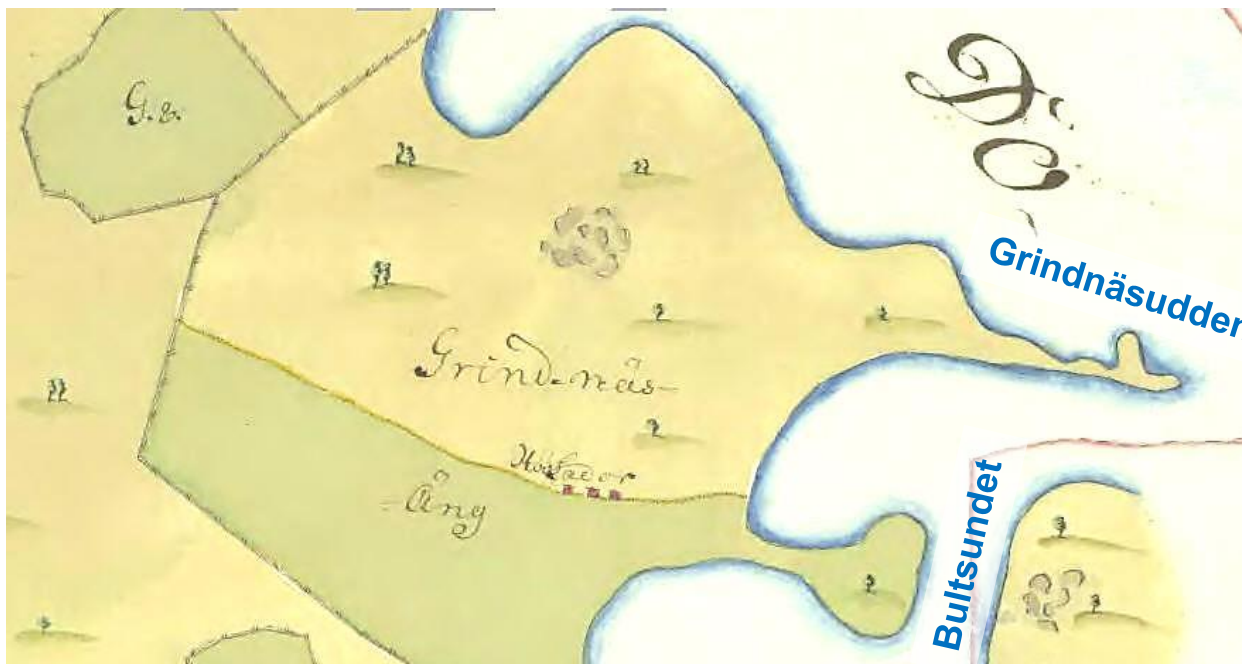

Höbärgning på Hägerstad skattegård. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000022.

Höbärgning på Hägerstad skattegård. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000014.

Tre hölador är inritade på kartan vid delningen av skog- och utmark 1842.

Torp

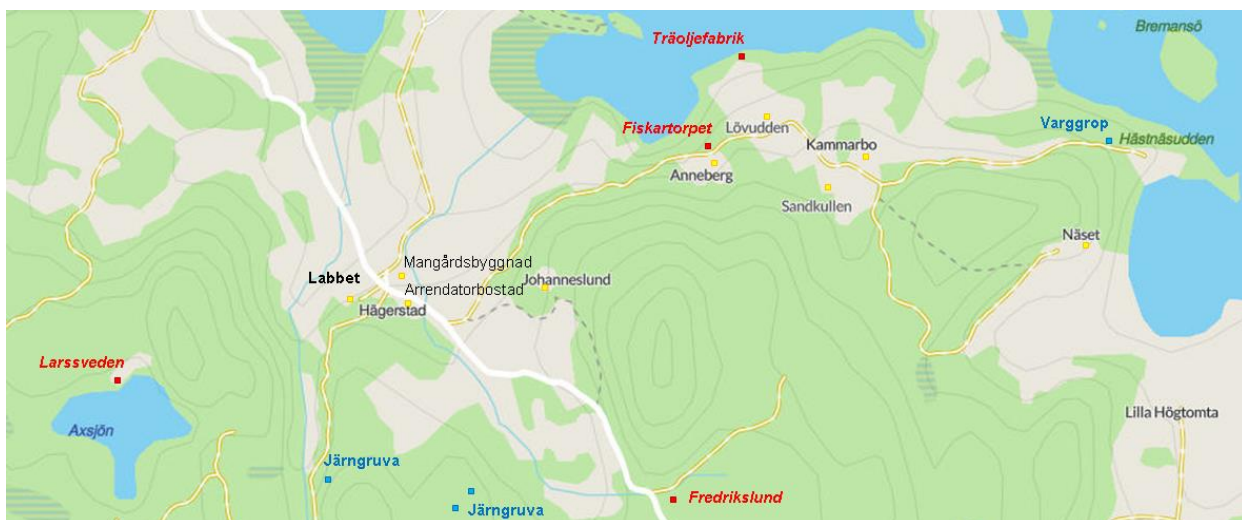
Vid delning skogs- och utmark på 1740-talet fanns tre torp tillhörande Skattegården; Båtmanstorpets, Lövuddstorpets [Lövudden] och Nästorpets [Näset]. Båtmanstorpets ägor överfördes till Grävsätter enligt en förening 1777 i samband med att rågången rätades ut.

Brånstad, Bäckfall, Godtorp och Tristad, tillföll Frälsegården vid Laga skifte 1867. Fiskartorpets försvann i slutet av 1800-talet. Fredrikslund och Larssveden revs i början av 1950-talet.

På Skattegården finns sex torpstugor kvar; Johanneslund, Anneberg, Lövudden, Kammarbo, Sandkullen och Näset.

Tre av torpen på Skattegården finns i *Inkvarteringslistan för Hannäs socken* år 1916; Anneberg, Lövudden och Näset.

Lövudden och Näset brukades fram till 1966, och var därmed de sista torpen som brukades. De sista permanent boende i någon av torpstugorna lämnade Näset 1986.

*Anneberg. GE 2015.**Torpet Anneberg fotograferat över Hägerstadviken av Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000038.*

Första boende i Annæberg var Anders Petter Nilsson, född 1835 i Gärdserum. Han var arbetare i Smedstorp under Grävsätter, och flyttade till Anneberg 1867. Samma år gifte han sig med Emma Mathilda Charlotta Axelsdotter, född 1840 i Ukna. De fick med tiden fem barn; Alma Charlotta 1869, Emilia Mathilda 1871, Karl Axel 1877, Axel Emil 1880 och Seth Bernhard 1883.

Utdrag ur kontraktet gällande från 14 mars 1881 som Hugo Beijer upprättade för torparen Anders Nilsson i Anneberg:

Årliga utskylder för torparen Anders Nilsson var 78 mansdagsverken, beräknat efter två för varje vecka under sommarhalvåret och en för varje vecka under vinterhalvåret efter bud enligt kontraktet som gällde från 14 mars 1881. Därtill skulle han bidra till herrgårdens större behov av arbetare med överdagar, då så påkallades. För ändamålet ålåg det torparen att hålla med duglig dräng om fyllda 16 år.

Torparen skulle hålla sig med egna verktyg; yxa, lie, spade, binderep och räfsa. Inställelse till arbetet skulle på sommaren ske kl. fem på morgonen och arbetas till åtta på kvällen, med två halvtimmars rast för vila och måltider. Arbetets början och slut tillkännagavs genom klockringning. Under den mörka årstiden började och slutade arbetet med dager och en timmes

vila. Dock kunde arbetet förlängas under arbetets gång. För överdagsverken ersattes torparen 1 april till 1 oktober med 75 öre per dag och 1 oktober till 1 april med 60 öre per dag.

Torparen skulle underhålla hus och hägnader, åbyggnader skulle rödfärgas, ansvara för och underhålla brandredskap och betala brandstodsavgifter, samt betala egna skatter och avgifter till Prästerskapet.

Fiske samt fågel- och harjakt var förbjudet. Däremot var det tillåtet att bärga sjöfoder i hela Solvestadviken och i viken nedanför Fiskarstugan.

Utdrag ur syneprotokoll förrättat i Anneberg efter anmodan av protokollssekreterare L. Chr. Bäck med anledning av att ny torpare skulle tillträda 14 mars 1886:

1. *Husbyggnad inredd till stuga, kök och farstukvist, samt med en liten veranda, huset är 26 fot långt, 17 fot brett och 11 högt under tak av tegel på brädor, och i fullgott skick då skorstenen blir reparerad, samt fönster och dörrar målade och en ny ruta insatt.*
2. *Ladugården, därav logen står på stolpar, är inredd till loge, fähus och hönshus, huset är gott och nästan nytt ....*

Anders Nilsson med familj flyttade till Lövudden 1886 och blev torpare där.

Anders Peter Wigren, född 1847 i Åtvid, och Kristina Maria Karlsdotter, född 1852 i Tryserum, kom till Anneberg 1906. Anders Peter hade innan varit statardräng på gården. Arealen uppgick till 3 hektar, och enligt Inkvarteringslistan 1916 hade de två kor. För arrendet utfördes 78 dagsverken per år (lika många som 1881). De flyttade 1928 till Peterslund [*Fredrikslund*], där de bodde tills de dog. Anders Peter dog 1933, och Kristina Maria dog två år senare 1935.

Axel Sigvard Svahn, född 1908 i Hannäs, och Alma Viktoria Hilding, född 1908 i Ukna, var de sista torparna i Anneberg. Axel och Tora kom från Ukna 1932 och flyttade tillbaka till Ukna sex år senare 1938.

Från 1938 brukades marken av Lövudden.

De sista boende i Anneberg var Johan och Lovisa Svahn. Deras sju söner fr.v. Sixten (f 1894), Ture (f 1902), Simon (f 1904), Karl (f 1906), Axel (f 1908), Sivert (f 1910) och Otto (f 1911). HBF nr 1118.

De sista som bodde permanent i Anneberg var Axels föräldrar, Johan August Svahn, född 1872 i Gärdserum, och Lovisa Vilhelmina Karlsson, född 1871 i Vreta Kloster. Johan och Lovisa fick

åtta barn. Enda dottern Signe Linnéa föddes 1900, men blev inte äldre än 8 år. Hon dog i bröstsjukdom 1908 i Neustad. Alla sju söner uppnådde vuxen ålder. Johan och Lovisa hade senast varit torpare i Näset och dessförinnan i Neustad. De flyttade till Anneberg 1938 och bodde där i 20 år till 1958.

Torpet frånsåldes sedan till fritidsbostad.

Byggnadsinventering Anneberg 1987.

Byggnadsinventering Ladugården 1987.

Brefall

Grävsätter 2:38 eller Hägerstad 3:4
HBF 2248

När Brefall kom till och försvann är okänt. Om torpet Brefall tillhörde Skatte- eller Frälsegården är oklart. Brefalls äng tillhörde Skattegården och Brefalls hage tillhörde Frälsegården i handlingarna till delningen 1748.

Enligt födelseboken föddes den 16 april 1730 en gosse i Brefall. Gossen döptes till Per. Pappan var båtsmannen Anders Botvidsson Gråberg och mamman hette Elizabet Jönsdotter Julaffton.

Del av Koncept karta Delning skogs- och utmark 1742. C7 Brefalls hage och E16 Brefalls äng.

Något torp Brefall finns inte i handlingarna till delningen 1748. Däremot tillhörde Brefalls äng Skattegården och beskrevs:

E. 16. Brefalls äng värderas till 4 lass hårdvall, varav ifrån urminnes tider 2/3 varit donerade till kyrkan och 1/3 än ibehåld som brukas av Skattegården. Sk. odaläng.

I delningen av skogs- och utmark 1742-48 fanns endast Brefalls äng och Brefalls hage. Bytte Brefall namn till Båtsmanstorpet eller Julafftonstorp mellan 1730 och 1742?

Brefalls äng överfördes till Grävsätter enligt en förening den 15 okt 1777 då rågången mellan Hägerstad och Grävsätter rätades ut i samband med storskiftet. På kartan över Grävsätter 1777 kallas ängen för Brefalls utjords äng.

Brunstad – Brånstad

N 58°08,064'

Hägerstad 3:4

E 16°17,573'

HBF 2219

När Brunstad tillkom är okänt. Torpet finns inte nämnt i handlingarna i samband med Storskiftet 1775-95. Brunstad tillhörde Skattegården, men marken, åbyggnaderna och gärdesgårdarna tillföll Frälsegården vid Laga skifte 1867. Informationen om Brunstad finns under Hägerstad Frälse.

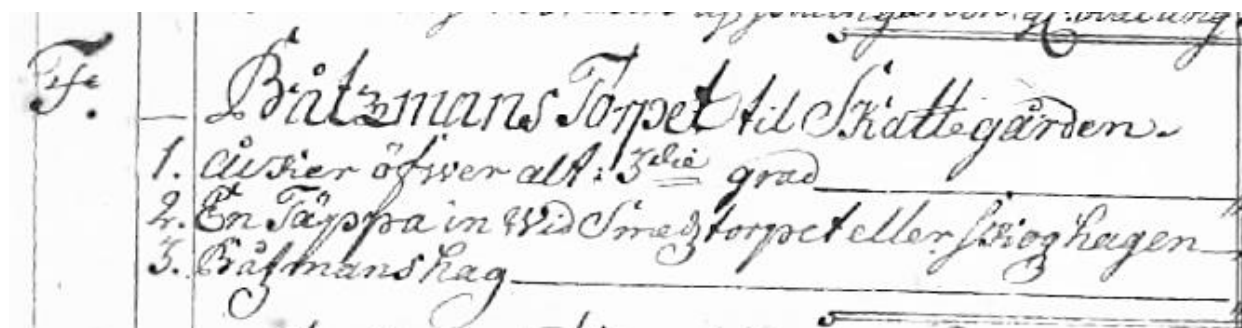
Båtsmanstorp

Grävsätter 2:38

HBF 2214

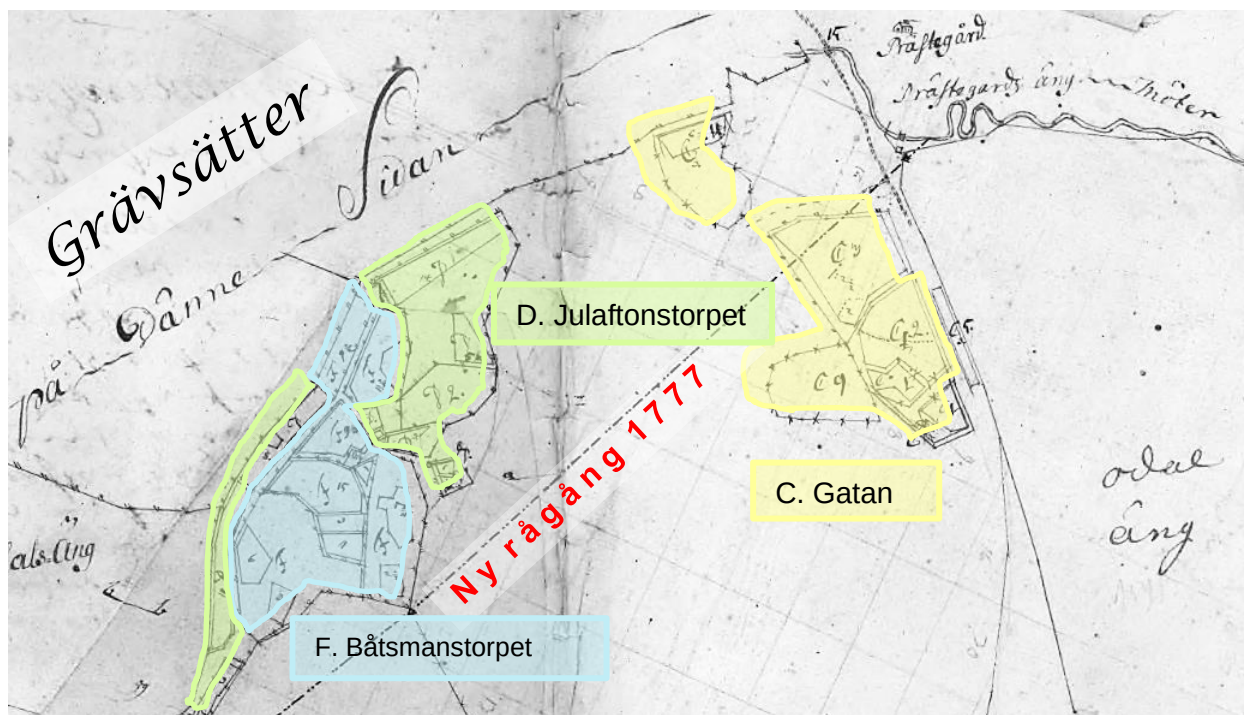

Båtsmanstorpets ägor är markerade med **F** på kartan över Delning av skogs- och utmark 1742. Torpet gränsar till Gatan, markerat med **C**, och Julaftonstorp, markerat med **D**, som båda tillhörde Frälsegården. Gatan **C.7** kallades Brefals hage.

Delning skogsmark och utmark, år 1744 den 6 oktober.

Både Båtsmanstorpet och Julaftonstorpet, samt del av Gatan, överfördes till Grävsätter när rågången rätades ut vid storskiftet. Del av karta över Delning av Skogs- och utmark 1742.

När Båtsmanstorpet kom till och försvann är okänt. Torpet finns på kartan över delning av skogs- och utmark 1742, och i handlingarna till Storskiftet 1795. Båtsmanstorpets ägor överfördes till Grävsätter enligt förening den 15 okt 1777 då rågången mellan Hägerstad och Grävsätter rätades ut i samband med storskiftet. På kartan över Grävsätter 1777 finns endast Julaftonstorpet med två hus inritade; boningshus och ladugård.

Boställe Nr 9 var Hägersta i Tjust Båtsmanskompani Nr 10 under Karlskrona station. Anders Botvidsson Gråberg, 25 år gammal, antogs som båtsman 1718. Anders var gift med Elizabet Jönsdotter Julafton och de bodde i Brefall 1730. Anders försvann i ryska kriget 1741-42.

Enligt "General Mönster Rulla uppå Rote Båtmän af Tiust Compagniet ... Anno 1735 och 1740" antogs Jafen Larsson Gråsten i kompaniet 1729. Jafen dubblerade för ordinarie båtsman Nr 9 Anders Gråberg.

Enligt "1810 Års General-Mönster-Rulla uppå Tjust Roterings Compagniet - Calmar Lähn - Tjust Härad - Hannäs socken" antogs Carl Pärsson Gråberg, 21 år och sjövan, 1809 som ordinarie båtsman Nr 9. Redan den 28 december samma år avled Carl i Fagerhult av rötfeber [*äldre samlingsnamn för olika febersjukdomar*]. Pär Andersson Gråsten, var bara 17 år och sjövan, när han antogs 1808 som dubblett för Carl, och ersatte Carl som ordinarie den 31 januari 1810.

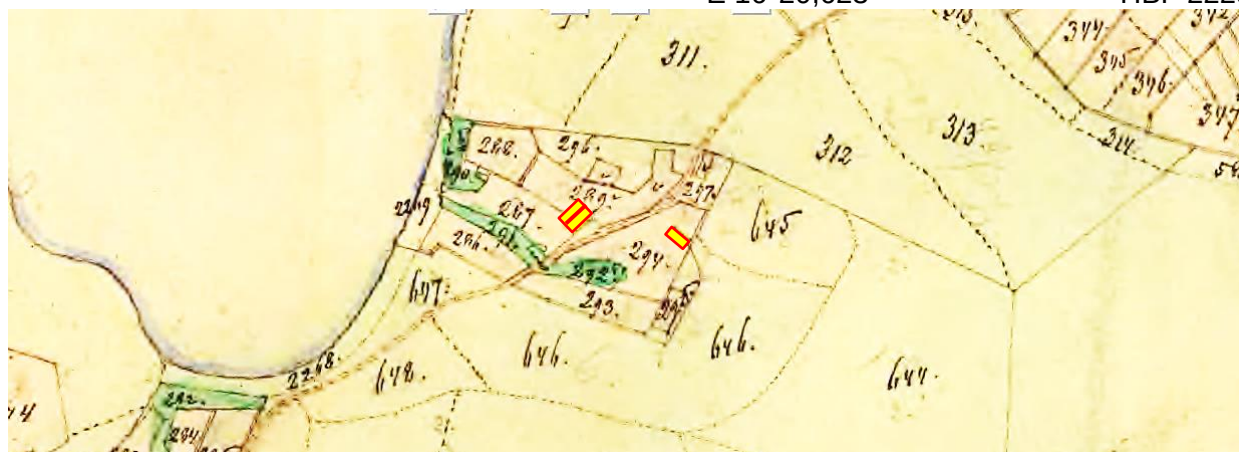
Enligt dokument från 1870-tal betalade Hugo Beijer planlega för Båtsmanstorpet N° 9 Fagerhult i Gärdsnäs. Troligen flyttades Båtsmanstorpet N° 9 från Hägerstad till Gärdsnäs i samband med att rågången mellan Grävsätter och Hägerstad rätades ut.

Bäckfall

N 58°08,068'
E 16°18,202'

Hägerstad 3:4
HBF 2218

När Bäckfall tillkom är okänt. Torpet finns i handlingarna i samband med Storskiftet 1795. Bäckfall tillhörde Skattegården, men marken, åbyggnaerna och gårdesgårdarna tillföll Frälsegården vid Laga skifte 1867. Informationen om Bäckfall finns under Hägerstad Frälse.

Laga skifte 1864.

286.	Fiskartorpet	do.	290.	Fiskartorpet	do.
287.	do.	do.	291.	do.	do.
288.	do.	do.	292.	do.	do.
289.	do.	do.	293.	do.	do.
			294.	do.	do.
			295.	do.	do.
			296.	do.	do.
			297.	do.	do.

Laga skifte 1867 Sid 22-23.

När Fiskartorpet kom till är okänt. Fiskartorpet finns inte nämnt i handlingarna är inte inritat på kartan i samband med Storskiftet 1775-95. Däremot finns Fiskartorpet i Laga skifte 1867 Ägobeskrivning. I HFL tillkom Fiskarstugan 1872, och 1879 blev den tom. Därefter saknas Fiskarstugan i HFL. De åkrar och backar som fanns runt Fiskartorpet brukades troligen av Anneberg efter 1867.

En fiskare anställdes på Hägerstad 1865, nämligen Nils Peter Niklasson, född 1824 i Frödinge, som kom från Tuna i Vimmerby 1865. Året efter 1866 gifte han sig med Maja Cajsa Carlsdotter, född 1831 i Hannäs, från Lillsätter i Mantorp. Man kan anta att de bodde i Fiskartorpet, och att det började kallas för Fiskarstugan därefter i HFL. Stugan fanns troligen innan, men var då en statbyggnad för arbetare på gården som inte namngavs. Nils Peter och Maja Cajsa flyttade till Johannesborg 1870, och Nils Peter fick arbete på Hägerstad Frälse. Någon ny fiskare anställdes inte på Hägerstad skatte.

Fiskartorpet – Hörn av möjlig husgrund? SP 2017.

De enda kända boende i Fiskarstugan enligt HFL är arbetaren Johan Magnusson, född 1842 i Hålanda i Västergötland, och Emelie Charlotta Jansdotter, född 1854 i Hannäs. De kom från

Grävsätter Kärrebo, där Johan var dräng och Emelie Charlotta var piga. De gifte sig 1872 och flyttade till Fiskarstugan. Sju år senare 1879 flyttade de till Johannislund och Johan var statardräng.

I kontraktet för Anders Nilsson i Anneberg daterat 11 augusti 1880 har Hugo Beijer skrivit: *Den för torparen hittills medgivna rättigheten att bärga sjöfoder utmed ... , ävensom i viken mittför Fiskarstugan kommer att fortfara tillsvidare.*

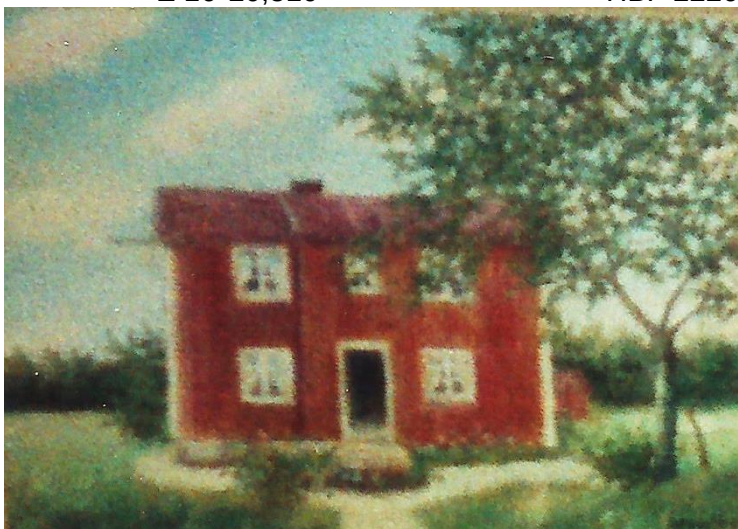
Någon komplett husgrund med spisiröse har inte påträffats, så exakt var stugan har legat är inte känt. Koordinaterna är tagna vid den möjliga husgrunden.

Fredrikslund – Peterslund

N 58°07,465'
E 16°20,510'

Hägerstad 2:1
HBF 2226

Fredrikslund tillkom i HFL 1859, huset borde varit nybyggt då, och namnet kom från Fredrik som uppförde huset. I Laga skifte 1867 Ägobeskrivning benämns torpet Ängalund. När Peter Wigren flyttade in byttes namnet till Petterslund i HFL 1929. Fredrikslund har senare i folkmun kallats för Engdahlstället.

Fredrikslund avmålat på Engdahls tid. HBF nr 2817.

De första boende i Fredrikslund var skräddare Anders Fredrik Engdahl, född 1832 i Loftahammar, och Elisabeth Margareta Leman, född 1807 i Ukna. De kom från Peterslund i Solvestad. Fredrik var

fosterson till skräddare Jonas Green och Maja Jonsdotter i Marielund i Falla. Skräddare Green hade även egna barn, varav sonen Anders Petter Nygren blev skräddare.

Fredrikslund Husgrunden. GE 2015.

Laga skifte 1864.

Fredrik och Lisa Greta byggde huset 1859. I ett kontrakt daterat 11 maj 1859 uppläts skräddaren Anders Fredrik Engdahl och hans hustru Elisabeth Margareta Leman på bägge deras livstid en hagmark å Hägerstad ägor kallad Hälstens kärr. De tillträdde den 14 mars 1860, med rättighet att bebygga, bebo och odla Fredrikslund mot 50 riksdaler riksmünt årligen, men de tre första åren var fria. Åbyggnaderna förbehöll sig jordägaren rätt att lösa vid avträde. 1863 fick de ytterligare två friår, och skulle betala arrende först den 14 mars 1885.

I ett gravationsbevis år 1914 står "för livstidsbesittning av en lägenhet kallad Hälstens-kärr, enligt avhandling den 14 mars 1859 till Anders Fred. Engdahl och Elisabeth Marg. Leman.

Lisa Greta var 25 år äldre än Fredrik, och när hon dog 1883 hade de inga egna barn. Fredrik gifte sig två år senare med deras piga Emilie Kristina Johansdotter Hane, född 1857 i Hannäs. Hon hade kommit till dem 1873 från Fåfalla.

Emilie Kristina hade redan en "oäkta" dotter, Anna Mathilda, född 1884, när de gifte sig 1885. Var Fredrik far till henne? I senare HFL anges Anna Maria som dotter till båda. Fredrik och Emilie fick sedan fem barn tillsammans; Stefanus Teodor 1886, Ester Maria 1888, Ottilia Elisabeth 1890, Ture Oskar Fredrik 1893 och Josef Wilhelm 1900.

Dottern Ester flyttade till Västervik 1904. Sommaren 1914 var Ester hemma hos föräldrarna i Fredrikslund och födde där en "oäkta" son, Torsten Ingvar Fredrik. I Hannäs födelsebok står att Ester var skriven i Norrköping.

Torsten Pettersson i Fredrikslund ~1916, son till Ester. HBF nr 2803.

Ester, dotter till Fredrik och Emilie. Tavlan på Fredrikslund till vänster. HBF nr 2805.

Fredrik dog 1915 och änkan Emilia, som enligt HFL ägde huset, bodde kvar tills hon dog 1925. Deras son Josef Vilhelm som var sågverksarbetare hade flyttat hem 1920, och han flyttade 1926 till Stjärnorp.

Efter Engdahls kom f.d. torparen Anders Peter Vigren, född 1847 i Åtvid, och Kristina Maria Karlsdotter, född 1852 i Tryserum. De flyttade in 1929, och torpet bytte namn till Petterslund. Peter dog 1933 och Kristina Maria dog 1935.

Sista permanent boende var f.d. ladugårdsdrängen Karl Gustaf Lindqvist Torén, född 1877 i Häradshammar, och Anna Matilda f Nyberg, född 1874 i Dalhem. De kom från Grävsätter 1932. Karl Gustaf dog 1934, och änkan flyttade 1938 till Hagsätter i Rumma. Därefter var Petterslund tomt och marken brukades under Näset.

Huset revs i början av 1950-talet. Husgrunden med spisröse är 8,25 x 4,50 meter. Torvbrytning har förekommit på mossen i närheten.

Godttorp

N 58°07,891'

Hägerstad 3:4

E 16°18,954'

HBF 2225

Torpskylt uppsatt vid Godttorp 2017. Huset har legat här enligt uppgift från Sture Edstrand Hagaborg, och vi hittade några gamla tegelstenar från spisröset. SP 2017.

Formation i marken med okänt användningsområde. SP 2017.

Godttorp (Lycktorp) tillkom i HFL 1847 och var tomt nitton år senare i HFL 1866. Godttorp tillhörde Hägerstad skatte före Laga skifte 1867, och var under den tiden bebott. Marken tillföll Frälsegården och byggnaderna tillföll Hugo Beijer på Skattegården vid skiftet.

Hägerstad Laga skifte 1867 /Bil. Lit. E/ 19.

Förening träffad mellan jordägarna å 2 mantal Hägerstad i sammanhang med beslutet av laga skiftet därstädes:

1: Herr Beyer befrias från allt deltagande i utflyttningshjälpen för de vid gården befintliga, Herr Greve Schwerin tillhöriga åbyggnader, varemot Herr Beyer lämnar utan ersättning äganderätten till alla åbyggnader vid torpen Tristad, Bäckfall och Brånstad; dock att härtill kommer att Herr Greve Schwerin likaledes utan ersättning lämnar äganderätten av åbyggnaderna vid torpet Gyttrorp till Herr Beyer.

Enligt ovanstående är det mest troligt att torpet plockades ner, och därefter kanske byggdes upp som Annæberg 1867. Ett hus som endast var 19 år torde ha varit i fullgott skick och värt att flytta.

De första torparna i Godttorp var Johan Fagerborg, född 1817 i Ringarum, och Maria Elisabet Månsdotter, född 1811 i Ringarum. De kom från Eds kapell 1847, men redan tre år senare 1850 flyttade de till Tryserum.

Samma år 1850 flyttade Jonas Magnus Jonsson, född 1823 i Gryt, och Maja Greta Carlsdotter, född 1816 i Yxnerum, in i Godttorp. De kom från Gärdserum och brukade torpet till 1866, då de flyttade till Ukna. De var de andra och även de sista torparna. Därefter var Godttorp tomt.

Arealen uppgick till 5 tunnland åker.

Husgrunden mättes till 6,80x5,30 meter, dock osäkert. Spår av en eventuell källare fanns i diket.

Laga skifte 1864.

Johanneslund. GE 2015.

Bränneriet finns i Laga skifte Ägobeskrivning 1867. Troligen fanns här tidigare ett gårdsbränneri, en lämplig plats med den rikliga tillgången av källvatten. Ett ökande alkoholmissbruk ledde till att husbehovsbränningen helt förbjöds vid riksdagen 1859/1860. I HFL framgår inte om Bränneriet var bebott.

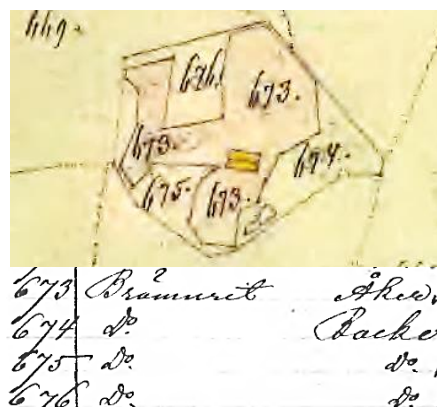
Johannislund tillkom i HFL 1863-67 och bytte namn till Johanneslund i HFL 1917. Johannislund styckades av och såldes 1906 i samband med avstyckning och försäljning av Hägerstad slott.

Johannes Malmgren, född 1805 i Värna, var statardräng på gården och gift med Cajsa Jaensdotter, född 1803 i Lofta, enligt HFL 1850-54. I HFL 1857-61 angavs Johannes T.H. [*Till hus*] och i HFL 1863-67 ändrades T.H. till torpare, och namnet Johannislund skrevs dit. Johannes bör ha gett namn på torpet. 1864 flyttade deras dotter Lovisa, född 1845 i Lofta, hem till dem från Solvestad. Johannes och Cajsa var torpare i Johannislund från 1863, och ströks ur HFL 1879, men förmodligen bodde de redan 1857 eller tidigare i huset. Johannes och Cajsa var de enda torparna i Johannislund.

Lilla Nystad på Frälsegården brann 1864, och byggdes inte upp igen. Enligt traditionen nyttjades det som var användbart efter branden när ett boningshus i Johanneslund byggdes. Bodde Johannes och Cajsa först i bränneriet, och ett nytt boningshus byggdes när de blev torpare? Stugan är 6,7 x 4,8 meter.

Statardrängen och snickaren Johan Magnusson, född 1842 i Hålanda i Älvsborgs län, och Emelie Charlotta Jansdotter, född 1854 i Hannäs, flyttade från Fiskarstugan till Johannislund 1879.

Johan och Emelie Charlotta fick under åren 1873-95 tolv barn, och förlorade fem av dem i unga år. Anna Sofia var knappt året när hon dog i maginflammation 1882, och Karl Johan var 10 år när han dog av "Reumatism" 1886. En stor sorgedag var när tre av barnen, Olivia Charlotta 13 år, Gerda Maria 10 år och Hjalmar Gustinus 8 år drunknade i sjön Vindommen den 8 februari 1887.

Laga skifte 1864.

Johan och Emelie Charlotta bodde kvar efter avstyckningen 1906, och tills de dog. Johan dog i maglidande 1918. Sonen skogsarbetaren Hugo, född 1884 i Hannäs dog i difteri 1919. Strax därefter flyttade sönerna skogsarbetaren Emil Emanuel Johansson, född 1888 i Hannäs, och volontären vid No 30 Göta Livgarde, Hjalmar Justinus Magnusson, född 1895 i Hannäs, till

Hällestad. När barnbarnet Margareta Elisabet Magnusson, född 1906 Hannäs, flyttat till Kungsholmen i Stockholm 1921, bodde Emilie Charlotta kvar ensam. Emilie Charlotta dog i lunginflammation vid besök i Spånga i Stockholm 1927, och begravdes även där.

Mellan 1927 och 1931 fanns ingen boende i Johanneslund enligt Församlingsboken.

Jordbruksarbetaren Karl Peter Fabian Johansson, född 1870 i Misterhult, blev änking 1931 och flyttade från Ukna till Johanneslund. Han flyttade till Näset 1938, och var den sista permanent boende i Johanneslund. Johansson hade varit på sjön och var en originell gubbe. Han var en duktig berättare och pratade väldigt mycket, men de som kände honom sa, att man inte skulle tro på allt han sa, för det var mycket fantasi.

Därefter har Johanneslund varit fritidsbostad.

Byggnadsinventering Johanneslund 1988.

Byggnadsinventering Uthus 1988.

Kammarbo

Hägerstad 1:6
HBF 2217

Kammarbo. GE 2015.

När torpet Kammarbo tillkom är inte känt. Vid delning av skogs- och utmark på 1740-talet finns inte Kammarbo i handlingarna, men däremot finns Kammarbo inritat på Storskifteskartan för gränsbestämning 1795.

Våren 1799 fick torparna Jaen Andersson och Lisen Svensdotter i Kammarbo en dotter som de döpte till Brita Maja.

Jonas Peter Larsson, född 1820 i Kättilstad, kom från Lövudden och började som dräng i Kammarbo 1852. Den 21 november samma år drunknade han i Vindommen när han var på väg till kyrkan. Han var endast 32 år och ogift.

Huset om 2 rum och kök samt hall är byggt omkring 1860. Det är ombyggt och moderniserat 1951 med el, vatten, avlopp och centralvärme. Även ladugården för 1 häst och 6 nötkreatur byggdes omkring 1860, men den är riven.

Kammarbo. HBF nr 1591.

Karl Alfred Södergren, född 1853 i Hannäs, och Emma Mathilda Adamsson, född 1854 i Hannäs, tillträdde torpet Kammabo 1880. De flyttade dit tillsammans med barnen Elin Augusta 1878, Karl Albin 1881, Emil Sigfrid 1883, Signe Maria 1887 och Gustaf Algot 1889. Alfred Verner föddes 1892 och Gertrud Alfrida 1895.

Utdrag ur kontrakt för C. A. Södergren för torpet Kammarbo från 14 mars 1902:

Såsom årliga utskylder utgjordes av torparen 208 mansdagsverken beräknat efter 4 i varje vecka, efter bud, på egen kost och utan betalning. Inställelse till arbete skedde under sommaren kl. sex på morgonen och arbetet pågick till åtta på kvällen. Den mörka årstiden började och slutade arbetet med dager. Därjämte kunde överdagar påkallas, för vilka det ålåg torparen att hålla duglig dräng. För överdagsverken ersattes för karl under sommarhalvåret (1/4 – 1/10) för varje dagsverke med 1 kr 50 öre, och under vinterhalvåret (1/10 – 1/4) med 1 kr. Jakt och fiske var förbjudet.

Torparen hade att ställa sig till efterrättelse den vid hans tillträde å torpet år 1880 den i augusti hållna husesyn.

Familjen Södergren flyttade till Näset 1905 som torpare.

Johan Emil Johansson, född 1879 i Hallingeberg, var ladugårdskarl på gården. Han och Hilma Charlotta Simonsson, född 1879 i Ukna, blev torpare i Kammarbo 1916. Redan två år senare 1918 flyttade de till Gärdserum.

Enligt Lokalundersökningen 1920 brukades Kammarbo av Johan August Svahn i Näset.

Sixten Tyko Svahn, född 1894 i Gärdserum, var även han ladugårdskarl på gården. 1919 flyttade han och Hildur Josefina Andersson, född 1893 Gärdserum, till Kammarbo. Sixten Tyko var då skogsarbetare. De flyttade till Habo efter fyra år 1923.

Mellan 1923 och 1929 fanns ingen boende i Kammarbo enligt Församlingsboken?

Simon Napoleon Svahn, född 1904 i Ukna, var ladugårdskarl och stalldräng på gården. Han och Elin Matilda Elisabet Petersdotter, född 1900 i Blackstad, gifte sig 1927. De flyttade till Kammarbo och blev torpare någon gång efter 1929. Frågan är om de inte flyttade dit redan 1927. De avträdde arrendet 1962, men bodde kvar några år därefter. Simon och Elin var de sista torparna och de sista permanent boende i Kammarbo.

Därefter var Kammarbo fritidsbostad, och frånsåldes 1992.

Byggnadsinventering Kammarbo 1987

Elin och Simon Svahn, de sista torparna och sista boende i Kammarbo. HBF nr 1746.

Byggnadsinventering Svinhus 1987.

Byggnadsinventering Källare 1987.

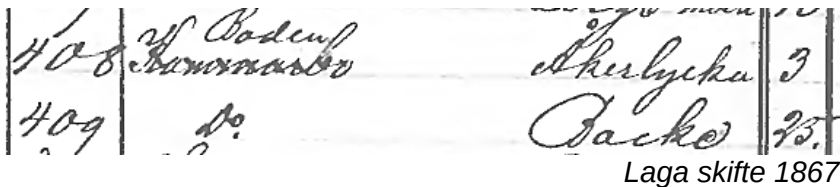
Kammarbo backstuga – Sandkullen

Hägerstad 1:2
HBF 2228

Sandkullen. GE 2015.

Laga skifte 1864.

Kammarbo backstuga kallades för Boden i Laga skifte Ägobeskrivning 1867. Till backstugan hörde en åkerlycka och en backe. Kammarbo backstuga tillkom i HFL 1869, men det är troligt att backstugan fanns långt tidigare, och att de som bodde i backstugan skrevs som boende i Kammarbo.

1895 bytte Kammarbo backstuga namn till Sandkullen. Stugan var aldrig något torp, utan endast backstuga.

Kammarbo backstuga byggdes före 1860, och byggdes om 1951. Huset innehåller två rum och kök samt hall.

Torparen Anders Olofsson, född 1795 i Hannäs, var gift med Lena Jonsdotter, född 1800 i Hannäs. De kom som torpare till Kammarbo från Torp 1826. 1853 kom en ny torpare till Kammarbo, och Anders skrevs T.H. [Till hus] i HFL. Troligen flyttade Anders och Lena till backstugan redan då, och bodde där under drygt 30 år.

Anders och Lena var fattiga. Anders dog i backstugan 1886 vid en ålder av nästan 91 år. Änkan Lena flyttade till Fredriksbergs fattighus året efter. Lena dog 1890, tre dagar efter att hon fyllde 90 år.

Alma Charlotta Andersson, född 1869 i Hannäs, ägde Sandkullen enligt HFL 1917-44. Hon hade varit kokerska, och kom från Lofta 1910. Alma Charlotta dog 1939. Gustaf Karlsson köpte då tillbaka stugan till gården.

Senare sålde Gustaf Sandkullen till Sivert Teodor Svahn, född 1910 i Hannäs. Han var son till Johan och Lovisa Svahn i Anneberg. Sivert bodde i Julaftonstorp och hyrde ut Sandkullen, bl.a. till Alice Franzén och hennes barnbarn Inger. Alice hade en dotter Inez, och två pojkar, Karl och Ture. Den ene sonen var far till Inger, och den andre gifte sig med Ingers mor, men Inger växte upp hos sin farmor Alice.

Sivert flyttade till Sandkullen 1974 och därifrån Solvestad Adolfsborg 1984, och var den siste som bodde permanent i backstugan Sandkullen. Han hade en stor passion för katter, och dessa huserade fritt i huset. Efter att Sivert flyttat stod Sandkullen tomt under många år, det stank av kattkiss i hela huset.

Senare såldes Sandkullen som fritidsbostad.

Byggnadsinventering Sandkullen 1987.

Byggnadsinventering Källare 1987.

Byggnadsinventering Uthus 1987.

Byggnadsinventering f.d. Ladugård 1987.

Larssveden

N 58°07,636'
E 16°18,955'

Hägerstad 2:1
HBF 2231

Torpet Larssveden fotograferat över Axsjön av Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000076.

Larssveden finns inte i Laga skifteshandlingar 1867, men tillkom i HFL troligen 1871. Torpet har fått sitt namn efter torparen Lars Samuelsson.

Första boende och torpare var Lars August Samuelsson, född 1840 i Ukna, och Christina Carolina Mjölander, född 1826 i Gärdserum. Lars hade kommit från Ukna och fått arbete som dräng på gården.

Christina var nybliven änka efter Johan Magnus Alexis, född 1825 i Ukna. Johan Magnus arbetade som statardräng på gården från 1858 tills han dog 1869. De hade två barn. Sonen Carl August, född 1856 i Gärdserum, fick arbete som dräng på gården 1870. Dottern Anna Mathilda Alexis, född 1860 i Hannäs, fick arbete som pigga och flyttade till Näset 1873.

Lars och Christina gifte sig i juli 1871. Enligt kontrakt undertecknat den 25 mars 1872 av Hugo Beyer uppläts, till arbetaren Lars August Samuelsson och hans hustru Carolina Molander [*ska vara Mjölander*] på bägge deras livstid, byggnadsplan och jord med rättighet att bygga, bebo

och odla efter utstakning å Axsjösveden på Hägerstad ägor. De tillträdde den 24 oktober 1872 emot en årlig skatt av 104 mansdagsverken eller tvenne mansdagsverken i veckan. De första tre åren var fria. Sommarbete erhöles för en ko och högst tre får på de så kallade Axsjösvederna. Sjöfoder fick bärgas i Björndalsviken söder om gårdens brygghus intill Nystad sträng. Nödig dragare för jordbruket erhöles från gården efter överenskommelse. Överdagar utgjordes efter budning mot ersättning av 75 öre för mansdagsverken om sommaren (1 april -1 oktober) och 50 öre för mansdagsverken om vintern (oktober – 1 april). Rättighet till fiske för husbehov med nät, spö eller blänkmäte vintertid i Axsjön. När de tre friåren gått och Lars började göra dagsverken reviderades kontraktet den 20 augusti 1875 till ett mansdagsverke varje vecka året runt eller 52 mansdagsverken.

I Västerviks Veckoblad den 4 december 1890 under Belöningar kunde läsas:

"För odlingsflit beslöts tilldela torparen Lars Aug. Samuelsson i Larssveden av Hannäs församling en belöning av 20 kr i guld."

Lars dog 1901 och Christina flyttade till Falla 1902. Samtliga åbyggnader vid lägenheten Larssveden bestående av boningshus, ladugård och loge sammanbyggda, samt hemlighus och källare, inköptes till gården enligt överenskommen lösensumma femhundra /500/ kronor.

Larssveden. HBF nr 636.

Larssveden vid kanten av Axsjön.
Ekonomisk karta 7G8g 1947.

Arbetaren Axel Edvard Andersson, född 1866 i Hannäs och Albertina Paulina Gustafsson, född 1876 i Ringarum, kom från Ringarum till Larssveden 1902 med barnen Knut Edvard, född 1897 i Hannäs, och Elsa Paulina, född 1901 i Hannäs.

I Västerviks Veckoblad stod den 9 september 1904 under Kungörelse Läsas:

"Att hustrun Paulina Andersson från Larssveden under Hägerstad i Hannäs socken denna dag till Domhavanden i Norra och Södra Tjusts härad ingivit ansökan om boskillnad från sin man Axel Andersson varder härmed kungjort.

Gamleby den 5 september 1904. /På Domareämbetets vägnar: Alb. Nordström"

Varför Paulina tog ut boskillnad framgår inte. Axel och Paulina flyttade året efter till Bäckfall under Nystad som torpare. Tre år senare 1909 blev de torpare i Johannesberg/Bygget under Nystad. Om "Axel i Bygget" och deras vidare öden kan läsas under Hägerstad Frälse Nystad

Enligt HFL 1895-1904 ägdes Larssveden av Ferdinand Andersson i Leckersbo i Ringarum. I HFL 1905-16 återgår ägandet till gården.

Näst sista torpare i Larssveden var Anders Johan Andersson, född 1860 i Gärdserum, och Klara Josefina Johansson, född 1862 i Gärdserum, som kom från Brånstad 1908. De flyttade till Lövudden 1919 och brukade sedan Larssveden gemensamt med Lövudden enligt Lokalundersökningen 1920.

Efter att Anders Johan dött 1925 flyttade änkan Klara Josefina med sonen Karl Allan Valdemar Andersson, född 1900 i Gärdserum, tillbaka till Larssveden 1927. Allan gifte sig 1936 med Signe Cecilia Öster, född 1903 i Grävsätter Aronsborg, som hade tjänat i Hellingsfall. Allan och

Signe var de sista torparna och boende i Larssveden. Allan och Signe, samt Allans mor Klara Josefina flyttade 1938 till Oppeby. Därefter stod torpet tomt.

Torpet revs i början av 1950-talet, och ladugården var redan riven sedan tidigare.

Husgrunden med spisröse är 8,20 x 6,15 meter, och ladugårdsgunden är 7,20 x 5,80 meter.

Larssveden husgrunden med Axsjön i bakgrunden. GE 2015.

Lövudden

Hägerstad 1:5
HBF 2215

Lövudden. GE 2015.

När torpet Lövudden kom till är inte känt. Lövuddstorpet finns i dokumenten för delning skogs- och utmark på 1740-talet, och finns inritat på Storskifteskartan för gränsbestämning 1795.

Två dagar efter julafton 1761 fick torparna Jonas Pärsson och Cathrin Johansdotter i Lövudden en son som de döpte till Johan.

Maria Helena Lind föddes 1758 i Blackstad Kleva. Föräldrarna var uppbördsman Bengt Lind (1707-1777) och Catharina Elsa Ehrenmark (1726-1798). Ca 1765 flyttade familjen till Hägerstad Oppgård. När Maria Helena gifte sig 1780 i Hannäs med Jöns Lorentz Sandberg, född 1753 i Vimmerby, kallades hon Magdalena, och likaså när parets barn föddes. Jöns var dräng i Hägerstad. Magdalena erhöll Lövudden av föräldrarna, kanske vid arvskiftet efter fadern. I Storskifteshandlingarna 1792 och 1794 var bonden Jöns Sandberg ägare till Lövudden.

Under åren 1780-1784 bodde Carl Holmgren (1751-1804) och Magdalenas syster Catharina Lind (1753-) i Lövudden. Därefter var Jöns och Magdalena skrivna i Lövudden under åren 1790-1794, men 1796 i Hägersta. Uppgifter saknas på när Jöns och Magdalena inte längre ägde Lövudden eller när de flyttade till Skårsjö i Tryserum. Magdalena hette Maja Lena i Tryserum. När Jöns dog 75 år gammal 1829 bodde paret i Skårsjö Adieu (Adjö) i Tryserum. Änkan Maja Lena flyttade 1838 till Skårsjö Eriksberg och hon hade fyllt 85 år när hon dog 1844. Maja Lena efterlämnade tre barn, sjutton barnbarn och fem barnbarnsbarn.

Torparen Lars Persson, född 1800 i Hannäs, och Cajsa Jönsdotter, född 1803 i Lofta, flyttade till Lövudden 1824. Tragiskt drunknade Lars på annandag jul 1832.

Johannes Malmgren, född 1805 i Värna, flyttar in som ny torpare efter Lars. Johannes och Lars änka Cajsa gifter sig inte, men Cajsa står som hustru till Johannes i HFL, och de får fem barn tillsammans. Johannes och Cajsa flyttar till gården 1849, där Johannes blir statardräng.

Huset om 2 rum och kök samt hall är byggt omkring 1850. Det är ombyggt och moderniserat 1953 med el, vatten, avlopp och centralvärme. Ladugården för 2 hästar och 6 nötkreatur byggdes omkring 1890, men den är riven.

Torpet Lövudden fotograferat över Hägerstadviken av Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000038.

Lövuddens ladugård och gården ned till Hägerstadviken. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. OM.BACK.000095.

Vy över Lövuddens gården fotograferat över Hägerstadviken mot slottet av Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000057.

Karl Johan Simonsson, född 1848 i Hannäs, och Anna Lovisa Andersdotter, född 1860 i Ukna, kom 1902 från Mörtebäck 3/16, som de arrenderat. Enligt Inkvarteringslistan 1916 hade de 2 hästar, 7 kor och 1 svin i Lövudden. De flyttade till Solvestad Lövsveden 1919 och blev torpare. Karl dog 1921. Anna Lovisa köpte Lövsveden av jordbrukaränkan Kristina Matilda f Jansson Andersson, som flyttade till Ålderdomshemmet 1924.

Anders Johan Andersson, född 1860 i Gärdserum, och Klara Josefina Johansson, född 1862 i Gärdserum, kom från Larssveden 1919, och brukade både Lövudden och Larssveden gemensamt. Enligt Lokalundersökningen 1920 bestod deras djurbesättning av 1 arbetshäst, 1 unghäst och 1 föl, 2 kor, 2 ungnöt och 1 kalv, 2 griskultingar samt 10 höns. Arealen var totalt 6,1 har åker och odlad jord. Anders Johan dog 1925 och sonen Karl Allan Valdemar Andersson, född 1900 i Gärdserum, tog över. 1927 flyttar Allan och modern tillbaka till Larssveden som torpare.

Harald Johansson, född 1894 i Lofta, och Ester Ingeborg Ståhl, född 1893 i Ukna, kom från Ukna 1927. Enligt kontraktet gällande från 14 mars 1927 skulle torparen Harald Johansson utföra 156 dagsverken per år, beräknade efter tre i veckan, på egen kost och utan betalning, samt med egna verktyg; yxa, lie, spade och grep. Därtill skulle överdagar utföras när så påkallades till gårdens större behov, som skulle ersättas efter överenskommelse. Inställelse till arbete skedde kl. sju på morgonen och pågick till sju på kvällen under sommartiden. Den mörka årstiden började arbetet i dagningen och pågick till mörkrets inbrott.

Hus och hägnader samt brandredskap skulle underhållas, och åbyggnader rödfärgas. Tegel och rödfärg kunde kostnadsfritt avhämtas vid gården. Torparen skulle betala egna skatter och avgifter till prästerskapet. Torparna skulle själva underhålla vägen från grinden vid Annebergsbacken till respektive torp, dock deltog gården med halva grusningen.

Harald och Ester hade en häst och fem kor. De flyttade tillbaka till Ukna 1933.

Karl Johan Sigurd Svahn och Signe Mary Ingeborg Lindqvist, båda födda 1906 i Ukna, kom till Lövudden från Ukna 1933. Karl Svahn skrev under samma kontrakt som Harald Johansson hade skrivit under. Arealen var 12 tunnland. Karl och Mary avträdde arrendet 1966, och var de sista brukarna i Lövudden. Mary bodde kvar till 1986 och var den sista fast boende.

Mary och Karl Svahn 1972.

Frånsålt till fritidsbostad 1992 till Karl-Erik och Gun-Inger Larsson. Gun-Inger är barnbarn till hemmansägare Gustaf och Karin Karlsson.

Byggnadsinventering Lövudden 1987.

Byggnadsinventering Källare 1987.

Byggnadsinventering Uthusen 1987.

Näset

Hägerstad 1:7
HBF 2216

Näset. GE 2015.

När torpet Näset kom till är inte känt. Nästorpet finns i dokumenten för delning skogs- och utmark på 1740-talet.

Enligt födelseboken bodde Bothvid Larsson och Catharina Jonsdotter i Näset 1761. Den 20 augusti föddes en son, som 3 dagar senare döptes till Lars.

Första kända ägaren till Näset är mjölnaren Nils Grillsson. Enligt Nils Grillssons förordnande [*Storskifteshandlingar 1791-12-05*] ärvde hans dotter Stina Näset vid hans död. Nils Grillsson drunknade i sjön den 7 april 1790.

I HFL 1814 var Jaen Jaensson, född 1762 i Hannäs, torpare i Näset. Till hjälp hade han drängen Anders Persson, född 1788 i Tryserum, och hans hustru Cecilia Nilsson, född 1779 i Hannäs. I HFL 1826 var Anders och Cecilia torpare. Jaen bodde kvar hos dem tills han dog 1836. Anders och Cecilia flyttade till Falla 1852.

Vy över Näset med Älgesund och Storängskullen på Högtomta i bakgrunden. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. OM.BACK.0000103.

Det finns tre kontrakt för torparna i Näset. Några utdrag av åligganden i kontrakten som jämförelse:

Från 14 mars 1860 utfärdat av greve Reinhold Adolf Louis Stackelberg på Stensnäs för torparen Carl Johan Johansson, född 1828 i Ukna:

Till arrendatorn i Hägerstad skulle utföras 4 mansdagsverken (208 dgr/år) och 2 hjälpdagsverken (104 dgr/år) i veckan året om, samt 4 dagkörningar per år. Överdagsverken betalades med 1 kappe råg för mans- och ½ kappe råg för hjälpdagsverket, samt 1 kr 50 öre för dagkörning.

Arbetstiden på sommaren, från 1 april till 1 oktober, var från fem på morgonen till åtta på kvällen, medan den under mörka årstiden började och slutade med dager.

Till ägaren skulle 2 famnar tegelved upphuggas och framköra årligen utan ersättning till Åhagens tegelbruk [*Storsjö Tegelbruk*]. Härjämte att björk- och alskog som årligen till lövbrott [*lövträkt*] fälles, skall till famnved upphuggas att till Stensnäs framköras emot ersättning av 1 Kr 50 öre per famn. Försummelse härav pliktas med 3 Kr per famn.

Spånad av 3 st tågor eller dubbelt blå.

Från 14 mars 1866 utfärdat av musikdirektör Hugo Beijer på Grävsätter för torparen Anders Peter Södergren, född 1822 i Dalhem:

5 karldagsverken (360 dgr/år) i varje vecka och 2 hjälpdagsverken sommaren och 34 vinterhalvåret (86 dgr/år) av vuxen kvinna eller minst 16 års gosse efterbud, allt på egen kost och utan betalning.

Årligen 15 kördagsverken med par oxar och körsven för gårdens räkning, samt erhåller för överkörningar 1 Rdr 50 öre för sommardag jämte 1 Rdr 25 öre för vinterdag.

Arbetstiden på sommaren var från fem på morgonen till åtta på kvällen, medan den under mörka årstiden började och slutade med dager.

Björkved efter möjligt lövbrott uppsågas i 6 kvarters längder [*1½ aln*] mot ersättning av 50 öre per strandfamn [*108 kbft ~3m³*].

Spånad utgöres av 3 st tågor eller 6 st blånor.

Från 14 mars 1875 förlängdes kontraktet tills vidare med ändring

5 mandagsverken (360 dgr/år) och 3 hjälpdagsverken (156 dgr/år) i veckan samt 15 kördagar.

Från 14 mars 1895 utfärdat av protokollssekreterare L. Chr. Bäck i Stockholm för torparen Jonas Peter Andersson, född 1841 i Ukna:

Såsom årliga utskylder utgöres av torparen; 300 mandagsverken årligen beräknat efter 6 per vecka, 200 kvinnsdagverken, därav 100 sommaren och 100 vinterhalvåret av vuxen kvinna eller minst 16 års gosse efter bud, allt på egen kost och utan betalning. Kördagsverken var struket i kontraktet.

Arbetstiden på sommaren var från halv sex på morgonen till åtta på kvällen, medan den under mörka årstiden började och slutade med dager.

Björkved efter möjligt lövbrott uppsågas i 6 kvarters längder mot ersättning av 50 öre per strandfamn.

Spånad utgöres av 3 st tågor eller 6 st blånor.

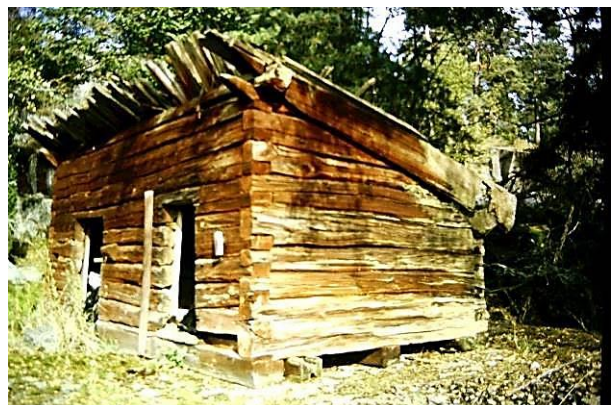
Kontraktet upphörde att gälla 1901.

Byggnadsinventering Näset 1987.

Byggnadsinventering Ladugården 1987.

Vedbod och Svinhus. GE 2015.

Byggnadsinventering Bod 1987.

Byggnadsinventering Uthus 1987.

Huset om 3 rum och kök samt hall är byggt omkring 1860. Det är ombyggt, restaurerat och moderniserat 1954 med el, vatten, avlopp och centralvärme. Ladugården för 2 hästar och 10 nötkreatur byggdes även den omkring 1860, men den är riven.

Johan August Svahn, född 1872 i Gärdserum, och Lovisa Vilhelmina Karlsson, född 1871 i Vreta Kloster, kom till Näset från Ukna 1907. I Näset fanns 7 kor, 4 får/getter och 2 svin enligt Inkvarteringslistan 1916. Enligt Lokalundersökningen 1920 brukades torpen Näset och Kammarbo gemensamt. Djurbesättningen bestod av 3 arbetshästar, 5 kor, 2 ungnöt och 2 kalvar, 2 griskultingar samt 11 höns. Arealen var totalt 16,4 har, varav 14,4 åker och odlad jord. Johan August och Lovisa Vilhelmina flyttade till Anneberg 1938.

Deras son Thure Sigfrid Svahn, född 1902 i Gärdserum, och sonhustru Ingrid Margareta Teolinda Johansson, född 1908 i Misterhult, flyttade till Ukna 1929. Två år senare 1931 kom de tillbaka och blev torpare i Näset. De fick fem barn. Thure och Linda brukade även markerna till Anneberg och Petterslund [*Fredrikslund*]. Sammanlagda arealen var 18 tunnland. Ture och Linda avträdde arrendet 1966, och var de sista brukarna i Näset.

Sist boende var Lennart och Marianne Pettersson som bodde permanent under åren 1977 till 1986. Lennart är barnbarn till hemmansägare Gustaf och Karin Karlsson. Lennart och Marianne sålde Näset 2011, och därefter har Näset varit fritidsbostad.

Tridstad - Tristad

N58°07,875'
E16°18,183'

Hägerstad 3:4
HBF 2220

När Tristad tillkom är okänt. Tristad finns i handlingarna till Storskiftet och är även inritat på storskifteskartan 1795. Tristad tillhörde Skattegården, men marken, åbyggnaderna och gårdesgårdarna tillföll Frälsegården vid Laga skifte 1867. Informationen om Tristad finns under Hägerstad Frälse.

Järnmalmsgruva

Hägerstad 2:1

1. Gruvhål uppe på berget
N 58°07,474'
E 16°19,950'
2. Gruvhål nedanför i bergssidan
N 58°07,458'
E 16°19,907'
3. Gruvhål nära vägen
N 58°07,494'
E 16°19,543'

På Hägerstads marker finns en gammal järnmalmsgruva, bestående av ett antal spridda gruvhål, belägna runt 2000 m från gården. Ett gruvhål är beläget 1 800 meter sydsydost om gården och mäter 5x4 meter och är 8 meter djupt. Ett annat gruvhål är beläget 2 400 meter söder om gården och mäter 3x12 meter och är 7 meter djupt.

Gruvan omnämndes första gången 1676. Malmen utgjordes av svartmalm och uppträdde i en sparsamt och slirigt blandad amfibolit i form av ränder, omväxlande med hornbländerika strimmor.

I mitten av 1720-talets bröts malmen i Hägerstad till Forsaströms bruk. Den 21 oktober 1725 fick assessor Gustaf Adolf Forss dämningssrätt av Bergskollegium till tre vattenfall i Bråstorps ström i Forsaström för anläggande av masugn och stångjärnshammare med två härdar, samt brytningsrätten till Gullebo gruvor. Senare erhöll han även brytningsrätt till Tjusstads, Degersnäs och Hägerstads gruvor.

1728 övertogs brytningsrätten i Hägerstad av markägaren general Jakob Burensköld, Frälsegården, i och med att han anlagt Borkhults bruk. Kontrakt skrevs 1733 med hans arrendebönder bl.a. Bengt och Per Jönssöner om att de skulle leverera ved till gruvan och kol till bruket. Bengt och Pers bror Botved Jönsson (1704-1773) blev gruvmästare eller "gruvkarl" vid Hägerstad gruva och tog sig efter byn släktnamnet Hägerstrand.

Gruvhålen på Frälsegården kom efter delningen av skog- och utmark att ligga på Skattegården.

År 1748 den 9 maj:

... De på utmarken belägna Järngruvor, som på kartan finns utsatta, och innan skogen nu blivit delad, så refereras att de nu mera ej är av något värde, ej heller på några år därifrån någon malm körts eller avhämtats, emedan de ej för dess svaghets skull synes kunna löna mödan: Likväl förbehålla sig på ömse sidor herrar fullmäktige, att därest man framdeles kunde finna uti dessa – på kartan observerade gruvor så rik och tillräcklig malm som kan svara emot mödan, så äga rätt därtill efter förordningarna. ...

Kartan över Delning skogsmark 1742 visar att gruvan ligger nordväst om sjön Trehörn, och på mark som idag tillhör Nystad. Den måste ha blivit fel inritad, något gruvhål på Nystad är inte känt. Gruvan ligger öster om Axsjön på Skattegården, se kartan ovan med koordinater.

Stollgång påbörjad 1750 till gruvhål nr 1. SP 2019.

Gruvhål nr 2. SP 2019.

Varphögar vid gruvhål nr 2. SP 2019.

År 1750 utfärdas åter en mutsedel för Hägerstad gruva. En stollgång påbörjas, men det blev inte mer än en portalformad fördjupning i bergväggen nedanför dagöppningen. Den är i bergväggen under gruva nr 1 i riktning mot gruva nr 2.

Hugo Beyer återupptog brytningen i gruvorna på Hägerstad på 1870-talet, men med föga framgång, det sades att malmen var fattig. Han mutade 1878 in två fyndigheter av järnmalm på Löpgöls ägor i

Gärdserum, och två fyndigheter av kopparmalm 1879, den ena i Skrickerum i Tryserum och den andra i Vesterum i Eds Kapell.

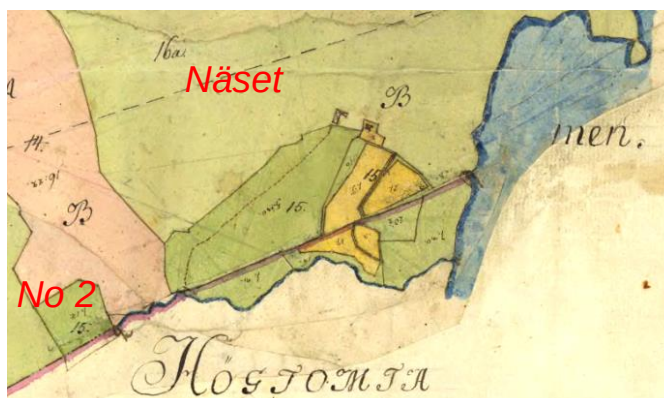

Gruvhål nr 1 uppe på berget. SP 2019.

Kvarnar

Hägerstad 2:1

I 1795 Storskifte gränsbestämning är Rågång No 2 angivet som "En kvarndamm, belägen i ett gårdsgårdshörn ..." och "Rågång, nämligen från bäcken tecknad med Lit: a som rinner ut i sjön Windomen, medan efter samma bäck och dess krökningar till kvarndammen No 2 ..."

Storskifte gränsbestämning 1795.

I Laga skifte Ägobeskrivning 1867 finns markområden tillhörande Qvarnkärr. Detta tyder på att vattenkraften i bäckarna tidigare har utnyttjats och att det en gång funnits en kvarn efter bäckfåran. Om det varit malkvarnar eller sågkvarnar framgår inte. Någon kvarn finns inte upptagen i beskrivningen till Laga skifte, så de är borta före 1865.

860	D ^o Qvarnkärr	D ^o
861	D ^o	Betesfält
862	D ^o	Backe

Qvarnkärr Laga skifte 1864.

Vy över Vindommen med träoljefabrikens retortugn vid strandkanten fotograferat över Hägerstadviken av Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000137.

Grunden av träoljefabrikens fabriks hus vid Vindommens strand. SP 2018.

Retortugnen.

Beijer anlade 1877 en mindre träoljefabrik vid stranden av Vindommen nedanför Lövudden. Etablissementet bestod av fabriks hus, kolbod och ett mindre magasin. Här tillverkades tjära, terpentin, lysolja och perma (tjärvatten).

Från år 1880 var Protokollssekreterare Christoffer Bäck ägare till tjärfabriken, och år 1882 var taxeringsvärdet 2 000,-.

Utdrag ur beviljandet för träoljefabriken:

Landshövdinge Embetets i Calmar län resolution (beslut) på ansökning av Possessionaten (Godsägaren) H. Beijer om tillåtelse att vid sin egendom Hägerstad i Hannäs socken driva en mindre fabrik för tillverkning av åtskilliga slags träoljor; ...

... tillverkningen kommer att huvudsakligen utgöras av dels tjära och dels rå träolja, ...

1877 den 22 mars förrättades av Kongl. Majts Befallningshavandes i Calmar order av den 3 dennes, besiktning å hus m.m. vid den av Herr Brukspatronen H. Beijers på Hägerstad ägor i Hannäs socken anlagda fabrik för tillverkning av träolja, ..., dels att vid tillverkningen uttrinnande avfall kommer att uppsamlas i en grop, för att hindra detsammans utflytande i angränsande sjön Vindomen ... och befanns som följer:

Fabriken är belägen invid sjön Vindommens strand vid den s.k. Hägerstadviken, men på andra sidan om densamma, från Hägerstad gård räknat; och närmast bebyggda lägenheter äro: Anneberg på 2000 fots avstånd, Lövudden på 5000 fot och Kammarbo på 600 fot, alla på sökandens eget område.*

Etablissementet består av kolbod, fabriks hus och ett mindre magasin jämte vattenledning, varav:

1: Kolboden är 56 fot lång, 17 bred, 12 hög, uppförd av resvirke och brädor, liggande på 32 fots avstånd från fabriksket. ...

2: Fabriken: 36 fot lång, 22 bred och 15 hög, även av resvirke och brädor. I densamma finnes tegelmur stående mitt i huset, 24 tum tjock i medeltjocklek och i kanalen kring retorten [enkel destilleringsapparat] 18 tum; Retorten av gjutet järn med en diameter i botten 8 fot och i övre kanten 6 fot, har en höjd av 11 fot och är försedd på ena sidan med grov lucka av järn för kolens uttagande. Retortugnen, rund, konisk, och på sidan vid densamma eldstaden, 4 fot i fyrkant, och 6 fot hög av dubbelt tegel med grov lucka av järn för öppningen. Grundmuren av gråsten är 3 1/2 fot ovan jord med djup grundgrävning och satt sten under jorden. Från murens övre kant utmynnar skorstenen, 3 fot över takåsen.

... Här tillverkas blott tjära, terpentin, lysolja och perma [tjärvatten, användes vid garvning]. ...

3: Magasinet är 28 fot långt, 16 brett och 8 högt, även det av resvirke och brädor, rymmer flera tusen kannor. ...

Mellan Kammarbo och fabriken ligger källan: dess bassäng på 300 fot från fabriken, är 6 - 8 fot i fyrkant, av spåntade brädor, och därifrån ledes vattnet först i trä- och närmare fabriken i järnrör. Vattnet pressas upp i kylfatet 11 fot, och källan är särdeles stark. ...

Från fabriken till sjön är blott 12 fot. ...

* Anm. Anstånden från Anneberg 2000 fot (=610 m), Lövudden 5000 fot (=1524 m) och Kammarbo 600 fot (=183 m) till fabriken är felaktiga.

Varggrop

N 58°07,989'

Hägerstad 2:1

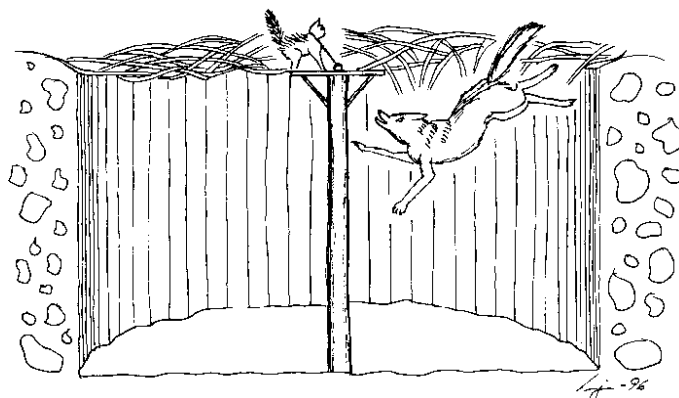
E 16°21,735'

Vargen var vanlig över hela vårt land och kunde vara ett svårt gissel för boskapen som betade på skogen. I Sveriges gamla landskapslagar är det tydligt att varg var vanligt i hela landet, och det stadgades att man skulle hålla fångstgrop för varg (eller annat jaktredskap för varg som till exempel vargnät). I Magnus Erikssons landslag 1347 fanns liknande skyldigheter. Denna skyldighet upphörde först i och med 1864 års jaktstadga. År 1647 infördes skottpengar på varg i Sverige. Den sista statliga skottpremien utbetalades 1965, men från och med den 1 januari 1966 blev vargen fridlyst. Då fanns högst ett tiotal vargar kvar.

De äldsta kända varggroparna är från 1600-talet, men vanligast är de från 1700- och 1800-talet. Varggropen är oftast rund med en diameter på 5 - 10 m och har stenvägg eller hade träväggar som nu har förmultnat. Den omges som regel av en låg vall. I mitten fanns en påle med en anordning där man kunde placera ett levande bete, exempelvis en katt som skulle locka till sig vargen. Gropen var täckt och när vargen hoppade för att fånga bytet gav gropens tak vika och vargen föll igenom ner på gropens botten.

Varggropen vid Kammarbo. SP 2019.

Schematisk bild av en varggrop. SP 1996.

Vid Kammarbo på Hägerstad Skatte, utefter stigen ut mot Hästnäsudden finns en varggrop. Den har haft träväggar och är nu ca 3 m och 1 m djup. Omkring 1920 var den betydligt djupare, 3 - 3,5 m och då fanns rester kvar av träställningen för lockbetet.

I Sverige anlades de första byggda vägarna på 900-talet. Det byggdes munkstigar och kyrkvägar, men förbindelserna mellan byarna var sämre. Kyrkvägen däremot drog man försorg om. Dels måste man gå i kyrkan, och dels utlöste man veckans behov av umgänge på kyrkbacken. Vissa vägsträckor förbättrades något under 1600-talet i och med skjutsväsendets införande.

Vägen mellan Hannäs och Ukna är smal, krokig och backig. Den var inte bättre i början av 1800-talet om man läser utdraget ur Sockenstämma År 1819 den 12 December med Hannäs församling:

§ 3: *Till förbättrande av vägen förbi Hägerstad och till Ukna Socken beviljande församlingen 1 dagsverke av varje matlag, samt 1 ökedagsverke av varje helt hemman att utgöras nästa vår; och åtog befallningsman Kindquist uti Hägerstad sig, att härom göra pålysning samt hava inseende över arbetet, vilket åskade Församlingen att åborna uti Hägerstad borde så långt deras ägor sig sträcka framskaffa virke till alla de ställen där broar behövas; samt hava sönderbränt de större stenar som förhindra vägens bredd; vilket alltsammans bör vara verkställt innan arbetet pålyses.*

Men, som att detta arbete ändå icke skulle komma Hannäs församlings innevånare någon bekväm som muniqationa [kommunikativa] väg till Ukna församling och så vidare om icke även sistnämnda församling på sin sida fullföljde arbetet; så skulle till Ukna församling lämnas ett så lydande protokollsutdrag:

Hannäs Församling beklagade enhälligt det stora förfall, varuti vägen förbi Hägerstad till Ukna socken sig befinner, som nu mera icke utan stor tidsspillan, olägenhet för vagnar, samt livsfara för hästar och folk kan färdas. Att få denna väg någorlunda iståndsatt, är vad Hannäs församling nödgas beivra, helst som denna väg icke endast för Hannäs församlings samtliga innevånare utan även för alla uti Yxnerums Skate oftast är den enda, alltid den genaste då de behöva söka sin Kronolänsman på Nelhammar, då Rusthållare hava möte i Dalhem eller Kronoskjuts dit uppbådas, då de måste infinna sig vid Tingsrätten i Gamlebyn eller Taxeringen uti Westervik, då Eds Bruk eller marknad skola besökas mm., men till en början vill Hannäs församling endast vänligen framhålla detta behov för Ukna hövliga församling, som man hoppas även för sin del inser nyttan utav denna väg och öppnade genaste kommunikation socknarna emellan.

Hannäs församlings innevånare, som idag fattat det beslut, att nästa vår med alvar företaga detta arbete, anhålla om att Ukna församlings respektive innevånare ville med samma enhälliga vilja och oförtrutna möda även då företaga detta arbete, varför utdrag av protokollet skulle översändas jämte ödmjuk anhållan vördige Prästerskapet uti Ukna, att framdeles få del utav det svar, som Ukna församling lämnar, samt underrättelse vartåt villigast befinnes att öppna vägen, på det att Hannäsborna sig därefter må kunna rätta.

1830 började staten, förutom brev även att transportera paket och resande med postdiligenserna, vilket framtvingade en förbättring av vägstandarden.

Backarna är dock branta och de var ett mycket större gissel förr när hästarna skulle dra tunga lass uppför, än med dagens fordon. Inte konstigt att backarna har fått namn.

Från Hannäs mot Ukna kommer den första backen mitt för Hagaborg. Den kallas för Barnmorskebacken, men varför vet vi inte. Har det bott en barnmorska i Lilla Nystad? Det finns ingen i HFL. Eller har en barnmorska råkat ut för något mankemang i backen?

Nästa namngivna backe är utförsbacken mellan Hägerstad Frälse och Skatte vid Nystadviken. Den kallas för Ekbacken, och där växer stora gamla ekar.

Den tredje är Engdalsbacken. Den är mitt för Fredrikslund, vilket i folkmun kallas för Engdalsstället. Skräddaren Anders Fredrik Engdahl var den som byggde Fredrikslund och Familjen Engdahl var de första boende.

Torparna efter "Torpvägen" ut till Näset skulle själva underhålla vägen från grinden vid Annebergsbacken till respektive torp, dock deltog gården med halva grusningen. Tre bröder Sture, Per-Inge och Nils-Ebbe Svahn röjer snö på "Torpvägen". HBF nr 1873.

Ägare och Brukare

Ägare

	- 1386	Enligt obekräftade uppgifter: Väpnare, riksråd och drots Bo Jonsson Grip (~1335-1386).
1386	-1742	Okända ägare.
1742	-1744	<u>½ hemman Oppgården och ½ hemman Mellangården</u> Madame Lindbom ägde båda två halvhemmanen.
1748	~1765	<u>½ hemman Oppgården och ½ hemman Mellangården</u> ¾ delar av 2 ^{de} halva Skattehemman Lars Bomans i Kalmar efterlevande arvingar. ¼ del av 2 ^{de} halva Skattehemman Madam Granskog, änka efter köp- och handelsmannen Granskog i Karlskrona.
		<u>½ hemman Oppgården Lotten A:</u>
~1765	- 1774	Uppbördsman Sven <u>Bengt</u> Lind (1707-1777), gift 1752 med Chatarina Elisabeth (Elsa) Ehrenmark (1728-1798).

Ägare

1774	-1777	Uppbördsman Sven <u>Bengt</u> Lind (1707-1777) och Chatarina Elisabeth (Elsa) Ehrenmark (1728-1798), samt mågen Carl Holmgren (1751-1804), född i Ukna Hyllela, gift 1774 med Chatarina (Caisa) Lind, född 1753 i Blackstad.
1777	- <u>≥</u> 1784	Änkan Chatarina Elisabeth (Elsa) Ehrenmark (1726-1798). Carl Holmgren (1751-1804) och Catharina (Caisa) Lind (1753-) Torpet Lövudden borgare Jöns Lorentz Sandberg (1753-1829) gift med Maria Helena Lind (1758-1844), dotter till Elsa och Bengt Lind.
<u>≤</u> 1791	- <u>≥</u> 1794	$\frac{3}{8}$ delar Brukspatron Lars H:son Hultman (Eds Bruk) $\frac{1}{8}$ del Baron Översten Riddaren E G Adelswärd Torpet Lövudden bonden Jöns Sandberg gift med Maria Helena Lind (Bengt Linds och Elsa Ehrenmarks dotter)
<u>≥</u> 1794	- <u>≥</u> 1795	$\frac{3}{8}$ delar Brukspatron Högädle Herr Lars H:son Hultman (Eds Bruk) $\frac{1}{8}$ del Högvälborne Herr Baron, Översten och Riddaren E G Adelswärd Torpet Lövudden ???
<u>≤</u> 1795	1798	$\frac{3}{8}$ delar Brukspatron Lars H:son Hultman (Eds Bruk) $\frac{1}{8}$ del ??? <u>$\frac{1}{2}$ hemman Mellangården Lotten B:</u>
<u>≤</u> 1773	-1790	Mjölaren Nils Grillsson (1717-1790)
1790	1792	$\frac{1}{4}$ del Jordägare Grills Nilsson (Nils Grillssons son) $\frac{1}{4}$ del Pigorna Cecilia och Chatarina (Cajsa) Nilsson (Nils Grillssons döttrar) Torpet Näset Stina Nilsson (Nils Grillssons dotter)
1792	- <u>≥</u> 1794	$\frac{1}{4}$ del Skattebonden Grills Nilsson gift 1792 med Maja Andersdotter $\frac{1}{8}$ Skattebonden Petter (Per) Andersson gift 1792 med Cecilia Nilsson $\frac{1}{8}$ Chatarina (Cajsa) Nilsson Torpet Näset Stina Nilsson <u>1 mantal Kronoskatte - Hägerstad N° 1 $\frac{1}{2}$ mtl och N° 2 $\frac{1}{2}$ mtl</u>
	- 1811	$\frac{7}{8}$ delar Kronoskatte Majoren C D Nordberg och fru A Nordberg $\frac{1}{8}$ del ???
1811		$\frac{7}{8}$ delar uti Kronoskatte hemmanet Hägerstad Änkefru Brukspatronessan Sara Chatarina Hultman och Herrar Hans och Lars Hultman Köpesumma 10 000 riksdaler banco den 18 april 1811 $\frac{1}{8}$ del ???

Ägare

1821		²/₅ Christian Christoffer Risselschöld (1768-1826), lagman. Son till Olof Risell (1725-1795), adlad Risselschöld och Maria Dichman (1740-1814). ²/₅ Herman Dichman (1743-1821), bror till Maria Dichman ¹/₅ Olof Johan Risselschöld (1771-1836) expeditionssekreterare riddare av Kungl. Nordstjärnaorden. Son till Olof Risell (1725-1795), adlad Risselschöld och Maria Dichman (1740-1814). 1821 nr 44.
	- 1836	Olof Johan Risselschöld (1771-1836) expeditionssekreterare riddare av Kungl. Nordstjärnaorden. 1836 nr 45 bouppteckning.
1836	- 1851	Maria Risselschöld (1809-1886) Blekhem gift 1828 med Stadsrådet Friherren Johan Nordenfalk (1796-1846). 1836 nr 46 arv efter fadern Olof Johan Risselschöld.
1851	- 1852	Johan (Jan) Carl Adelswärd (1776-1852) på Adelsnäs, friherre, gift med Maria Sleman. Köpesumma 13 066 riksdaler 32 shilling banco den 9 mars 1851. 1851 nr 49 gravationsbevis efter auktion i Edsbruk.
1852	- 1854	Änkefru Friherrinnan Maria Sleman Adelswärd (1791-1860)
1854	- 1864	Reinhold Adolf Louis Stackelberg (1822-1871) och Honorée Agnes Charlotte Marguerite Adelswärd (1822-1891) på Stensnäs.
1864	- 1880	Hugo Beijer (1836-1918) och Anna Amalia. Posse (1833-1903) Köpesumma 40 000 riksdaler riksmünt den 29 oktober 1884.
1880	- 1902	Protokollssekreterare Ludvig Christoffer Bäck (1816-1899), gift 1861 med Johanna Carolina "<u>Lina</u>" född Malmström (1838-1931) Barn: Christoffer (1862-1914), Bror (1863-1916) och kompositör Knut (1868-1953). Köpeskilling 75 000,-. Lina flyttade 1902 till Stockholm.
1902	- 1905	Löjtnant trävaruhandlare Axel Francis Fridolin Aubertin (1864-1950), Västervik, bördig från Köpenhamn och gift med Anna Gottfrieda Amalia Nilsson (1869-1944).
1905	- 1910	Trävaruhandlare Axel Emil <u>Hjalmar</u> Ängquist (1865-1922), dansk vice-konsul i Västervik. Köpesumma 60 000,-.
1906		Slottet och torpet Johanneslund avstyckas och säljs från Hägerstad Skattegård, köpesumma 35 000,-
1910	- 1927	Hemmansägare Johan <u>Karl</u> Andersson, född 1857 i Gärdserum, död 1932, och <u>Augusta</u> Sofia Torstensson, född 1860 i Dalhem Fivelsbo, död 1931. Barn: Karl Ernst (1883-1883) i Karls 1:a gifte med Emilia Amalia Larsdotter (1856-1883), Karl <u>Axel</u> Torsten (1886-1888), Johan Axel (1889-1966), Sigrid <u>Anna</u> Maria (1890-1977), <u>Ester</u> Sofia (1894-1976) och Karl <u>Gustaf</u> Torsten (1896-1964). Köpesumma 45 000,-

Ägare

1927	- 1992	Hemmansägare Karl <u>Gustaf</u> Torsten Karlsson, född 1896 i Gärdserum, (tidigare arrendator, son till Karl och Augusta Andersson), gift 1922 med <u>Karin</u> Maria Emilia Petersson, född 1899 i Hallingeberg, kom från Skärkind 1922. Gustaf dog 1964. Dötrar: <u>Dagny</u> Ingrid Maria, född 1924, <u>Britta</u> Karin Viola, född 1926 och Svea <u>Gunvor</u> Sofia, född 1928.
1992	-	Torbjörn och Gun Hägerklew

Arrendatorer/Brukare

1643	-	Mantalsskrivna var Måns med hustru i Hägerstadh ½ mtl skatte N ^o 1 bonden Lars med hustru i Hägerstadh ½ mtl skatte N ^o 2
	- 1829	Brukare Rundqvist.
1829	- 1858	Arrendator löjtnant Johan Eric Stålbom, född 1786 i Åtved, gift med Maria Palmqvist, född 1794 i Stockholm, boende på Högtomta.
1868	- 1863	Inspektör August Ståhlbom, född 1821 i Ukna, gift med Ebba Johanna Cecilia Ringström, född 1836 i Gamleby. Son till Johan Eric Stålbom och Maria Palmqvist.
1880	- 1899	Ägare protokollssekreterare Kristoffer och Karolina Bäck i Stockholm. Karolina bor på Hägerstad 1900-1902. Brukade gården med hjälp av rättare.
1899	- 1902	Ägare Axel Francis Fridolin Aubertin.
1902	- 1905	Arrendator David Gustav Salvin, född 1866 i Västervik, och Julia Maria Nyman, född 1872 i Västervik. Kom från Västervik och flyttade tillbaka dit.
1906	- 1913	Arrendator Peter <u>Erik</u> Valdemar Lundén, född 1875 i Gladhammar, gift 1909 med Edla Josefina Teresia Dahlborn, född 1881 i Djursdala.
1913	~ 1922	Ägare Karl och Augusta Andersson.
~1922	- 1927	Arrendator Gustaf Karlsson (son till ägare Karl och Augusta Andersson) och Karin Petersson.
1927	- 1935	Ägare Gustaf Karlsson och Karin Petersson.
1935	- 1946	Arrendator <u>Axel</u> Ferdinand Pettersson, född 1888 i Åtvid, änkring 1929, kom från Grebo 1935.
1946	- 1966	Arrendator <u>Karl</u> Evert Petersson, född 1916 i Grebo, och Dagny Karlsson, född 1924 i Hannäs. Karl var son till förre arrendatorn Axel Petersson och Dagny var dotter till hemmansägare Gustaf och Karin Karlsson. Barn: Ingegerd Marianne Carlsson, född 1948, Lennart Karl-Gustaf Petersson, född 1950 och Lena Anne Marie Rosander, född 1963.

Arrendatorer/Brukare

1966	- 1984	Arrendator Torsten Malmersjö
1984	- 1992	Arrendator Torbjörn och Gun Hägerklew
1992	-	Ägare Torbjörn och Gun Hägerklew

Hägerstad Slott

Hägerstad slott uppfördes 1868-69 av Hugo Beijer. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000027.

Hägerstad Slott

Hägerstads slott 1:1

HBF 2230

Musikdirektör Anton Hugo Beijer kom till Hannäs 1861, 25 år gammal, och tillträdde som arrendator på Grävsätter. 1864 köpte han Hägerstad Skattegård av familjen Stackelberg på Stensnäs. I maj 1867 gifte sig Hugo med grevinnan Anna Amalia Posse. Anna var dotter till greven och majoren Carl Posse och hans hustru Sofi. Äktenskapet var inte helt omtyckt från Annas föräldrars sida, dels för att Hugo var ofrälse och dels för att de ansåg att han inte hade ekonomiskt sinnelag.

Annas far avled några veckor efter bröllopet, och Anna ärvde en anseelig förmögenhet.

Hugo ansåg att familjen skulle bo ståndsmässigt och beslöt att bygga ett slott som corps-de-logi för gården. Hugo ville även erbjuda arbete till de många arbetslösa. *"Många uthungrade vandrande arbetare hade därför på platsen sitt levebröd"* skrev Hugo Beijer.

Hägerstad slott ritades av arkitekt Helgo Zettervall. Slottet uppfördes i sten och tegel i fyra våningar med två hängande hörntorn. Stenen bröts ur bergen vid Näset. Byggnadsteglet kom från Storsjö och fraktades genom kanalen vid Fuld och över Vindommen till slottsbygget. Källarvåningen var solid med cementerade golv och murade valv till tak. Bottenvåningen bestod av 8 rum med egen ingång runt en rymlig hall. En gjuten järntrappa ledde upp till övre hallen. Även kring övre hallen låg 8 stora och ljusa rum, flera med 3 eller 4 fönster. Vindsvåningen innehöll 5 sovrum. På alla fyra våningsplanen fanns vatten inlett. Vattnet kom med självtryck genom en 700 meter lång järnrörsledning från ett starkt källsprång vid torpet Johanneslund.

Dörrarna står öppna till matsalen. Vattnet sprutar ur vattenkonsten med självtryck i slutet av 1890-talet. På Beijers tid fick oxar dra vandrigen till pumpen nästan hela dagen, så att det rika vattnet syntes högt över skogstopparna, enligt grevinnan Anna Lewenhaupt-Bogeman. Foto Knut Bäck. HBF nr OM.BACK.000025

Efter en tids byggande började Hugo bli betänksam när han såg hur kostnaderna steg för det övermodigt tilltagna bygget. En dag när han och Anna var ute och rodde i sin eka på Vindommen, lär han ha sagt till henne:

– Jag kanske måste sluta med bygget för pengarna ser ut att ta slut. De kanske inte räcker?

Då ska hon ha svarat honom:

– Bygg, du Beijer, jag vet att pengarna räcker. Lika omöjligt som det är för mig att bli fattig, lika omöjligt är det för mig att få igen den här ringen; varpå hon tog av sig sin guldring och kastade den i sjön.

Efter en tid var en fiskare ute och rodde drag på Vindommen och fiskelyckan förde med sig att han drog upp en fin gädda till middag. Döm om hans förvåning när han kom hem och rensade gäddan, och fann en guldring i gäddans mage!

Under tiden för slottsbygget födde Anna två söner, Hugo i april 1868 och Emil i maj 1869, och i november 1870 flyttade familjen till Hägerstad slott. Slottet blev byggt, men Beijers kom på ekonomiskt obestånd i slutet av 1870-talet, och tvingades sälja Hägerstad Skattegård 1880. I november 1881 flyttade familjen till Toresterp i Gärdeserum. Därefter bosatte de sig i Stockholm 1887.

Anna bodde sista tiden på pauvres honteux i Stockholm, sjuk i cancer. Hon avled 70 år gammal 1903 i lunginflammation. Anna begravdes av Fredrik Hammarsten i Adolf Fredriks kyrka. Fredrik var komminister i Hannäs församling när Anna bodde där.

Sonen Hugo arbetade som apotekare och fotograf. Hugo var gift med Sigrid Olivia Pettersson och de fick dottern Aina 1898. Hugo avled 1925 i Stockholm och Sigrid Olivia tre år senare. Deras dotter Aina Beijer-Wizén avled 1962, troligen barnlös.

Hugo Beijer och sonen Emil emigrerade till England. Beijer lyckades bryta sig en ny bana där och ägde en villa på Isle of Man. Han avled vid 82 års ålder i Edinburgh 1918. Sonen Emil arbetade som tjänsteman vid Churches Army Hostel i Brighton, och avled där 1948, sannolikt ogift och barnlös.

Hugo Beijer hade låtit anlägga en enskild begravningsplats på Gravholmen, längst ut på udden vid slottet, och tagit löfte av barnen att stoftet skulle föras dit. På grund av det pågående världskriget brändes hans stoft i England. Sonen Emil förde urnan med askan först efter krigets slut till Hannäs kyrkby, och den roddes därifrån i en eka ut till Gravholmen och gravsattes i okt 1919. Där vilar han tillsammans med sin mor Catharina Beijer (1800-1873). Chatarina avled i njurlidande i samband med att hon var på besök på Grävsätter. Det står Anna (1833-1903) på stenen, men hon är inte gravsatt på Gravholmen, enligt ovan.

Hägerstad kronoskatte bytte ägare och i Westerwicks Weckoblad [Västerviks-Tidningen] kunde före sekelskiftet 1900-talet läsas:

En märkvärdighet inom Hannäs är det s.k. Hägerstads slott, ... Förtjänsten av att ha skapat detta eden tillfaller hr Hugo Beijer och ej ringa beröm har den nuvarande ägaren, protokollsekreteraren L. Bäck i Stockholm, gjort sig förtjänt av för det utmärkta sätt, på vilket stället underhålles och vårdas, något som helt visst torde kräva anseliga pekuniära uppoffringar.

Ladugården, slottet, trädgårdsvillan med odlingar och växthus. Hannäs kyrka i bakgrunden. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000002.

Protokollsekreterare Christoffer Ludvig Bäck i Stockholm och Carolina Malmström blev ägare 1880. Familjen Bäck använde slottet som sommarbostad och färdigställde trädgården.

Paret hade tre söner Christoffer, Bror och Knut. Sonen Knut, som var gift med Dagmar Malm, var en flitig amatörfotograf och har bidragit med många bilder.

Ludvig Bäck och makan Lina sittande med sönerna Christoffer och Bror stående bakom Dagmar Malm mellan bröderna var gift med parets tredje son Knut som fotograferade. Fotografiet är taget i senare delen av 1890-talet HBF nr OM.BACK.000004.

Ludvig och Lina Bäck t.v. sitter vid ett dukat bord i trädgården utanför slottet. Knut Bäck's fru Dagmar Malm vid kortändan. Nystadviken och Hannäs kyrkoruin i bakgrunden. Foton Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000102.

Bad- och båtbygga. Foton Knut Bäck i slutet av 1890-talet. Byggan med båtarna var i vinkel, HBF nr OM.BACK.000007. Troligen ett badhus längst ut på byggan där man kunde bada mer avskilt. HBF nr OM.BACK.000038.

Salongen, mittre tornrummet på andra våningen. Foto Johan E Thorin. HBF nr 21D15.

Utsmyckning i form av en ängel i det norra tornrummet på andra våningen. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000065.

Matsalen smyckad till Linas namnsdag, 21 juli Johanna. Firandet av namnsdagar var under 1800-talet mycket vanligare än firandet av födelsedagar. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000060.

Ludvig dog 1899 av arterioskleros [*åderförkalkning*]. Året efter flyttade änkan Lina från Stockholm till Hägerstad, men redan två år senare 1902 flyttade hon till Göteborg. Lina dog 1931 i Göteborg.

Efter Bäck ägdes Skattegården kortare perioder av två trävaruhandlare, vilkas huvudsakliga intresse främst var de utomordentliga skogarna som fått stå orörda under Bäck's tid. Ingen av trävaruhandlarna bosatte sig i Hägerstad. Den förste trävaruhandlaren var Axel Aubertin i Västervik som 1902 köpte Skattegården. Tre år senare 1905 sålde han gården till trävaruhandlare Hjalmar Ängqvist, som var dansk vice-konsul i Västervik. I samband med köpet styckade Ängqvist av slottet med park- och trädgårdsanläggningar, samt torpet Johanneslund, och sålde för 35 000,- till en stiftelse 1906, för att bli hem åt pensionerade guvernanter.

Vilohem för pensionerade guvernanter

Hos fröken Bertha Georgina Hörnström, född 1854 i Norrköping, mognade planen att starta ett hem för pensionerade familjelärarinnor, då hon hade insett att guvernantens lott på ålderdomen rätt ofta var ren tragik.

Fröken Hörnström startade med två tomma händer. I maj 1903, en något frostig vårmorgon, företog Bertha sin första vandring, en vandring på 7 km, för att uppnå det föresatta målet. Hon fick skriftliga rekommendationer från prosten och två bruksägare. Med dessa dokument på fickan gick Bertha utan packning från trakt till trakt, till fots mil efter mil. Färden utsträcktes till 14 dagar. Så företogs den ena färden efter den andra. En cykel fick senare underlätta mödorna och däremellan järnvägen. Så gick åren under fortsatt ihärdigt arbete, och resultatet

var en penningssumma, grundplåten till det blivande hemmet. Hon skaffade förutom vad slottet kostade även vad som behövdes för inredning och drift, möbler, mattor, tavlor, husgeråd, linnen, ja precis allt.

Drygt tre år senare var den djärva planen realiserad och i en oant prätig form. Den 25 augusti 1906 inköptes Hägerstads slott med 12 ha mark för 35 000 kronor, ett belopp insamlat med mirakulös energi av fröken Hörnström. Bertha var en alldeles enastående tigare.

Föreståndare för lärarinnehemmet var Emilie Hildegard Sundin (född 1853 i Skäthammar). Fröken Sundin bodde i slottet under åren 1909 till 1915. Bertha bodde under två år i slottet, november 1908 till november 1909 och november 1910 till november 1911, och däremellan i Norrköping. Till en början gick rörelsen bra, trots att hon tog en häpnadsväckande liten avgift av de boende. Efter några år blev sänjan dålig inom hemmet. När en av de gamla lärarinnorna hittades död den 2 juni 1915 i sjön Vindommen gick det raskt utför. Sannolikt hade 67-åriga Johanna Charlotta Kristina Sjöström (1848-1915) tagit sitt eget liv. Försök som pensionat med att ta emot sommargäster lyckades inte, och slottet måste säljas 1917.

Enligt muntlig uppgift skulle Berta återkommit senare och bosatt sig i Grävsätter Ståltorp och slutat sina dagar där. I församlingsböckerna finns inget belägg för det. Berta dog 1930 i Norrköping S:t Olai.

Hägerstads Lärarinne- och Vilohem,

Beläget i naturskön trakt i Norra Tjust vid Vestervik-Norsholms järnv. mottager inack. på längre eller kortare tid. Pris pr. mån. 75 kr. Helpensionärer mottagas och är årsavgiften 500 kr. Postadr.: Solfvesta

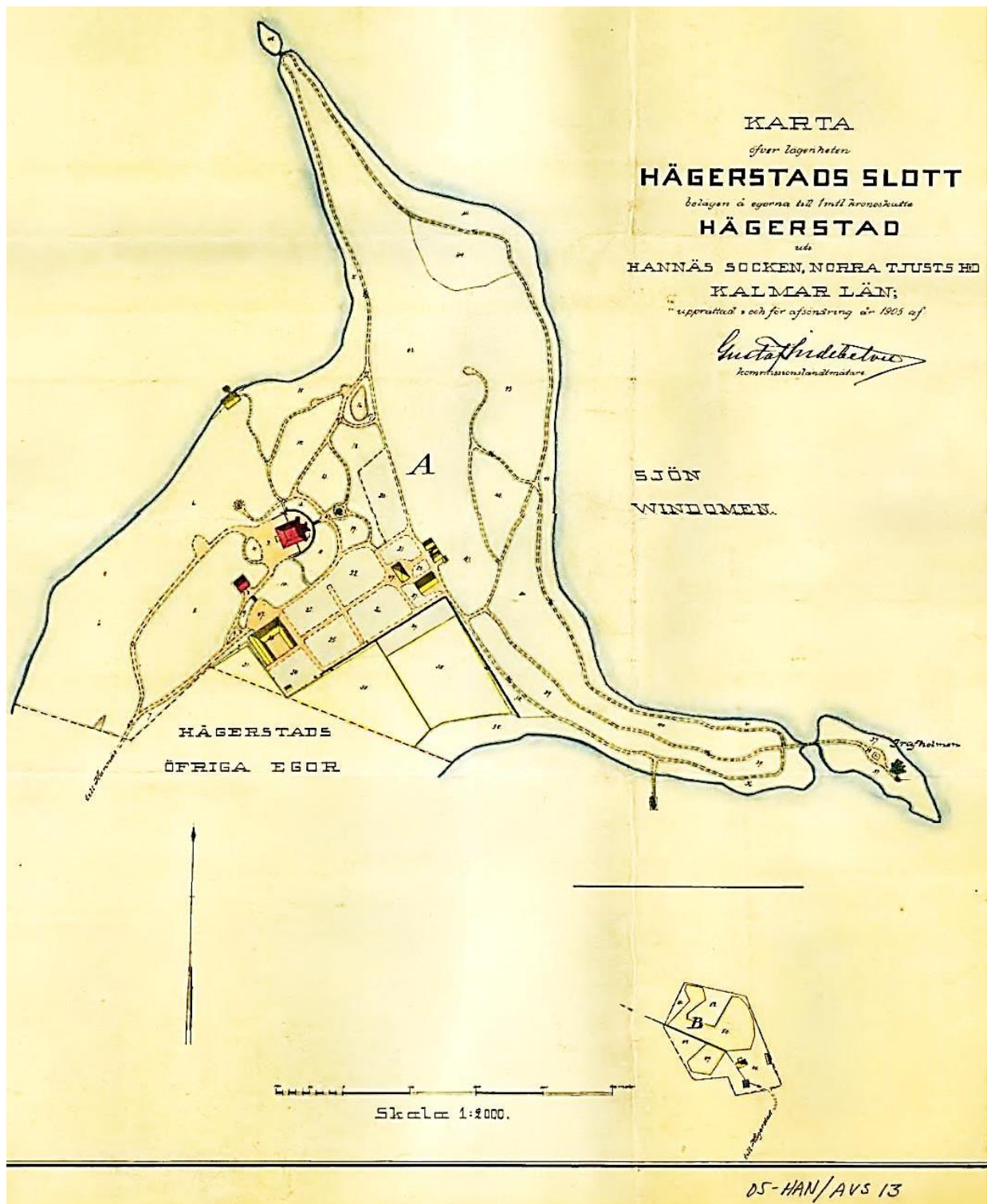
Stockholm den 22 Aug. 1916

Hägerstads Lärarinne & Vilohem
Solfvesta

Annons i Aftonbladet 1916.

Berta Hörnström i sitt rum på slottet. Foto Johan E Thorin. HBF nr 21D17.

Lantmäteriet KARTA öfver lägenheten HÄGERSTADS SLOTT belägen å ägora till 1 mtl kronoskatte HÄGERSTAD uti HANNÄS SOCKEN; NORRA TJUST H:D, KALMAR LÄN; upprättad i och för avsöndring år 1905 af Gustaf Indebetou, kommissionslandtmätare.

Sommarslott

Godsägare och brukspatron Gustaf Tauvon ägde Strömsta i Uppland (1881-1904) och Trystorp i Närke (okänt när). Eftersom Gustaf och hans hustru Elin efter köpet av Hägerstad bodde större delen av året där, var de Hannäsbor. Godsägare Tauvon var då Hannäs kommuns störste skattebetalare. Paret hade en fosterdotter Stella Hilda Maria. Efter att Gustaf avled 1935 adopterade Elin fosterdottern. Änkefrun och dottern tillbringade därefter varje sommar och höst på slottet under tio år. Då Elin 1945 sålde slottet sa hon i en intervju till

Västerviks-Tidningen:

- Visst är det ett feshott och det har varit underbara somrar vi tillbringat här alltsedan min man köpte Hägerstad år 1917. Det är ett feshott, som kräver mycket arbete, ty även i ett sådant förekommer det så prosaiska saker som t.ex. städning, och bara att tvätta den enorma mängden fönster är ett väldigt företag. När det nu är så svårt att få tjänstefolk, har jag sedan ett par år sökt sälja slottet för att få ett mindre, och varför inte mera modernt inrett hem. Men Hägerstad kommer jag aldrig att glömma och jag tror att längtan hit vackra sommardagar skall bli stor.

Vårdhem för missbrukare

1945 var det åter en stiftelse som ägare. Stiftelsen erhöLL socialstyrelsens godkännande 20 maj 1946, att "å nämnda anstalt bereda vård åt, till alkoholmissbruk hemfallna män", och erhöLL statligt stöd. Därmed blev det vackra Hägerstad slott en allmän alkoholistanstalt, och endast fyra dagar därefter mottogs den första patienten. Anstalten godkändes för 15 vårdplatser, men utökades till 25 platser redan samma år. Vid årets slut var beläggningen 18 patienter.

Stiftelsen förvaltades av en styrelse för alkoholistanstalten Hägerstad. Styrelsen bestod av ledande personer i trakten, representanter från Östergötlands länsnykterhetsförbund och generalsekreteraren i DKS [De Kristna Samfundens Nykterhetsrörelse].

Slottsbyggnaden i tre våningar bestod av 24 rum förutom kök, matsal, hallar och salong. Centralvärme fanns inte då, utan rummen värmdes genom att elda i kakelugnar. Därtill fanns 7 rum och kök i trädgårdsvillan. Målnings- och förbättringsarbeten utfördes i ett flertal rum, och el installerades i de rum som saknade elektrisk belysning. Ett nytt ändamålsenligt kök inreddes på bottenvåningen, och ersatte det ursprungliga köket i källarvåningen.

Personalen vid anstalten utgjordes av föreståndare, assistent, trädgårdsarbetare, samt husmoder och köksbiträde. Den första föreståndaren för Hägerstad Vårdanstalt var Henry Fallmén, och hans fru var husmoder. Sysselsättningen för de intagna bestod av trädgårdsarbete, reparationer av olika slag och vedhuggning, samt hjälpa till i kök och servering.

Nils Örnebo började som föreståndare 1950. Nils och Nancy med barnen Lennart, Elisabeth, Christina och Anders bodde under de första åren i en lägenhet på slottets andra våning. Familjen flyttade 1957 till den nybyggda Örnebovillan.

Gjutjärnstrappan. Foto Johan E Thorin. HBF nr 21D20.

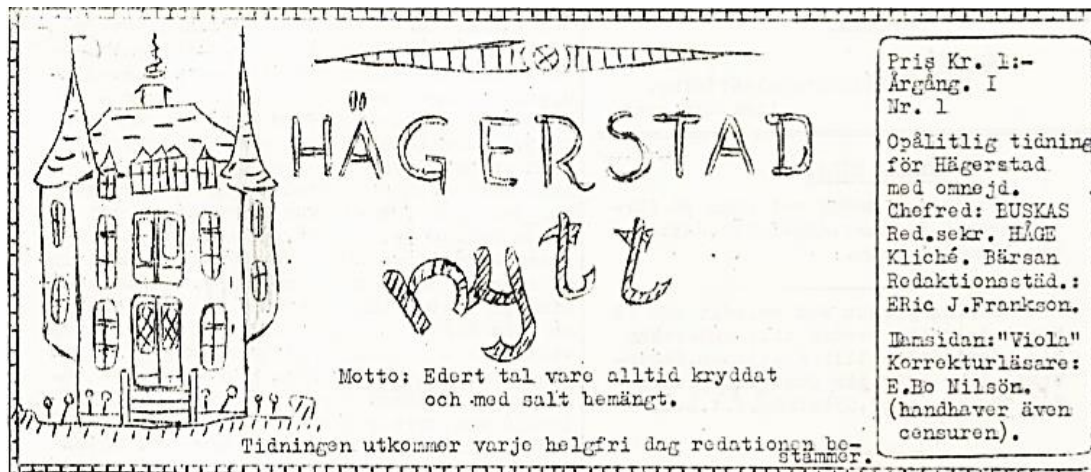
Gjutjärnstrappan i Storsjö.

Måttlig fägnad, utan krus, bjudes uti detta hus

Film av Lennart Petersson, Hannäs, som Lars Adolfsson, Adofoto i Valdemarsvik, monterat till en bild. HBF nr 2610.

Nils startade mer meningsfullt arbete för de intagna, inte bara terapi. Den första produkten han designade var en braständare; FACKLAN - "tyrstickan" som aldrig brinner upp. Senare började en mer industriell tillverkning av utrustning för sophantering. Bl.a. tillverkades sopkanor för hyreshus, som fördelade soporna i flera tunnor. I verkstaden arbetade även flera anställda som inte var patienter. Lars Johansson i Kvarnvik Lilla Vesttomta var förman i verkstaden, och hans fru Marianne arbetade som husmor.

Hägetads Nytt tryckt 1954. Korrekturläsare: E. Bo Nilsön => Nils Önnebo. Tidning framställd av patienterna på Hägerstad Vårdanstalt.

Föreståndaren Nils var mycket omtyckt av patienterna på vårdanstalten. Det framgår av brev och annat som han fick från dem. Nils var anstaltschef under 30 år tills han gick i pension 1980.

Stiftelsen Hägerstad Vårdanstalt verkade fram till den 1 januari 1983, då den upplöstes och anstalten överläts till Norrköpings kommun. Senare vårdades även patienter med tyngre drogproblem. Verksamheten upphörde 1994, och slottet kom i åter privat ägo.

En av de två örnarna som krönte kakelugnarna i salongen, ursprungligen Beijers musikrum. Fotoår 1994. HBF 1967.

Del av matsalen med väggmålningar av Signar Sundqvist omkring 1950. Fotoår 1994. HBF 2004.

Moln över Hägerstad

Hägerstad slott, då tämligen nyrenoverat, drabbades den 20 juni 2011 av en brand på vindsvåningen. Slottet renoverades därefter under en längre tid för brandskadorna och fick ett nytt plåttak.

Annandagen 26 december 2011 eldhärjades slottet igen. Troligtvis var det något som gick fel i renoveringsarbetet som orsakade branden. Branden på annandagen var extremt svårsläckt med stark hetta under det nylagda plåttaket. På tredje våningsplanet, som var under renovering, spreds elden hastigt och fick extra bränsle genom byggnadsmaterial som låg framme. Skadorna blev betydligt mer omfattande än den tidigare branden i juni.

I mellandagarna den 28 december rasade bjälklaget mellan våningsplanen och en mindre brand blossade upp. Bevakningsarbetet och sökandet efter glödbränder försvårades av en uppenbar rasrisk inne i slottet.

Foto Mats Karlberg 2011.

Förödelsen var total efter att Hägerstad slott eldhärjats för fjärde gången.

Vid en kontroll på nyårsdagen 1 januari 2012 upptäcktes den senaste branden. Glödbränder i de kraftiga bjälklagen hade legat och pyrt under flera dagar. Nyårsdagens brand total-förstörde slottet. Vinden och tredje våningen utbrändes totalt. Andra våningen utbrändes delvis, och den och den första vattenskadades. Det var bara stommen kvar.

Från utsidan såg slottet intakt ut, men det fanns inget invändigt som höll ihop. Och det fanns inget som höll upp taket.

Drömmen om slottet

Under fem år efter branden stod slottet övergivet, eldhärjat och vattenskadat, utan tätt tak, öppet för väder och vind. Putsen på ytterfasaden frös sönder och föll bort.

När slottet blev till salu 2016 såg Stefan och Agnes Lätt potentialen. Efter budgivning köpte paret fastigheten för 4,3 miljoner kronor. De började en omfattande renovering både utvändigt som invändigt.

"Drömmen om slottet" är TV4:s realityserie om hur paret Agnes och Stefan Lätt gav upp sitt välordnade och bekväma liv i Miami, köpte ett eldhärjat slott i Hannäs socken i Åtvidaberg och återställer det till sin forna glans och värdighet. Renoveringen har filmat och följts av TV-tittare under två säsonger. Säsong ett om resan från Miamis lyx till svenskt renoveringskaos sågs enligt produktionsbolaget av nära en miljon tittare per avsnitt.

Slottets skick var nog lite sämre de förväntat sig. Efter bränderna hade slottet stått utan tak vilket fått bjälklag att ruttna. Nu är källarplan och markplan färdigrenoverade medan plan två, tre och vinden återstår. Ett stort arbete var att byta ut slottets samtliga el- och vattenledningar. Det ska vara ett slott av 2000-talssnitt som passar en modern barnfamilj, och inget museum. Golvvärme har ersatt elementen som installerades på 1950-talet, och slottet har därmed fått tillbaka mer av sitt originalutseende.

Agnes och Stefan sjuder av framtidstro och drömmar för sitt slott. Om de ska kunna realiseras behövs flera ekonomiska ben att stå på, och att hyra ut slottet är ett sådant.

Ekonomibyggnader

Ladugården/Verkstaden. SP 2016.

Ladugården byggdes samtidigt som slottet 1868-69, och inreddes till stall, vagnsbodar och redskapsbod med foderskulle på ovanvåningen. Två flyglar var tillbyggda som innehöll spannmålsmagasiner, vedbodas och redskapsbodas. Byggnaden var försedd med ett portvalv rakt igenom.

Enligt Inkvarteringslistan för Hannäs socken år 1916 bestod djurbesättningen av endast en ko.

Enligt Lokalundersökningen 1920 för statistiska ändamål fanns även då en ko. Totala arealen (utom vatten) togs upp till 8 har, varav 2,75 har var park.

När Hägerstad Vårdanstalt hade startat sin verksamhet byggdes portvalvet igen och byggnaden blev terapiverkstad för de intagna. Senare började en mer industriell tillverkning av sopkanor i lokalerna.

Ladugården. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000024.

Fårhuset med bastu i ena änden finns inte med i syneprotokollet 1885. Det finns på kartan över Hägerstad slott 1905, och kallas i samband med bildandet av lärarinnehemmet för tvättstuga.

Fåren betade i slottsparken ända in på 2000-talet.

Fårhuset. SP 2019.

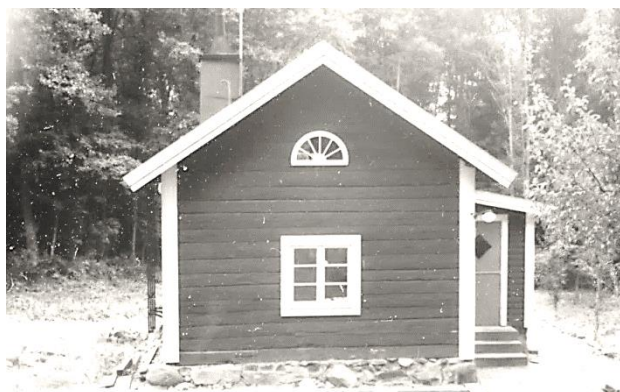

Tvättstugan. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000023.

Torp

Johanneslund

Hägerstad 5:1
HBF 2227

Byggnadsinventering Södra gaveln 1988.

Byggnadsinventering Källan 1988.

Johanneslund tillhörde Hägerstad Skatte fram till 1906, då det styckades av såldes i samband med avstyckning och försäljning av Hägerstad slott. Anledningen är att det finns en kraftig källa vid torpet, och källvattnet användes då även i slottet. Vattnet rann med självtryck genom järnrör hela vägen från torpet till slottet.

Johansson hette den sist fast boende i Johanneslund på 1950-talet.

Torpet frånsåldes 2003 till sommarstuga till Elisabeth Örnebo. Elisabeth är dotter till föreståndaren Nils Örnebo och uppväxt på Hägerstad slott.

Egnahem

Skogsvillan

Hägerstads slott 1:1
HBF 2241

Skogsvillan byggdes i början av 1970-talet och innehöll tvättstuga och aktivitetsrum till vänster, och förråd till höger på nedervåningen. På övervåningen fanns 12 logementsrum med ett sällskapsrum i mitten.

Trädgårdsvillan och Skogsvillan är numera enskilda boenden för personer som av särskilda skäl har behov av ett eget boende med personlig assistans.

Skogsvillan. SP 2016.

I Skogsvillan finns 2 lägenheter i och i Trädgårdsvillan 1 lägenhet. Därtill finns medarbetarrum och gemensamhetsrum för social tillvaro.

Terapivillan – Gröna villan

Hägerstads slott 1:1

HBF 2242

På 1950-talet var detta bara en jordkällare med två ingångar. Överbyggnaden Terapivillan byggdes tidigt på 1970-talet ovanpå den befintliga jordkällaren. Den innehöll terapilokal och 2 logementsrum. Senare har villan byggts om till en lägenhet.

Ägarfamiljen bor i Gröna villan.

Terapivillan. SP 2016.

Trädgårdsvillan – Vita hästen

Hägerstads slott 1:6

HBF 2240

Trädgårdsvillan byggdes i samband med att slottet byggdes 1868-69. Byggnaden var inredd till 3 rum och kök på nedervåningen, och på övervåningen fanns 4 rum samt vind med garderober. Villan användes som personalbostäder för slottets anställda.

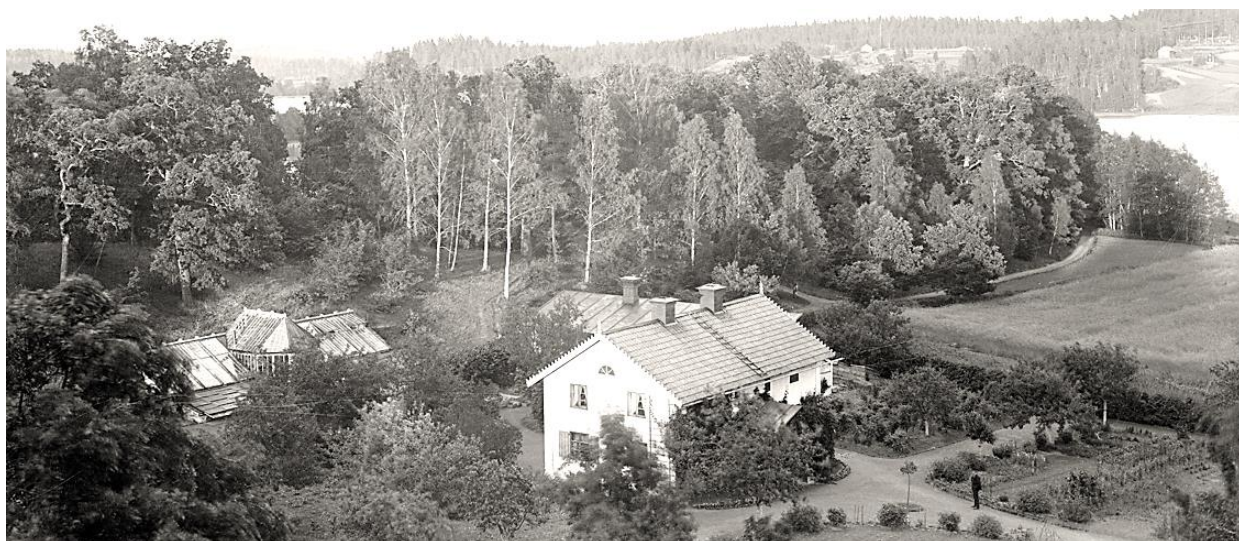
På 1950-talet var det en lägenhet om 2 rum och kök och ett logementsrum på nedervåningen med ingång från andra sidan, samt 4 logementsrum på övervåningen. Lägenheten användes av föreståndarens assistent på anstalten.

Villan styckades av och såldes 2021 till Björn och Maria Söderbäck.

Trädgårdsvillan. SP 2016.

Varför kallas trädgårdsvillan för Vita hästen? Har den fått namnet från operetten Vårdshuset Vita Hästen? Hugo Beijer var musikdirektör och musikintresserad. Är det han som döpt huset?

Trädgårdsmästarbostaden "Vita hästen" med växthus och odlingar. Foto Knut Bäck i slutet av 1890-talet. HBF nr OM.BACK.000017.

Vindkullen

Hägerstads slott 1:3
HBF 2244

Vindkullen byggdes 1962 som personalbostad till assistenten Vincent Melin. Bostaden bestod av 3 rum och kök samt källare med garage.

När slottet fick ny ägare 1995 styckades villan av och såldes, och blev privatbostad för Jimmy Karlberg och Therese Åbring med barnen Julius, Milton och Amilia.

Vid renovering 2019 fann Jimmy spår efter dem som byggde huset:

"Firma Hus och Hem - Vi reser hus - Vi reser hem - Peter Nisse"
och på ett annat ställe:
"Frits och Halvar var även med, och de ville hem till Stockholm."

Vindkullen. SP 2016.

Önnebovillan

Hägerstads slott 1:2
HBF 2243

Önnebovillan byggdes 1956-57 som personalbostad till föreståndaren. Byggnaden bestod av en lägenhet om 4 rum och kök, och en kontorsdel med 2 rum för föreståndaren och assistenten. Källare med garage finns under huset.

Familjen Önnebo; Nils och Nancy med barnen Lennart, Elisabeth, Christina och Anders flyttade in 1957. Nancy dog 1963, endast 50 år gammal, i sviterna av cancer. Änkemannen Nils pensionerades 1980 och flyttade till Linköping. Kontoret flyttades då in i slottet, och villan blev logement för patienterna på vårdanstalten.

När slottet fick ny ägare 1995 styckades villan av och såldes till Leif Palmqvist och Lena Haglund som fritidsbostad. Villan fick nya ägare 2020.

Önnebovillan. SP 2016.

Bron över sundet till Nystadviken

Hägerstad slott 1:1

På kartan upprättad 1905 i samband med avstyckningen av slottet till ett hem för pensionerade hemlärarinnor finns ingen bro.

Uno Carlsson flyttade till Hägerstad slott 1910, när hans pappa fick arbete som trädgårdsmästare på lärarinnehemmet. Uno gick i skolan först i Församlingshemmet och sedan i Fredriksberg. Han har berättat om sin skolväg över Nystadviken innan det fanns någon bro:

"När vi gick i skolan var det till att ro mellan uddarna. Och på vintern när det var is blev det till att gå. Just där bron är nu, emellan de där uddarna, så slog det upp som en gurklist på isen, det var något strömdrag där. Då hade jag en lång lina om mig, som pappa stod och höll i när jag gick över. Så fick den ligga där till kvällen, så tog jag på mig den, ifall isen skulle brista. Pappa kom och mötte mig, särskilt då när det började bli vår. När det var som kallast då behövde jag inte den."

Någon gång under första hälften av 1900-talet uppfördes en träbro för gång- och cykeltrafik över sundet till Nystadviken.

Stiftelsen/anstalten Hägerstad etablerade sig på platsen hösten 1945. Den dagliga trafiken till och från slottet ökade markant. In- och utfarten över gårdsplanen vid Hägerstad Skatte ansågs i och med bilåldern som trafikfarlig; lössläppta djur, traktorer och jordbruksredskap, och ingen sikt runt ekonomibyggnaderna. Den relativt täta trafiken utgjorde även ett intrång för gårdens ägare och brukare.

På 1970-talet lät stiftelsen/anstalten Hägerstad projektera en vägbank över sundet till Nystadviken, och inlämnade projektet till Vattendomstolen i Växjö för vattenrättslig prövning. Allmänna Vårdanstalten Hägerstad hade 32 patienter när anstalten var fullbelagd och därtill 15 personer som arbetade vid slottet.

Bron uppfördes av Göta ingenjöreregemente som ett övningsobjekt. Därmed blev kostnaderna låga eftersom det innebar att arbetskostnaderna bortföll. Totala kostnaden för bron uppgick till 236 828 kronor.

Träbron över Nystadviken 1976. HBF 2400.

Den nuvarande bron för biltrafik över sundet togs i bruk den 8 juni 1978. SP 2019.

Naturreseptat Hägerstad slotts ekhage

Hägerstad slott 1:1

Stiftelsen Hägerstad slott fick i december 1974 en skrivelse från Länsstyrelsen i Östergötlands län angående ett förslag att bilda ett naturreseptat vid Hägerstad slott. Stiftelsen fann att alla skäl talade för att skydda och vårda det natursköna åspartiet för framtiden. Naturreseptatet Hägerstad slotts ekhage bildades år 2002.

Naturreseptatet utgörs av en vacker ås som bildades under den senaste istiden. Smältvatten från isen transporterade krossat bergsmaterial som rundslipades i isälvarnas strömmar. När älven mynnade ut framför iskanten bildades rullstensåsar av sand, grus och sten.

Naturreseptet med gravfält och Hägerstad slott i fonden. SP 2010.

Betesmarken som breder ut sig på åsen får sin karaktär av månghundraåriga ekjättar. På och i ekarna lever en stor mängd sällsynta lavar och insekter. Den ovanliga läderbaggen lever i mulm – en sågspånslik blandning av gnagresten, spillning och döda insekter som bildas i ihåliga ekstammar.

På krönet av den långsträckt Vinåsen finns ett gravfält från yngre järnålder (400 - 1050 e Kr). Gravfältet är beläget på en moränrygg som ställvis är brant, och på parkmark med stora ekar och tallar. Gravfältet består av minst 55 fornlämningar, i form av högar, stensättningar och treuddar.

Längst ut på udden leder en spång över till Gravholmen. Under den stora gamla ekens grönska finns en grav av nyare datum, där har nämligen slottets byggherre sin familjegrav.

I Beijers familjegrav på Gravön vilar Hugo Beijer och hans mamma Chatarina Beyer. Även Annas namn står på stenen, men hon är begravd i Stockholm. SP 2009.

Ägare

1864 - 1880	Anton <u>Hugo</u> Beijer (1836-1918) och <u>Anna</u> Amalia Posse (1833-1903). Barn: Apotekare/Fotograf Hugo Beijer (1868-1925) gift med Sigrid Olivia Petersson (1872-1928), dotter Aina (1898-1962). Emil Beijer (1869-1948).
1880 - 1902	Protokollssekreterare Ludvig Christoffer Bäck (1816-1899), gift 1861 med Johanna Carolina " <u>Lina</u> " född Malmström (1838-1931) Barn: Christoffer (1862-1914), Bror (1863-1916) och kompositör Knut (1868-1953). Lina flyttade 1902 till Stockholm
1902 - 1905	Löjtnant trävaruhandlare <u>Axel</u> Francis Fridolin Aubertin (1864-1950), Västervik, bördig från Köpenhamn och gift med Anna Gottfrieda Amalia Nilsson (1869-1944). Barn: Eugène Francois Aubertin (1898-1954)
1905 - 1910	Trävaruhandlare Axel Emil <u>Hjalmar</u> Ängquist (1865-1922), dansk vice-konsul i Västervik, gift med Emma Efrosyne Bergström (1869-1934) Barn: Harald Bertil August
1906 - 1917	Styckades udden med slottet samt torpet Johanneslund av från Skattegården och såldes för 35 000,- till
1906 - 1917	en stiftelse för beredande av hem åt pensionerade guvernanter. Initiativtagare till köpet av Hägerstad och bildande av stiftelsen var fröken Bertha Georgina Hörnström (1854-1930).
1917 - 1935	Brukspatron f.d. löjtnant <u>Gustav</u> Mauritz Tauvon (1846-1935) och <u>Elin</u> Maria född Thornander (1877-1958). Fosterdotter Stella Hulda Maria Maj Tauvon (1901-1982) adopterad 1935.
1935 - 1945	Änkefru Elin Tauvon. Taxeringsvärde 40 000,-
1945 - 1983	Stiftelsen Hägerstad Vårdanstalt för vård/boende av patienter med missbruksproblem. Initiativtagare till köpet av Hägerstad slott tillika förste föreståndaren för Vårdanstalten var Henry Fallman från Göteborg.
1983 - 1994	Norrköpings kommun. Hägerstads hem för vård/boende av patienter med missbruksproblem.
1995 - 2007	SH Golf AB, Tyresö, Per Erik Holmgren
2007 - 1996	Nils Bragd
1996 -	Stefan och Agnes Lätt

Källor

- Bockgård Anders, Guttormarna 2017
- Edstrand Sture och Anna, Hägerstad Hagaborg, Skriftliga och muntliga uppgifter
- Edstrand Göte, Hägerstad Hagaborg, Skriftliga och muntliga uppgifter
- Gustavsson Birgitta och Conny, Uppgifter via Epost
- Hannäs Hembygdsförenings arkiv, Anteckningar av Olle Stenberg
- Hannäs Hembygdsförenings arkiv, Byggnadsinventering inkl. foton av Olle Stenberg 1987
- Hannäs Hembygdsförening, Torpinventeringar
- Hannäs Kyrkoarkiv
- IDUN Artiklar 1906-1907-1909-1911
- Inkvarteringslista 1916
- Lantmäteriet Delning utmark 1748
- Lantmäteriet Storskifte 1774
- Lantmäteriet Storskifte gränsbestämning 1795
- Lantmäteriet Laga skifte 1867
- Petersson Lisbeth 2013 - "Karl Andersa"
- Projekt Runeberg
- RAÄ Riksantikvarieämbetet fornlämningar
- Svenska Gods och Gårdar Del 24 Kalmar län 1939
- Svenska Städer och Samhällen jämte landsbygd, Kronobergs och Kalmars län 1947
- Sveriges Bebyggelse Kalmar län Del 1 1957
- Västervikstidningen Veckobilagan 1945-10-05
- Örnebo Nils anteckningar och dokument från Hägerstads slotts arkiv

Garanti kan inte lämnas för att alla uppgifter är helt korrekta. Årtalen kan slå på några år plus eller minus. Eftersom källorna ibland ger motstridiga uppgifter har bedömts vad som kan vara mest trovärdigt.